פרשת **בשלח-שירה** תשפ"ד לפ"ק | גליון תתתקל"ב שנה כ"ז

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

תוכן העניינים

לקח טוב ..... ב
עורה ותעלה ..... ג
דבש תמרים - לקיטת תמרים ..... ד
קדוש יאמר ..... ו
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ח
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ט
שבח"י רפבן ..... י
פיתוחי קרת ..... יב
חוקים להורותם ..... יח
פשיגן כהלכה ..... כ
צדקה כהלכתה ..... כא
הילולא רבא ..... כג
נועם שיחת ..... ל
פשולחן מלכים ..... לו

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים

צעד אחר צעד מלווה באנחות, צועד לו העני בין עיר לעיר כשמשא כבד רובצת על שכמו, המשא הכביד מאוד על הליכתו והוא השתרך לאיטו כשהוא נאנח ומתנשף בכבידות, והנה, עברה באותה דרך מרכבה, היושב במרכבה הי' טוב לב ובראותו את העני הרובץ תחת משאו נכמרו רחמיו עליו, הוא עצר את המרכבה והציע לעני לעלות למרכבה ולנסוע יחד עמו.

העני הודה לו ובשמחה הוא עלה על המרכבה והם המשיכו לנסוע, לפתע הבחין בעל המרכבה שהעני אמנם יושב על הספסל, אולם הוא ממשיך לשאת את המשא הכבד על כתיפו ואינו מניחו מידו, הוא פנה אליו ואמר לו שהוא תמה על מעשה זה, שהרי הוא יכול להניח את המשא מידו ולפוש מהמאמץ הגדול.

ענה לו העני: הנני מכיר לך טובה על כך שלקחת אותי במרכבה שלך, אולם אינני מעוניין להטריח אותך ואת הסוסים לשאת גם את המשא הכבד שלי, די לך בכך שאתה מסיע אותי, את החבילה אמשיך להחזיק לבדי.

צחק בעל המרכבה מאוד והסביר לעני: מאחר שעלית למרכבה עם המשא שלך, אין כל הבדל אם הנך מחזיק את המשא ביד או שהנך מניח אותה מידך, בכל מצב הרי הסוסים נושאים את משאך, לכן, הורד אותו מכתיפך, כי במעשה זה אינך מקיל עלי במאומה והנך גורם קשיים לעצמך, ללא תועלת כלשהי לזולת.

והנמשל מובן, עמל הפרנסה הוא אחד מהדאגות הגדולות הסובבים ומעיקים את האדם במשך ימי חיותו עלי אדמות, לא מועטים המה הרובצים תחת עול כלכלת ביתם למצוא טרף ולחם חקם, ואכן מבחינת עין הגשמי קשה מאד להתמודד עם דאגה גדולה זו כי רבה היא, גם אנשים שהינם מאמינים בני מאמינים ויודעים שהקב"ה הוא המחיה אותם ואת בני משפחתם, חוששים בעניני הפרנסה מפני העתיד.

אך מאידך מצאנו נוחם לנפשינו להתגבר ולהחזיק מעמד בכל מצב שהוא, והוא עפי"מ שאחז"ל "מאן דיהיב חיי יהיב מזוני" הקב"ה שנותן לנו חיים הוא זה שנותן לנו גם מזונות, האדם דומה בהנהגתו לאותו עני היושב בעגלה וממשיך להחזיק את החבילה בידו, כדי לא להכביד על העגלה.

הפסוק אומר "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך" חובה עלינו לבטוח בה' שיתן לנו את כל צרכינו, נשליך את יהבנו על ה', אל לנו לדאוג ולהמשיך להחזיק את החבילה בידינו, ה' הנושא אותנו ואת חיינו, נושא גם את המזונות שאנו נזקקים להם.

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ
להר"ר **אלטר אשר אנשיל אילאוויטש** הי"ו
052.7648437
כל הזכויות שמורות ©

מרכז המוסדות דרבינו יואל

מסאטמאר

קרית יואל
בני ברק

בהשגיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

נתייסד ע"י כ"ק מרן רבינו הקדוש"ט זיעוכי"א

ויברך את בית אהרן

מריחוק מקום וקיריב לב, נישא ונשגר ברכת מזל טוב, קדם מע"כ ידידינו היקר והנעלה, מיופלג בכל מידה טובה ומעלה, בריך הכשרין, בהכשר ויתרון, להגיד שבחו של אהר"ן, שמו הטוב מהולל בהילולים, לא ישבות למענינו יומם ולילה להרבות פעלים, ידיד נאמן למען מיסדותינו וקהילתינו, מריחוק מקום מצודתו פרוסה עלינו, מגדיל עשות בהתמסריותו העצומה למען כל קדשינו

הרבני הנגיד הנכבד רודף צדקה וחסד

מוה"ר

אהרן דוב געטטער הי"ז

מחשובי תברי הנהלת קהלתינו הק' בארא פארק יצ"ו

איש חי רב פעלים כבירים לכל קדשי מיסדותינו תק'

לרגל השמחה שבמעונו, רוממות קל בגרונו

בנישואי בתו הכלה המהוללה שחתי' למזל טוב בשעטו"מ

עב"ג החתן החשוב המופלג בתוי"ש כמר **אלטר ישעי' הירש** ני"ו

בן ידידינו החשוב והמפואר, מוכתר בכל תואר

מוה"ר **דניאל יהודא הירש** הי"ו

וצריפה בזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת, מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יחזקאל ראטטער

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר

בני ברק יצ"ו

אם הי' לפרעה כח הליצנות, לא היו מועילין כל המכות

ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, "שמעתי ממורי ורבי איש אלקים קדוש **מהור"ר מנחם מענדיל מרימנאב** נבג"מ, שאמר על 'ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים', שאמרו רז"ל (ע"ז יט.) על 'ובמושב לצים לא ישב' (תהלים א, ב) זה פלשתים, שפלשתים ליצנים היו [ולפיכך לא נחם אלקים דרך ארצם]. ואמר: **אילו היה יודע פרעה שעם ליצנות יכולין להכחיש כל העולם לא היו ישראל יוצאים מתחת ידו לעולם ח"ו** [ופרעה לא היה נגוע במדת הליצנות, **"כי אם היתה זאת בפרעה לא היו מועילים לו גם העשר מכות, כי היה מעביר ומחליש ומכחיש הכל ע"י ליצנות".** ילקוט מנחם, ליקוטים עמ' רכטז]. ובפעם שנית אמר והראה באצבעו דרך חלון ואמר בזה הלשון: **רואים אתם שזה שמים, ועם ליצנות יכולין להכחיש שזה אינו שמים!** ואחר סעודתו אמר בביתו: אתם סבורים שבבית מדרשינו היום בשעת התפילה לא היו ליצנים, היום התפלל זה, והיו מתלוצצים שמאריך ואין קולו ערב בתפילתו, ע"כ ודפח"ח".

תפלה למשה להרה"ק מסאמבור זי"ע (פר' ויצא)

ההתבוננות הנכונה ותשובה קודם תפילה ועסק התורה

דבר אל בני ישראל וישובו ויחנו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים לפני בעל צפון. "התורה הקדושה מרמזת ומורה לנו בזה דרך טובה וישרה, בהתנהגות האדם בעת לימוד התורה ובעת התפלה, היינו **שיתיישב בדעתו ושכלו קודם הלימוד או התפלה, לפני מי הוא עומד,** על דרך דע לפני מי אתה עומד (ברכות כח: עיי"ש) וכמו שהחסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם התפלה כדי שיכוונו את לבם למקום (שם ל:). וזהו: **'וישובו ויחנו לפני פי החירות'** שישובו בתשובה שלימה לפניו קודם שעושים חירות לפיהם. ובזה (ע"י שישובו, עי"ז), **'ויחנו'** יתנו חן לדיבורם בקודש, **'בין מגדול'** היינו תפלה, כמ"ש (משלי יח, יז) 'מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב' (וראה במדרש שוחר"ט תהלים קמב, שהפסוק מוסב על תפלה) **'ובין הים'** היינו לימוד תורה, ע"ד הנקרא ים התלמוד, **'לפני בעל צפון'** היינו, **"שיבינו וישכילו לפני מי הם עובדים עבודתם, ולפני מי הם עומדים הלא לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר כל הצפונות וחנסתרות הוא יודע, ולפניו נגלו כל תעלומות לב ומחשבות האדם ותחבולותיו".**

אוהב ישראל

הקב"ה הורה בזה למשה רבינו דרך הנהגה למנהיג הדור

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, משה רבינו ע"ה היה עניו גדול מכל האדם, וכמו שהתוה"ק בעצמה מעידה עליו והאיש משה עניו מאד מכל האדם, **והנה מנהיג העם צריך שינהג את נשיאותו ברמה ובחוזק,** ובעת צורך אפילו בתקיפות, נגד ראשי העם, בלי שום התבטלות להם. ומשה רבינו ע"ה שהי' עניו מכל האדם, ראה הש"י שלא יהיה בכוחו להנהיג אותם בתקיפות כזה, כי יהי' לו התבטלות אליהם, ויאמר אין אני בדאי להיות ראש ומנהיג, כי מה אני, כדרך הענוים. אמר לו הש"י **'מה תצעק אלי'** כי ידוע שלשון **'מה'** הוא ענין עניוות, כמו שנאמר (שמות טז, ז) 'ונחנו מה', וזהו שאמר לו הקב"ה **'מה', תצעק 'אלי', היינו בדברים הנוגעים אלי היינו להקב"ה צריך להיות לך עניוות,** אבל **'דבר אל בני ישראל'** ותיבת 'דבר' הוא לשון קשה (רש"י במדבר יב, א) שלבני ישראל צריך אתה להתנהג ביד חזקה, **ואל יהיה לך עניוות נגדם, כי לישראל אתה ראש ומנהיג. 'ויסעו'** שכן הוא בענין נסיעה להצדיק, שלא יהיה להצדיק ענוה עד שלא ירשה להאנשים לנסוע אליו, לא זו הדרך, רק תנהג נשיאתך ברמה שאתה נשיא ישראל, ובאם שיצטרכו לנסוע לצדיק, לא ישבו בביתם רק יסעו אליך, ולא תדחה אותם במידת הענוה שבך.

אמרי קודש ממרן הקדוש מצאנז זללה"ה
שבתחילת ספר חמדה גנוזה, וכ"ה בעוד ספרים בשמו

אנו גורמים שגם הקב"ה יאמר שירה כפי איכות כוונתינו

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' וגו'. הפסוק מתחיל בלשון יחיד "ישיר", ואח"כ בלשון רבים "ויאמרו", וחוזר ללשון יחיד "אשירה". וי"ל, דאיתא (תדבא"ר ריש פי"ח): "כל תלמיד חכם שיושב וקורא ושונה ועוסק בתורה הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו", ולכאורה צ"ב מה שייך לומר כביכול "כנגדו". אמנם ידוע מאמרם ז"ל (ברכות ו.) שהקב"ה מניח תפילין, וכתוב בהם: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (דה"א יז, כא), ואמר להם הקב"ה לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר "שמע ישראל ה"א ה' אחד", ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר "ומי כעמך ישראל" וגו'. **הרי שכפי שבני ישראל מקיימים המצוות, באותה בחינה הקב"ה מקיים אותן, כביכול.** וכשבני ישראל מקיימים מצוות ומכוונים לייחד ולהגדיל שמו ית', כן הוא ית"ש מכוון לגדל ולרומם את ישראל. **וזו הכוונה: "הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו", כלומר, באותה בחינה עצמה שהוא לומד,** ואם לומד בכוונה להמשיך שפע רב בכל העולמות, הקב"ה גם כן משפיע לו כל טוב, ואם לומד בכוונה לייחד שמו הגדול ית', אזי הקב"ה גם כן לומד בבחינה זו לרומם ולגדל קרנו. וזה הפירוש בפסוק: **'אז ישיר' כי כמו שישראל חיו אומרים שירה, חיה הקב"ה גם כן אומר שירה, וישראל אמרו בכוונה זו שיזכו וגם השי"ת יאמר שירה.** וזה פירוש: **"אז ישיר"** וגו' פירוש, בשביל שיאמר השי"ת שירה: **"ויאמרו"** שניהם שירה, היינו השי"ת וישראל, ולכן כתוב כאן לשון רבים, דקאי על שניהם, **ואח"כ מפיים ואומר מה היתה שירת ישראל, לכן כתיב בלשון יחיד דקאי על שירת ישראל, דכל אחד אמר שירה שלו.**

הרה"ק מהר"ש מבעלזא זללה"ה

זהרורי אורה
מספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים ברוחות איתנים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל הימים

תפילה

כשישראל אומרים שירה למטה
הש"י כביכול אומר עמהם שירה למעלה

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר. נראה לפרש בעזרת השם, דהנה הבעל שם טוב אמר פירוש הפסוק **ה' צלך,** שהשם יתברך ברוך הוא מתנהג עם האדם גם כן כמו הצל. כמו שכל מה שהאדם עושה גם הצל עושה, כן הבורא ברוך הוא מתנהג עם האדם גם כן כמו שהוא עושה. **ונמצא כשישראל אמרו השירה בשעת גאולת מצרים אזי היה הקדוש ברוך הוא גם כן שר כביכו"ל את השירה הזאת. והנה 'ישיר' לשון יפעיל הוא. וכך פירוש הפסוק 'אז ישיר',** כלומר שישראל פעלו בשירתם. **'את השירה הזאת לה',** כלומר שהקדוש ברוך הוא כביכו"ל גם כן ישיר את השירה הזאת. **'ויאמרו לאמר',** שהיו אומרים שיאמר השם יתברך גם כן את השירה.

קדושת לוי

צריך בכל יום לגשת לתפילה בהתבוננות חדש ברוממות אל וגדולתו. ותחילת התפילה בהתאמצות דוקא

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו כו'. [עיי"ש שהקשה איך יצאו בהשכמה ללקוט קודם התפילה]. **אך התורה הקדושה מלמדת לנו דרך גדול לעבודת בוראינו ית"ש, והוא כי מן הראוי הוא שישכיל האדם ויתבונן בכל יום ויום קודם תפלתו ברוממות האל וגדולתו ית"ש, ויתחכם באיזה ענין ושכל יעמוד להתפלל לפניו, ואיזה פירוש של שבח ובינה ותחלה שיכוין, כי אין מן הראוי לעמוד לפני מלך בשר ודם לומר אף לפניו בכל יום תחלה ושירה אחת כאתמול גם היום גם למחר בלי שום השתנות, על אחת כמה וכמה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה להתפלל לפניו בכל יום בשוה, וצריך להשכים ולהתבונן איזה שכל חדש בכל יום ע"י התבוננותו ברוממות האל ית"ש,** וזהו שירו לד' שיר חדש [תהלים צו א], היינו **שצריך להשכיל בכל יום לומר שיר חדש, היינו שהתפלה תהיה באיזה ענין ושכל חדש שלא היה בו ביום אתמול ומקדמת דנא,** ועתה נאמר שגם לקיטת המן בכל יום ויום קודם תפילתם היה לצורך זה, שיתבוננו בו ברוממותו וגדולתו האל יתעלה, ויראו איך המטיר להם לחם מן השמים שזה למעלה מן הטבע, מאין זה **כי אם שיש בורא המשגיח ובעל יכולת ומרומם על כל ברכה ותהילה, וזהו היה להם לחכנה אל התפלה להתפלל בשכליות חדשים ופירושים ותהלות ותשבחות שונים בראותם רוממות האל מאד.** והנה פירושי התורה נקראים דבר כד"א בדבר ה' שמים נעשו, שהוא על ידי התורה כלי אומנותו של הקב"ה, וזהו **'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצאו העם ולקטו דב"ר יום ביומו',** פי' שילקטו בדברים השייכים לאותו יום, והיינו פירושי התורה והתפלה שנקראים דברים חדשים, השייכים לאותו היום ביומו, והיא ע"י התבוננות וראית עין בעין רוממות וגדולת האל בירידת המן, **ולקיטת המן היה לקיטת אלו הדברים.**

ועוד הקדים אדומ"ו זללה"ה לבאר הפסוק השני הנ"ל, שהשכיל והתבונן **למה החמה היא באדמימות כל כך בצאתה ואח"כ היא נכבית ומתלבנת,** והבין הטעם, כי באמת אין רצון החמה לצאת להזריח על העולם כדאיתא בגמרא [ויק"ר פל"א ט], אך היא עושה באימה רצון קונה, והיא מוכרחת להתגבר מאוד נגד רצונה רצון גופני וחומר ולבטל רצונה מפני רצון בוראה ית"ש, ומחמת זה בא לה האדמומית שמוכרחת להכריח רצונה בהכרה, **והוא כענין האדם עומד להתפלל, ונפשו משתוקקת אל קונה, והגוף העכור נוטה להיפוך לחפירידה, והיא מוכרחת להתגבר מאוד ולהתפלל בכוחות גדולות עד בא לו האדמימות בפניו,** ואמר אדומ"ו שאינו יכול לבאר זה הענין כל כך על בוריו כי יש בזה ענין מוסתר אינו מושג כלל, **אמנם אחר כך כשכבר נתחמם ונתלהב מאוד, והיינו כשבא באמצע התפלה, ואז כבר ניתש וחלש רצון הגופני, ונמס על ידי התחממותו והתלהבותו בתפלה.**

והענין הזה רמזה לנו התורה בפסוק הנ"ל, **'וילקטו אותו בבוקר בבוקר',** היינו לקיטת הדיבורים ושכליות חדשים אל תפילתם כנ"ל, רק היו צריכים עדיין התגברות מאוד, אמנם אחר כך **'וחם השמש',** כלומר כשכבר נתחמם בהתלהבות ועבודות וכחות גדולים אז **'ונמס', פירוש שנמסו ונשתברו כל המסכים ורצונו הגופני המבדילים כו'** (עיי"ש).

מנחם ציון (שלח)

מפניני או"ר החיי"ם הקדוש

וישב הים לאיתנו, לתנאו הראשון. צריך לדעת אופן התנאי כו'. **"אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ומצוה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא",** כו'. והנה ביציאת ישראל ממצרים עדיין לא קבלו התורה ואין גזירתם על הנבראים גזירה, ולזה לא הסכים הים ליחלק להם וטען למשה 'אתה נבראת בששי ואני בשלישי', זה רמז כי אינו בן תורה **שאם היה בן תורה הנה הוא קודם לו, כי התורה קדמה לעולם כולו,** ולזה נתחכם ה' והוליך ימינו ליסין משה פירוש הראהו כי הוא בן תורה, המתייחס לה ימין דכתיב (דברים לג ב) מימינו [אש דת למו] וגו', וכשראהו תיכף ומיד נקרע כתנאי הראשון, **ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה, יביא בידו שטר חוב אחד לכופו ליחלק לפניו,** ותמצא שכשלא רצה ליחלק לרבי פנחס בן יאיר ולהמתלוה עמו רצה לקונסו, ופחד הים ממנו.

דבש תמרים

פנינים יקרים, מבאר חפרוה שרים, רגותינו הקדושים עצי התמרים

אשירה לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים. יבואר לפי דברי השלה"ק על מה שאמרה רחל הבה לי בנים, שחשבה שהי' מנע ממנה פרי בטן כי מתאווה לתפלתן של צדיקים, ולכן אמרה הבה לי בנים דהיינו שירבה בתפלה, ועי"ז השיב לה יעקב שזה היא דווקא באי"י שהוא תחת הקבי"ה בעצמו, אבל בחוי"ל שהיא תחת שרי מעלה אין הקבי"ה מייסר הצדיק מפני שמתאווה לתפילתו, כי אולי יפסיקוהו עוברי דרכים שרים החיצונים, וזהו שהשיב יעקב התחת אלוקים אנכי, האם אני באי"י שהוא תחת יד הקבי"ה בעצמו, ובזה פי בשמיי דזהו שאמר והנה מצרים נוסע אחריהם, היינו שרו של מצרים נסע אחריהם, שהפילו הי' לארץ והוסר ממשלתו ואז היה בכוח בניי לבקש אף בחוי"ל שאין מעכב על ידן, והנה מבואר במדרש כי השר של מצרים היה נדמה לפרעה כמין סוסים, והיינו אשריה לה' אף שהוא בחוי"ל, כי גאה גאה כתרגומו היינו שהשפיל הסטי"א ואין מעכב על ידי בניי לשיר ולהתפלל גם בניכר, סוס ורכבו רמה בים שהשפילם הקבי"ה ואי"כ הוא המנחיג, ולכך אשירה לה'.

(ישמח משה)

☆

אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ויאמרו לאמר. יתבאר בהקדם דברי האלשיך עה"כ ואתחנן אל הי בסעת ההוא לאמר, עי"ד שאומרים קודם התפילה אדי שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, ענינו כי בעמדו להתפלל יראה ורעד יבא בו וחיל ורעדה יאחזנו עד כי מגודל החד והבושה מי אנכי שאזכה להתפלל ולהודות וכו', בלתי אפשרי לפתוח שפתיועד כי מוכרח לבקש רחמים אדי שפתי תפתח וכו', וז"ש ואתחנן אל הי וגו' לאמר, היינו שיהא בכוחי וביכולתי להתפלל לאמר אתה החילות, וז"ש כאן אז ישיר

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות ה"ק עצי התמרים

מפלת הרשעים נסתבב דייקא ע"י היראים המתחברים עמהם

ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על כלו. וכל רכב מצרים. וברש"י פי' מהיכן היו הבהמות הללו, אם תאמר משל מצרים הרי נאמר 'וימת כל מקנה מצרים', ואם תאמר משל ישראל והלא נאמר 'וגם מקננו ילך עמנו', משל מי היו, מהירא את דבר ה', מכאן היה ר"ש אומר כשר שבמצריים הרוג, טוב שבנחשים רצוץ את מוחו. **ושמעתי פעם מפ"ק מרן מסאטמאר זי"ע,** שאמר על אותן יראי ה' ההולכים שלובי יד עם הציונים, **כי המצריים נטבעו בים רק מחמת שהי' ביניהם גם יראי ה',** כי אלמלא הם, מהיכן הי' להם סוסים לרכוב ולרדוף אחרי בני ישראל בשש מאות רכב ופרשיו, הלא גוועו כולם במכת דבר, אלא כנ"ל וכמו שפירש רש"י ז"ל בפרשת בשלח (פסוק וכל רכב מצרים, 'מהירא את דבר ה היו כו'), **נמצא שהירא שבהם גרמו למפלתן, שיטבעו בים סוף, וד"ל.**

אמרי דבש (פרק י"ז, דף קכ"ז)

השם גבולך שלום, חלב חיטים ישביעך

ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים, שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. פעם אחת ביום שבת קודש פרצה שריפה בבית הרב החסיד המפורסם מוה"ר יוסף ליב כהנא ז"ל, ואכל את כל מחמדי ל"ע, ובשבת שלאחריו דרש הגה"ק רבינו בעל ייטב לב זיעוכי"א האבדק"ק סיגוט יצ"ו, ונשא מדברותיו בקודש בביהכ"נ דשם, ובין הדברים הזכיר מאמר חכז"ל (מסכת שבת דף קי"ט:) אין הדליקה מצוי' אלא במקום שיש חילול שבת וכו', וליהוי ידוע לכל שברור הדבר אצלי שאצל הרה"ח הנ"ל לא הי' ח"ו חילול ש"ק, והדליקה נפלה רק בעון של בני העיר שיש ביניהם חילול שב"ק, היינו שיש שאינם נזהרים בהוצאה לרשות הרבים ר"ל, כי בימים ההם עדיין לא הי' עירוב בעיר סיגוט יצ"ו, והמליץ הגה"ק בעל ייטב לב זי"ע הפסוק (תהלים קמ"ז, יד) השם גבולך שלום וגו', היינו אם יהי' עירוב בעיר, אז יהי' עירנו בבחינת 'רשות היחיד' שהוא כענין שלום, כגוף אחד. **"ומי שיעשה ויפעול עשיית העירוב לזה, אני מבטיחו חלב חטים ישביעך וגו', כלומר שלא יחסר לו דבר מעולם, ואני מבטיח לו עולם הבא",** וזקנינו הנגיד הצדיק המפורסם בחסידותו ובפעולותיו הנשגבות מוה"ר משה ארי' פריינד זצ"ל כו', עשה והשתדל והרבה פעלים לצורך הדבר, ולא עלתה בידו, שהמתנגדים לדבר, עמדו בעוכריו ועכבו הדבר להכעיס. וסיפר רבינו זי"ע (ה"ה האדמו"י מנאסויד) שאחר פטירתו של הגה"ק בעל ייטב לב זי"ע, פעל אביו ה"ה זקנינו זצ"ל ותיקן את העירוב, ואמר ע"ז הלא אמרו חכז"ל (חולין ז:) גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם וכו', וע"כ בודאי הבטחתו זו של הייטב לב זי"ע נשארה לעולם.

גדולת יהושע (דף כ"א)

וגו' שעלה בלבן של משה וישראל לשיר, אך מגודל היראה והפחד והבושה עמדו ולא יכלו דבר דבר, ע"כ ויאמר תחלה שבקשו רחמים לאמר, שיהא בכוחם ויכולתם לאמר הנאמר אחר כך דברי השירה הזאת.

(ייטב לב)

☆

ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום. יש לבאר דהנה תיבת היום מורה על התשובה, שע"י שידע האדם שאין לו אלא אותו היום שעומד בו בלבד לחיות ע"פ האדמה וכמאמר התנא שוב יום אחד לפני מיתתך ועי"כ החי יתן אל לבו לשוב לפני הי בכל עת וזמן בלב שלם, והנה איתא בגמ' כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, ודקדק הטורי זהב דאי לא עשה תשובה, שבת מאי מהני ואי עשה תשובה, שבת למה לי, וכתב לבאר דמיירי שעשה תשובה, אלא דתשובה לא מהני שיהא מוחלין לו כדאיתא עבר על כריתות ומיתות בית דין, תשובה תולה ומיתה ממרקת, קא משמע לן כאן דאם בעשותו תשובה שומר שבת כהלכתו, מהני תשובה שיהא נמחל לו, וזייש אכלוה היוים היינו התשובה, ולכאורה האיך מהני תשובה על כל, ע"ז אמר כי שביית היוים, ושניהם כאחד טובים ומכפרים.

(קדושת יו"ט)

☆

אז ישיר משה. ובגמי איתא באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה, אמר להן הקב"ה מעשי ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני, יתבאר עפיי"מ דאי במכילתא נטית ימינך תבלעמו ארץ באיזה זכות ניתנה להם קבורה, בשכר שאמרו הי הצדיק, אמר הקב"ה צדקתם את הדין אני לא אקפח את שכרכם, ואתן לכם מקום קבורה, ומעתה י"ל כי כל זמן שלא זכו המצרים לקבורה לא היה מקום לומר שירה ע"ד שאמר **עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו**. ונראה לבאר על פי דברי המדרש עה"כ וישמע אלקים את קול הנער וכו', אמרו לפניו אדם שהוא עתיד לחמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר, אמר להם עכשיו מה הוא וכו' איני דן את האדם אלא בשעתו, והקשו המפרשים הא בן סורר ומורה נהרג על שם סופו שעתיד לכלות ממונו ומלסטם את הבריות, וכאן אמר הקב"ה איני דן את האדם אלא לפי שעתו, ותי' ביפה תואר דשאני ב'ד של מטה שהוא יותר קשה, כמו שעונשין משלשה עשר שנה, ואילו ביי"ד של מעלה אין עונשים אלא בן עשרים, והנה כמו כן י"ל שהים טען שיש לדון את בניי על שם סופן שעתידין לחטוא בהעגל , אבל כיון שהקב"ה בעצמו בא במדת חסדו לדונם, ע"כ לא היו נידונים על שם העתיד ונקרע הים לפניהם, ועל זאת שבחו אהובים ורוממו לאל ובניי ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כולם, עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זיה אלי ואנוהו, וכפירשיי בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע, שהיו מראין כי כל מה שזכו לישועה באה מחמת שדן אותם הקב"ה בעצמו, ודיני שמים הם דיני רפיא בחסד וברחמים ואינו דן את האדם על שם סופו.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

הדרך היחידי לנצחון הוא כשהולכים עפ"י תורה

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק. ביאר רבינו הקדוש זללה"ה תחת אחד השיחים את דברי הרמב"ן בפ' בשלח, על הפסוק 'וכאשר יניח ידו וגבר עמלק', וכי משה היה עושה שיגבר עמלק עליו, אלא אסור לאדם לשהות שלש שעות כפיו פרושות השמים. **ובכן נתבונן במצב של אז, עת צרה וסכנה נוראה, עמלק בא להלחם, משה וישראל בצער, ובכל זאת אם ההלכה נפסקת שאסור להשהות כפיו שלש שעות, מניח משה את ידיו, על אף כי גבר עמלק, כלומר, אין מציאות ללחום עם עמלק ולנצחו אם עוברים על ההלכה**, ואם עוברים על ההלכה, הרי ממילא זהו נצחונו של עמלק ח"ו.

עולמות שחרבו (דף ס"ו)

טוב יותר לצאת למלחמה מסוכנת מלדור בכפיפה אחת עם הרשעים

ויאמר כי יד על כס י-ה מלחמה לד' בעמלק מדר דר. שמעתי מהרב משה שמעון ווינטרויב, שאמר בשם כ"ק מרן האדמו"ר רבן של כל בני הגולה מסאטמאר זצוק"ל זיע"א, מלחמה לד' בעמלק מדר דר למה, משום (דברים כה, יח) ויזנב בך את כל הנחשלים, כלומר את הערב רב אשר הענן פלט אותם, ויש להקשות למה פלט אותם הענן, הלא באם הענן היה קולט את הערב רב פנימה כמו יתר עם ישראל, לא היה יכול עמלק לעשות להם ולא היו צריכים לעשות מלחמה בעמלק מדור דור, **אבל התירוץ הנכון "כי יותר טוב מלחמה לד' בעמלק מדור דור מאשר להיות עם הערב רב תחת ענן אחד"**, ודפח"ח.

ים של שמואל (דף ע"א)

הכתוב כי קלל אלקים תלוי, וכתב הרמב"ן דטעם זה אינו רק אצל בניי אלא אף באוה"ע, ולכן מצינו אצל מלכי כנען ויהי לעת בוא השמש צוה יהושע ויורידום מעל העצים, וזה שאמרו באותיה שעיה בקשו מלאכי השרת לומר שירה, היינו באותה שעה אשר עדיין לא זכו לקבורה, אמר להם הקב"ה מעשה ידי טובעיין בייים, היינו שעדיין טובעין בים, ועוד לא נפלטו ליבשה שינתן לקבורה, ואתם אומרים שירה, והלא בעת הזאת אין מקום לומר שירה כי קללת אלקים תלוי.

(ברך משה)

☆

ליקוטי אמרים מהרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאור

ויהי בשלח פרעה את העם. מי אמר מאי אמר ווי, שהתייגעתי להוציאם ממצרים, ואיני נכנס עמהם לארץ (מדרש). **בשלח פרעה** (כאן) כתב: כשהיה מלוה את חבירו, היה מתקשרים זה בזה בקדושתם ועשים כאחד, וקדושתו של זה הגדיל שעוסק בתורה בחבירו, הוא משמר את חבירו בדרך כאילו הוא עצמו עוסק בתורה, אבל אם מלוה חומו חיש נעצב וריקן, הוא מכניס בזה עצבותו ומפסיקו מקדושתו שיש בו. וזהו 'ויהי בשלח פרעה את העם', מאחת שפרעה שלח את ישראל מאחת הצרות שנגעו בו, זה הכניס את ישראל גם כן בעצבות, ולכן 'ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים'; והנה הטעם שלא היה משה יכול ליכנס לארץ ישראל, הוא מפני שלא היה עוד שלימות הגמור, ואם היה נכנס לארץ והיה בוזה את בית המקדש, שוב לא היה יכול ליחרב, שמעשה ידיו היו לנצח, וכיון שלא היו ישראל עדיין ראויים לזה, הוצרך משה להשאר במדבר. וזהו **ויהי בשלח פרעה את העם**, על ידי שליוה פרעה את ישראל גרם היזק לישראל, שבזה הפסיקם מקדושתם, ומזה רואה משה שעדיין אין ישראל ראויים לשלימות הגמור, על כן עכשיו **לווח ווי שלח יכנס לארץ.**

(תשמו)

ויהי בשלח פרעה את העם. פרעה לווח ווי שלח את ישראל ממצרים (מדרש). מפשר לפרש בדרך צחות, על פי מה דכתיב (תהלים קה): שמח מצרים בצאתם כי נפל פחדם עליהם, ולכן בשעה שמעט פרעה החיך שה' מושם **פן ינחם העם ושבו מצרימה**, מיד נתבהל **ולווח ווי**, לפי שעד עכשיו היה שמח על שיצאו ישראל ממצרים, אחר שסבל על ידם צרות רבות, ועכשיו שיתכן שישובו עוד חליו **לווח ווי**, דמה לו ולצרה הזאת.

(דברי יואל)

ויהי בשלח פרעה את העם. פרעה לווח ווי שלח את ישראל ממצרים (מדרש). כשיצוח מלך המשיח לא יצטרך ללחום עם מלכי האומות, רק מעצמם ירצו גודל קדושתו, ויהיה להם התבטלות מעצמם נגדו (רמב"ם תפלת תימן). נמצא דאם גאולת מצרים היתה הגאולה השלימה, אז לא היה כואב לפרעה מה שעלה את ישראל מארצו. והנה הטעם שלא היה משה יכול ליכנס לארץ ישראל, הוא מפני שלא היה עוד שלימות הגמור, ואם היה נכנס לארץ והיה בונה את בית המקדש, שוב לא היה יכול ליחרב, שמעשה ידיו היו לנצח, וכיון שלא היו ישראל עדיין ראויים לזה, הוצרך משה להשאר במדבר. על כן כיון פרעה משה **שפרעה לווח ווי**, שכואב לו מה שעלה את ישראל, הבין משה מזה שעדיין אין זה גאולה שלימה, על כן **לווח משה ווי שלח יכנס לארץ**, ושני הפירושים שבמדרש הם על פה תליא.

(משנו שניעי של פסח תשפה)

ויהי בשלח פרעה את העם. פרעה לווח ווי שלח את ישראל ממצרים (מדרש). 'העם' הכוונה על הערב רב (זוה"ק). לכאורה הלא גבי ישראל יצאו בדרך נס, ואין יצאו הערב רב. ונראה שהסטרא אחרא סייע להם שיוכלו לצאת עם ישראל, ופרעה והמצריים לא התנגדו ליציאתם, כדי שיהיו לבני ישראל לאבן נגף, שהם היו גורמים לבני ישראל לכל חטאת. והנה משה קיבל את הערב רב, ומפשר לפי שרואה ברוח קדשו שנטמעו בתוכם נשמות קדושות שעתידין להתקרב להקדושה לעתיד, ואמרו (סוטה ה.): גלמלא נכנס משה לארץ ישראל היה מיד עולם התיקון; ואז היו מתבררין כל הנשמות של הערב רב, ובודאי לא היה פרעה משלח אותם, כי לא היה ברצונו להוסיף קדושה על קדושה, ורק מפני שראה שלא קרבה הגאולה שלימה, על כן הסכים לשלחם עם ישראל כדי להזר להם. וזהו **ויהי בשלח פרעה את העם**, גלו הערב רב שיצאו עם ישראל, על כן **לווח משה ווי שלח יכנס לארץ.**

(דברי יואל)

ויהי בשלח פרעה את העם. פרעה לווח ווי שלח את ישראל ממצרים (מדרש). נשבע ה' שלא יביא מבול לעולם, ועל כן היה כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו

ניס (סוטה יג:). הנה **נשפת חמת** (לרבי יסמעאל הכהן בשלח לד) ליתא: מה שהולרך ה' לנוע על המצריים בעקיפין להביאם בתוך הים, כדי להתגלל משבועת המצרים, זהו הוכחה לישראל לעליון לא בא על עולם התיקון, לתמרו (ילקוט נמ): כשיגיע העת יתבטל שבועת המצרים, ואם היה על עולם התיקון, לא היה צורך להקיפם דרך המדבר יש סוף, רק היה מביא עליהם מצרים, והיה אפשר להוליכם בדרך היישר דרך ארץ פלשתים; וזהו **משה עם ווי**, דמכאן שפט משה שאין עדיין עולם התיקון, ולא יוכל ליכנס לארץ, דהטעם שלא היה משה יכול ליכנס לארץ, הוא מפני שלא היה עוד שלימות הגמור, ואם היה נכנס והיה נוגע את בית המקדש, שוב לא היה יכול ליחרב.

(מילוש תורה)

ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים. אם היו ישראל נכנסים לארץ ישראל מיד, היו טרודים בכרמם ובזיתם, ומתבטלין ממלמוד תורה, לפיכך עכבם ה' במדבר מרבעים שנה כדי שתהא המורה נגלית בגופן (ילקוט בשלח רכו). לכאורה הלא כאן מבואר שהסיבה שהוליכם במדבר, הוא בשביל החשש פן ינחם העם. ונראה לתמרו (ברכות לה:): בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלחכתן נעשה על ידי אחרים; ולפי זה קשה, מה היה החשש שיוליכם לארץ ישראל מיד, הלא מלחכתם נעשית על ידי אחרים, ולא יהיו טרודים בכרמם ובזיתם, ויוכלו לעסוק בתורה. ונראה שהיה גלוי לה' שעתידין ישראל לחטוא, ולא יהיו בבחינת עושין רצונו של מקום שמלחכתן נעשה על ידי אחרים. וזהו **ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים, פן ינחם העם**, שמכיון שיתכן בהם עדיין שיחטאו במה שירצו לשוב מצרימה, לכן יש לחשוש שמא יכנסו מיכף לארץ ישראל, יחזיקו כל אחד בשדהו ובכרמו, ויבטלו מתלמוד תורה.

(מפעי שפו)

ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים. קשה הלא גזה יתוקן רק הדור הראשון שיכנס לארץ, ועדיין משם זה קיים בדורות הבאים. לתנס נחמת גזה שה' הושיב את הדור הראשון במדבר עד שתתיישב התורה בגופן, היה תועלת גם לדורות הבאים, דמכיון שהראשונים מזדכו בקדושת התורה בשלימות, על ידי זה גם הדורות הבאים היה להם הגלה גזה שיכולים להתבונן בדרכי תשובתיהם הראשונים, ועל דרך (משי שיר השירים ח): **עלי לך נעקבי הצאן ורעי את גדיותיך**, התבוננו בדרכי תשובתיהם הראשונים, והסתכלו בפסיעות דרך שהלכו הם, והעקביים נכריס.

(מילוש תורה)

ויסב אלקים דרך המדבר ים סוף. מזה יש הוכחה גילתה להלדוקים שלא התמינו בתורה שבעל פה, שהרי ודאי שלא היה צורך להיות במדבר ארבעים שנה בשביל התורה שבכתב שהיה נגלית בגופן, שהלא בני דור המדבר היו דור דעה, ולא היה צורך בעבורם להתעכב ארבעים שנה בשביל התורה שבכתב, ואלא ודאי היה הכוונה בשביל התורה שבעל פה אשר תרוכה מארץ מדה, ולכן כדי שתהיה כל התורה שבעל פה נגלית בגופם, הוצרכו להיות במדבר ארבעים שנה.

(שבועות נמ)

ויסב אלקים דרך המדבר ים סוף. קשה להלא אפילו כשהלכו במדבר תמרו ניתנה רשע ושובה מצרימה, וכוונתם זה להיות בטלים מהתורה, ומה הועילו זה שהלכו במדבר (תפס סופר). ונראה **לבסידור המאי'** (פפס ד"ה מלה) ליתא: שישראל הוכרחו לשלת ממצרים לפני הזמן, כדי שלא יתקעו בשער הנ' שבטומאה, ושוב לא יהיה להם תקנה; **ובשור החיים הק'** (שמות ג) כתב: שזהו מחמת שעדיין לא קבלו את התורה, תחנם אחר כך הרי כח התורה מגינה ומצלת, אילולים לשלת ממצרים אפילו אחר שטופלים בשער הנ'; והנה זה ודאי שהיו ישראל נריכים לקבל את התורה בהר סיני, שאם היה המקום המיועד לקבלת התורה. ומעתה אם היה ה' מכניסם מיכף לארץ ישראל לפני קבלת התורה, והיו מחזיקין אם שיש בשדהו ובטלין מהתורה, מפני שלא היה להם עדיין את התורה, אז היו גם אם בחומה סכנה להיות טופלים בשער הנ' גלי שתהיה להם תקנה, ועל כן הקיפן במדבר, ותן להם את התורה בהר סיני, ואכלו את המן ושתו מי הבאר, והתורה היתה נגלית בגופן, וככה כבר הגין עליהם כח התורה, שאפילו אם היו טופלים בשער הנ' היו יכולים לשלת. ומעתה לא קשה, שלא שבהיותם במדבר תמרו ניתנה רשע ושובה מצרים, אך אפילו אם היו שבים מצרימה וטופלים אם לנ' שערי טומאה, עדיין היה יכולים לשלת ממנה.

(שבועות פה)

סיפורי צדיקים, בגיאוי הפסוקים
המלאים זיו ונוגה למיקים

אז ישיר וכו' ויאמרו לאמר

הרה"ק ר' שמואל מקאמינקא זצוק"ל שמע שהרה"ק ר' פנחס מקאריץ זצוק"ל שהי' עוד צעיר התחיל להתנהג באדמורו"ת ונסע אליו לראות אם הוא ראוי לזה בשבת בעת תפילת שחרית כשאמר הרה"ק ר' פנחס "הכל יודוך" ניגש הרה"ק מקאמינקא ועמד בצדו זמן רב והקשיב לתפילתו, אח"כ אמר שבשעה שאמר ר' פנחס הכל יודוך אז כל הברואים בכל העולם התחילו להודות לה', וזהו אז ישיר משה וכו' ויאמרו לאמר שבשעה שאמרו שירה ויאמרו לאמר שכל הברואים בשמים ובארץ ובתוך הים אמרו אתם שירה לה'. **(בית אברהם)**

אז ישיר משה

מסופר על הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זללה"ה בעמדו בתפילה לפני מלך אל חי וקים דבר יום ביומו, הי' עבודתו בכוחות עצומות במסירות נפש ממש, פעם אחת היה בעיר לבוב ושמע שיש ציפור אחת שהיא אומרת שירה פעם אחת בחייה, ואז היא מזמרת בהתלהבות כל כך עד שגופה מתבקע והיא מתה, והלך וראה אותה והיה מתעורר ממנה לעבודת ה', ותמה על עצמו היתכן שאני נשאר שלם בגופי אחרי תפילתי, מה ערך יש לתפילה כזו, למחר הכין עצמו בהכנה דרבה והתפלל בהתלהבות למעלה מכוחות אנושי עד שנפל למשכב מחוסר אונים, ובדקוהו הרופאים ואמרו שנסדק ריאתו רח"ל, ונתיאשו הימנו באומרם שאין תרופה למכתו ח"ו, ואמר הרה"ק רבונו של עולם האם רק תפלה אחת כזו היתה רצוני להתפלל, הלא כמה וכמה תפלות כאלה אני רוצה להתפלל ולשפוך שיח לפניך ה', אחר זה זכה לנס וחזר לבריאותו, לימים אחר כך כשהיה בלבוב וראה אותו אחד מן הרופאים שבדקוהו בפעם ההוא, אמר הרופא העוד רבי זה חי, נשבע אני שהוא חי בלא ריאה, ע"כ סיפור המעשה. ועפי"ז יל"פ מה שפתחו ישראל ואמרו בשירת הים, אז ישיר משה, ודקדקו המפורשים למה אמר ישיר שהוא לשון עתיד, ועיין ברש"י, ומביא עוד בשם המדרש מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה. אכן לפי הנ"ל י"ל דהנה כתב האריז"ל בליקוטי תורה בפרשתן, עזי וזמרת יה, פסוק זה נאמר בראש השירה, כי פרחה נשמתן, ושמעו קול שירה, ופתח הקב"ה את אזניהם ושמעו זמירות כל צבא מרום ועל ידי כן חזרה נשמתן בהם כמבואר בזוהר הקדוש (בשלח דף מה.), וזהו שאמר עזי וזמרת יה, פי' כחי ועזי שהיה לי, היה על ידי זמרת יה, פי' על ידי אותן זמירות ששמעתי מן מלאכי השרת שאמרו לשם יה, שעל ידי זה ויהי לי לישועה, שנושעתי מן המות, עכ"ד. ויש לומר דבעת אמירת שירת הים זכו ישראל לבחינה זו, שמגודל התלהבותם בההכנה לאמירת השירה פרחה נשמתן מהם, ולזה אמרו בתחילת השירה אז ישיר משה ובני ישראל בלשון עתיד, כלומר שאנו רוצים לומר עוד בבחינה ובעבודה כזו כמה וכמה שירות ותשבחות לה' על כל הנסים והנפלאות שעשה עמנו, וע"י בקשה זו חזרה להם חיותם והודו ושיבחו לשמו הגדול. וזה נרמז בדברי רשיז"ל מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, שאז באותה שעה זכו בני ישראל לחזור לבריאותם השלימה וניצלו ממיתה לחיים, ובכן מכאן הוכחה וראיה לתחיית המתים בעת שתעלה רצון מאת הבוי"ת.

(מתוך דרשת הגה"צ אבדק"ק סאטמאר-וויליאמסבורג שליט"א לפני תלמידי התלמוד תורה פה בני ברק, א' פרשת בשלח תש"ע לפ"ק)

ראתה שפחה על הים

עודו בנערותו ישב הגאון ר' שמעון סופר והאזין לשיעורים שהשמיע אביו הגדול החתם סופר בפני בני ישיבתו הרמה, כאשר למדו חומש ורש"י בפר' בשלח הביע החתם סופר את התפעלותו ממדריגת הנבואה שזכתה שפחה פשוטה במעמד הנשגב של קריעת ים סוף עד שאחז"ל שאפילו יחזקאל הנביא לא זכה למדריגה נשגבה זו. קפץ ממקומו שמעון בנו הינוקא, ואמר: אבא! אני אגיד לך הכוונה באופן פשוט הנה כשתרצה לשלוח מכתב ע"י המשרת שאינו יודע ומכיר כתב ולשון אינך צריך לחתום את האגרת בחותם אף אם תמסרוהו לידו כשהיא פתוחה מה בכך, הוא יביט ויראה ולא יבין מה כתוב שם לא כן אם תשלח האגרת ע"י אחד מתלמידך היודע ומבין לקרוא את תוכן המכתב אז בוודאי תחתמהו כראוי כי אם יראה בוודאי יבין, כך, סיים הבן את הסברו, ראתה שפחה על הים, היא ראתה אבל לא הבינה מה היא רואה בבחינת אותו משרת הנושא אגרת, התלמידים שנכחו באותו מעמד שחקו ושמחו לשמוע את דברי הקטן והתפעלו מבן אהובו של רבם. **(מכתב סופר)**

לשון חכמים

לשון חכמים צדק וישרים, כדרך צחות וטלי צה נאמרים

ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם. שמעתי בשם הקדוש החוזה מלובלין זלה"ה, שאמר בדרך צחות על הרבנים שנוסעים לפעמים להצדיק הגדול שבדורם, ואם כי בעיניהם הם בעצמם צדיקים תמימים וישרים, עם כל זאת נוסעים לראות אם האמת הוא שהצדיק המפורסם גדול מהם, ובאמת הצדיק הגדול נסתרה דרכו בקודש וטמיר ונעלם מהם. ואף אם ידבר לפעמים בפשיטות עם פשוטי עם, אף על פי כן הוא דבוק במחשבתו עם דיבורו בעולמות העליונים, והם לא יבינו דרכו ודביקותו בו יתברך כי נפלאת בעיניהם. וזהו שכתוב '**ויבואו מרתה**', זהו שמו של הצדיק שמורה דרך ה' להקרובים אליו. '**ולא יכלו לשתות מים ממרה**', רצ"ל לשתות מים אין מים אלא תורה (ב"ק יז.) '**ממרה**', מהצדיק הגדול. לבעבור '**כי מרים הם**', כלומר יחשבו שגם הם יוכלו, ועל כן לא יחקקו הדיבורים הקדושים בלבבם כלל.

מבשר טוב

אז ישיר משה ובני ישראל וגו' אשירה לה'. אי' בגמ' (סוטה ל:) בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכו' ויש להבין הלשון נתנו עיניהם, ונל"פ עפי"מ דאי' בגמ' (חולין צ"א:) חביבין ישראל יותר ממלאכי השרת, כי המלאכים אין מזכירין את השם אלא אחר שלש תיבות (קדוש קדוש קדוש) וישראל מזכירין אחר שתי תיבות (שמע ישראל) והקשו שם הלא גם אצל המלאכים מצאנו אחר ב' תיבות (בריך כבוד), ותירצו, ההיא אופנים אומרים, והמה חשובים יותר ממלאכי השרת, עי"ש, והנה כאן הזכירו ישראל את שם ה' אחר תיבה ראשונה "אשירה לה'" (כי פסוק ראשון "אז ישיר" אינו אלא סיפור מעשה, והתחלת השירה היא מ"אשירה לה'"), וא"כ לכאורה תמוה האיך עשו כן, והלא לא מצינו מעלה גדולה כזו, וי"ל דאיתא במדרש ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל וכו', כי כולם היו רואין את השכינה, והיו מראין באצבע "זה אלי ואנוהו", עוד אי' במדרש שאפילו האופנים אין ראוים לראות את השכינה, נמצא שישראל על הים היו חביבין יותר מהאופנים, ולכך הזכירו אז את שם ה' אחר תיבה ראשונה, אמנם לדורות דיינו שנהיה שוים אל האופנים,

ובזה מדויק לשון הגמ' נתנו עיניה"ם לומר שירה, כי ישראל היו מסופקים אם להזכיר שם ה' אחר תיבה הראשונה או לא, ורק אחרי שנתנו עיניה"ם וראו את השכינה, הבינו שהיו אז במעלה יותר מן האופנים, ובזה מיושב גם אמרם ז"ל "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל", ולכאורה הלא הפסוק "זה אלי ואנוהו נאמר בשירת האנשים, ומנין שגם הנשים זכו לראות השכינה, ברם לפי האמור שלכן הזכירו את השם אחד תיבה אחת, משום שזכו לראות כבוד השכינה, א"כ דון מינה לגבי נשים שגם בהן מצאנו שהזכירו את השם אחד תיבה אחת, דכתיב "יתן להם מרים שירו לה'", א"כ שפיר מוכח שגם הן זכו לראות השכינה וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל.

(מעשה רוקח)

☆

ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסתם את ה' לאמר היש ידוד בקרבנו אם אין. ונראה עפי"מ דאי' בגמ' (שבת קמ"ז:) ר' אלעזר בן ערך איקלע להתם, כי הדר אתא קם למיקרי בספרא, בעא למיקרא החדש הזה לכם, אמר החרש היה לבם, ואי' בשם הגה"ק ר' שמשון מאסטארפאלי זי"ע לפרש דהנה השר של שכחה ריי"ב שמו, ושם הממונה על הזכרון דז"ך, ואותיות האמצעיות של הח"ד"ש ה'ז"ה ל'כ'ם הוא דז"ך, ונתהפך לו באותיות ריי"ב החי"ד"ש ה'י"ה ל'ב'ם, עי"י"ש, ובזה נל"פ מאמה"כ ויקרא שם המקום "מסה ומריבה" ותני והדר מפרש על ריי"ב בני ישראל, כלומר מה שהלינו ישראל הי' משום שר של שכחה ששמו ריי"ב ושיכח מאתם כל הנסים ונפלאות שעשה להם הקב"ה.

(נפש יהונתן)

☆

(ובאלופי יהודה כתב לפרש בזה מאמה"כ (דברים י"ז ח') כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם וכו' דברי ריבות בשעריך שאם תראה שיפלא ממך דבר למשפט ושולט עליך השכחה, אז סימן שדברי ריבו"ת בשעריך ששם ריי"ב מלאך הממונה על השכחה בשעריך

☆

[וע' בפני דוד (פר' בא) שמפרש שלכן נקרא המלמד תורה לישראל בשם רב"י כי ע"י הלימוד שמשריש בבני ישראל הוא מבטל מהם השכחה ששם השר של שכחה היא ריי"ב]

דורש טוב

שבתון שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו וגו', איתא בגמ' ביצה דף ט"ו דרמז לעירוב תבשילין מן התורה, 'את אשר תאפו אפו', **וקשה כיצד נרמז בזה עירוב תבשילין.**

ונראה דהנה ידוע בכללי הדקדוק שבהוספת האותיות 'ון' בסוף המילה מורה על הקטנת דבר ההוא, כגון 'אישון עין' נקרא כן משום שרואין צורת איש קטן בתוך האישון, ולפי זה מורה מילת '**שבתון**' על שבת בבחינה קטנה, דהיינו יו"ט הקל משבת, כיון שמותרים בו מלאכות אוכל נפש. ואמר הכתוב '**שבתון**', כלומר אם יום טוב היום אשר חל '**שבת קודש לה' מחר**' דלמחרת הוא שב"ק, אזי '**אשר תאפו, אפו**' אל תאפו אלא על מה שאפיתם כבר מאתמול מערב יו"ט, '**ואת אשר תבשלו בשלו**' תבשלו רק על מה שבישלתם אתמול

ומסיים הכתוב, '**ואת כל העודף הניחו למשמרת עד הבוקר**' כי מה שעירוב תבשילין דרבנן מועיל אף דמלאכות שבת אין נעשין ביו"ט מדאורייתא, **היינו מטעם** דבעצם מדאורייתא הרי אמרינן 'הואיל ואי מיקלעי אורחים', ומיהא שרי בכל גווני לבשל ביו"ט אף שאין צריך לו עתה, **ורק מדרבנן** כיון דלא אמרינן 'הואיל' לכן צריכין עירוב תבשילין (עיין מג"א ושאר אחרונים ריש סי' תקכ"ז) אשר עי"ז נמצא שבאמת הוכנו המאכלים ליו"ט אלא שהיות שלא באו אורחים נשתיירו המאכלים למחרתו וזה רמז הכתוב באמרו '**ואת כל העודף הניחו למשמרת עד הבוקר**' היינו לשבת, **כי רק בתורת עודף רשאין להכין מיו"ט לשבת.**

(הרה"ק מהארנסטייפל זללה"ה)

וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם וְלֹא נָחָם אֱלֹקִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹקִים פֶּן יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה: (פרק יג פסוק יז)

כי קרוב הוא. ונח לשוב בתוכו הדרך למצרים, ומדמקי מגדה יש הרבה. לשון רש"י. וגם הוא לעת רבי מבחיבם, כי טעם 'ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים' בעבור 'כי קרוב הוא' וינחמו וישובו לא מצרים מיד. ועל דעתי אם היה כדבריהם, היה 'כי אמר אלקים' מוקדם, ויאמר הכתוב 'ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי אמר אלקים כי קרוב הוא פן ינחם העם':

אבל הנכון שיאמר, 'ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים' לפי הוא קרוב, וטוב לנחותם בדרך ההוא. 'כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה'. וטעם המלחמה, שיהיה להם לעבור דרך ארץ פלשתים, ופלשתים לא יתנום לעבור בגבולם, ויצאו למצרים. אבל בדרך המדבר, לא ילוו מלחמה על היותם במרגלם, בארץ סיחון ועוג מלכי האמורי, שהיא נתונה להם. ולחוקים הם ממצרים בעת ההיא. ומלחמת עמלק ברפידים, לא היתה לחויה לשוב בעבורה, כי הם לא יעבדו עליהם, והוא שבא מאחרו ונלחם בהם בנשאתו מותם. ואם יתנו רשות לשוב למצרים לא יועיל, כי ילחם בהם בדרך. וגם לחוקים היו ממצרים בדרך העקום לפי הלכו בה, ולא ילעו דרך לחזרה:

ולשון רש"י 'בראותם מלחמה', כגון מלחמת הכנעני והעמלקי, אם הלכו בדרך שהיה חוזרין, מה אם כשהקיפם דרך מעוקם ממנו נתנה רשות ונשובה מצרימה, אם הוליכן בפשוטה על אחת כמה וכמה. מכילתא".

מעשה חש"ב

א

תמצית דעת רש"י ורבינו. רש"י מפרש 'כי קרוב הוא', שהוא נתינת טעם, למה לא הנהיג אותם דרך ארץ פלשתים, משום שארץ פלשתים קרוב למצרים, ונח לשוב באותו הדרך למצרים. ומש"כ 'פן ינחם העם בראותם מלחמה', היינו מלחמת עמלק והכנעני. ומה כשהוליכם בדרך עקומה וארוכה אמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה', אם הוליכם בדרך פשוטה על אחת כמה וכמה.

אמנם דעת רבינו 'כי קרוב הוא', מפרש הפסוק הסיבה למה כן היה צריך להנהיגם דרך ארץ פלשתים, מכיון שקרוב הוא. ולמה באמת לא הנהיגם דרך ארץ פלשתים, 'כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה', היינו עם פלשתים שלא יתנו להם לעבור בשלום וישובו למצרים. ולכן הנהיגם דרך המדבר ששם לא יראו מלחמה, עד היותם בארצם בארץ סיחון ועוג מלכי האמורי, ומכח ב' טעמים לא היה חשש שיחזרו למצרים. א. משום שהם ילחמו עם סיחון ועוג, כיון שארץ סיחון ועוג נתונה לישראל. ב. שרחוקים הם ממצרים. עכתו"ד.

ויש להבין באיזה סברה נחלקו רש"י ורבינו, דדעת רש"י 'בראותם מלחמה', היינו מלחמת 'עמלק', ודעת רבינו מלחמת 'פלשתים'. וי"ל דרש"י לשיטתו ורבינו לשיטתו.

דהנה רבינו לקמן (דברים ב כג, עה"כ 'והעוים הישבים בחצרים'), מפרש ש'העוים' הם ה'חוים' שהם מזרע כנען, וארצם הובטחה לאברהם. והכפתורים שהם הפלשתים לקחו אותם מהעוים שהם החוים, שהם מארץ כנען שהובטחה לישראל. נמצא שארץ פלשתים הוא מארץ כנען שהובטחה לישראל.

ולפי"ז צ"ב למה יראו מפלשתים שלא יתנו להם לעבור, וישובו למצרים, הרי בני ישראל יכולים להלחם עם פלשתים, מכיון שהרי הוא חלק מארץ כנען, כמו שכתב רבינו אצל סיחון ועוג שלא חששו ממלחמה, מכיון שילחמו אתם, מכיון שארץ סיחון ועוג שייך לישראל.

והנה תשובה לדבר אפשר לומר כמו שכתב רבינו (שם), "וכן ישראל לא הורישו פלשתים עד שעבר זמן השבועה, שמתו שלשה דורות מן הפלשתים באותה הארץ של אבימלך, וכן אמרו במדרש 'כי קרוב הוא', קרובה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, עדיין נכדו קיים".

ולפי"ז א"ש שני דברים. א. למה לא ירצו הפלשתים לתת להם לעבור דרך ארצם, וילחמו עם ישראל, היינו משום שהפלשתים יפחדו שבני ישראל רוצים להורישם, מכיון שזה שייך לישראל, ולכן לא יתנו לעבור דרך ארצם. ב. וכן א"ש למה בני ישראל לא יוכלו להלחם אתם, 'כי קרוב הוא', היינו השבועה של אברהם אבינו אל אבימלך.

והנה לכאורה מנין לנו שכלל ישראל צריכים לקיים השבועה שנשבע אברהם אבינו. אפ"ל ע"פ מש"כ רבינו (דברים פרק כט פסוק יז) עה"כ 'פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה', וז"ל "והזכיר השורש, לומר כי הוא יכול להביא באלה הדורות הבאים, שהשורש אשר ממנו יצמחו הוא לפניו היום, והוא בא בברית ובאלה הזאת". הרי לנו שמכיון שאברהם אבינו הוא שורש של כלל ישראל, הרי אנו מחויבים לקיים שבועתו.

ולפי"ז אפשר לומר שרש"י לשיטתו, ורבינו לשיטתו. דלפי דעת רש"י (דברים שם) ארץ פלשתים אינו משבעה עממין השייכים לבני ישראל, א"כ לא יראו בני פלשתים שבני ישראל ירצו להורישם, ולכן אין סיבה שלא יתנו לישראל לעבור דרך ארצם. בפרט שהם שמעו את המכות שקבלו המצרים בשביל ישראל. לכן הוצרך לפרש בראותם מלחמה, מלחמת עמלק והכנעני. והטעם שלא הנהיגם דרך ארץ פלשתים, הוא משום כי קרוב הוא, ונח לשוב באותו דרך למצרים, ואם יקרה מלחמה יורצו דרך פלשתים לחזור למצרים.

ובזה אפשר לבאר מה שהוסיף רש"י על הכתוב כי קרוב הוא, 'ונוח לשוב באותו הדרך למצרים', דהייו שחוץ מזה שפלשתים קרוב למצרים, הרי יש בה עוד דבר 'שנוח לשוב', והייו שהפלשתים יתנו להם לעבור דרך ארצם. דהרי רש"י לשיטתו אין לחשש שהפלשתים לא יתנו רשות לחזור דרך ארצם.

ורבינו לשיטתו שארץ פלשתים, הוא מהשבעה עממין השייכים לארץ ישראל, א"כ שפיר יראו הפלשתים שישראל יורצו להורישם, ולכן לא יתנו להם לעבור דרך ארצם, ולכן חששו ממלחמה עם פלשתים, ובני ישראל לא יוכלו להלחם אתם, 'כי קרוב הוא', השבועה שהשביע אברהם אבינו לפלשתים.

אספקלריא דנהר"א

מתורתן של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א בעניני דיומא

נמסר לנו ע"י הוועד להוצאת ספרי כ"ק מרן רבינו שליט"א ותשוה"ח להם

עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו. ופירש רש"י ואנוהו לשון נוי, אספר נויו ושבחו לבאי עולם.

ב) איתא במדרש (שמו"ר פ"א סל"ו) וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים (שמות ב כה), ידע שעתידין לומר זה אלי ואנוהו, עמד וגאלם.

ג) במדרש (שמו"ר פכ"א ס"ח) רבי עקיבא אומר, בזכות יעקב אני קורע להם את הים, שנאמר (בראשית כח יד) ופרצת ימה, וצריך ביאור.

ואפ"ל על פי מה שכתב בפרשת דרכים (דרוש ד) על מאמר המדרש (שמו"ר פ"ג, ס"ד) אמר משה לפני הקב"ה מה זכות יש בידי ישראל להוציאם ממצרים, אמר לו הוי יודע שבזכות התורה שהם עתידים לקבל הם נגאלים. והענין כי מחסדיו ית"ש שאם אדם עתיד להטיב מעשיו ולהיות צדיק, הוא מטיב עמו על שם העתיד, אך אם עתיד לחטוא אינו מסתכל בזה ואינו דן אותו אלא לפי שעתו, ומשום הכי נסתכל הקב"ה במה שעתידין ישראל לקבל התורה וגאלם ממצרים, ולא נסתכל במה שעתידין לחטוא במדבר, עכ"ד.

והנה כי כן היה בשעת קריעת ים סוף, וכמו שכתב בסידורו של שבת (ח"א שורש ז, ענף ב, אות י) דנס קריעת ים סוף היה בשביל שהקב"ה צירף מה שעתידין לומר שירה, וגם מה שיאמרו בני ישראל שירה בכל יום עד סוף כל הדורות, וזכות כולם עמדה להם להושיעם בעת ההוא, עכ"ד. ובזה פי' א"ז זללה"ה בייטב פנים (הוד והדר אות ו) הכתוב ויושע ה' ביום ההוא, הגם שלא היו כדאים לנס ביום ההוא, רק מחמת שראה ה' כי אז ישיר משה ובני ישראל, שעתידין לומר שירה, וגם ויאמרו לאמר לדרי דרין כדאיתא בזוהר בפרשתן (דף נד:), אשירה לה', זה הזכות הוא שעמד להם להושע, וזהו עזי וזמרת יה, מה שאני מזמר לה', ויהי לי לישועה, זה היה לישועה, עכ"ד.

והנה בייטב פנים (שם) כתב, שמדה זו להסתכל בטוב העתיד ולא ברע העתיד, נובע ממה שמצינו ביעקב אבינו בשעה שבקש לברך את אפרים ומנשה, דכתיב (בראשית מח, ח) וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, פירש"י שאינם ראוים לברכה לפי שעתיד ירבעם לצאת מאפרים ויהוא ממנשה, ואף על פי כן אחר כך ברך אותם (שם מח יד) וישת יד ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה, לפי שעתיד יהושע לצאת ממנו, על כן וישם את אפרים לפני מנשה להקדימו בדגלים ובחנוכת הנשיאים. הרי שהיה מסתכל בטוב העתיד ולא ברע העתיד לצאת מהם, ויתר מרעהו צדיקו של עולם הבורא יתברך מתנהג במדה זו לצרף טוב העתיד ולא רע העתיד, עכ"ד.

וזהו ביאור המדרש אמר הקב"ה בזכות יעקב אני קורע להם את הים, כי באמת בני ישראל מצד עצמם לפי בחינתם שהיו ערום ועריה עדיין לא היו ראויים לישועה ולנס דקריעת ים סוף, ולכן נקרע הים בזכות יעקב שהיה מסתכל על טוב העתיד, ועל כן נצטרף מה שעתידין לומר שירת הים לאחר הנס וכן בכל יום ויום עד סוף כל הדורות, ומחמת זה זכו לישועה.

ובזה יתבאר הכתוב עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, פי' מה שהקב"ה היה לי לישועה, זה היה מחמת שצפה הקב"ה זה אלי ואנוהו, ופירש"י אספר נויו ושבחו לבאי עולם, והיינו שאני עתיד לספר נויו ושבחו בשירת הים לאחר הנס, וכן שאני עתיד לומר השירה בכל יום ויום לדורות עולם, וצירף הקב"ה כאילו כבר אמרתי, ומחמת זה היה לי לישועה. ובאיזה זכות נצטרף לי זכות העתיד, לזה אמר אלהי אב"י, פי' הקב"ה הוא אלהי יעקב, שממנו נובע מדה זו לצרף ולדון על שם טוב העתיד, ובזכותו גם הקב"ה עשה כן, ולכן וארוממנהו אגדל שמו בשירת הים בכל יום ויום.

ולזה דרש המדרש ידע שעתידין לומר זה אלי עמד וגאלם, כי עיקר יציאת מצרים היתה בשעת נס דקריעת ים סוף, שאז יצאו מרשות המצרים לגמרי וניצולו מידם, ומה שזכו לנס זה, היה בשביל שצפה הקב"ה קורא הדורות מראש וידע שעתידין לומר זה אלי ואנוהו, וישירו שירת הים לאחר הנס, וכן מה שיאמרו ישראל שירת הים בכל יום ויום עד סוף כל הדורות, ובזכות זה עמד וגאלם ועשה כל הנסים והנפלאות ביציאת מצרים וקריעת ים סוף.

ובכן עלינו להתבונן בגודל חין ערך שירת הים שאנו אומרים בכל יום ויום בפסוקי דזמרה, אשר בזכות זה זכינו לנס דיציאת מצרים וקריעת ים סוף, ואל יקל בעינינו את השיחה

הזאת שאנחנו אומרים בכל יום, ואל יעלה בלבינו לאמר כי ח"ו אין לו חשיבות כל כך במצבינו הדל בגלות החל הזה, כי אדרבה זכות השירה של דרא בתראה הדין עקבתא דמשיחא עמד לאבותינו בעת קריעת ים סוף, ובכל שנה ושנה שעובר ונתרבה עול הגלות, וברבות הזמנים אנו נמעטים בדלות ובשפלות, חביב וחשוב אמירת השירה ביתר שאת לפני ה', כיון שעדיין תהלתו יתברך בפינו בשבח והודאה על כל הנסים שעשה עמנו על שפת הים, ואנו מתחזקים באמונתינו בתוקף הגלות, שכימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות בעגלא ובזמן קריב.

◆ ◆ ◆

במדרש (הובא במאמר מרדכי) **הים ראה וינס, מה ראה, ברייתא דרבי ישמעאל ראה. והיא פלאי.**

ויל"פ בהקדם מה דאיתא במס' פסחים (דף מג:) דרבי עקיבא יליף טעם כעיקר מגיעולי מדין, דטעמא בעלמא הוא ואסור, הכא נמי לא שנא. והקשה הפני יהושע מאי ראיה מייתי רבי עקיבא מגעולי נכרים, דלמא התם צותה תורה מחשש שמא בישל נכרי בשר וישראל יבשל בה חלב או להיפוך, ובבשר בחלב לכולי עלמא אמרינן טעם כעיקר מה"ת, ומנלן בשאר איסורים דטעם כעיקר מה"ת. ותירץ באור חדש (פתיחה למס' קידושין אות יג) דס"ל לרבי עקיבא דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, ואם כן החשש שמא בישל הנכרי בשר בקדירה הוי רק ספק, ומדאורייתא יש להקל בלי הגעלה, ומזה הביא ראיה דאף בשאר איסורים אמרינן דטעם כעיקר, ושפיר אסרה תורה לבשל בלא הגעלה משום דדרך העכו"ם להשתמש בדברים אסורים, עכ"ד. הרי דרבי עקיבא ס"ל טעם כעיקר מה"ת, על כרחך ס"ל ספיקא דאורייתא לקולא.

ובפרי חדש (יו"ד סי' ק') מבואר דהא דספיקא דאורייתא לקולא, היינו משום דבגמרא (קידושין עג.) ילפינן ממה שנאמר (דברים כג ג) לא יבוא ממזר בקהל ה', ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ספק ממזר יבא, וילפינן נמי דשרי ממזר בספק קהל, ואם כן איכא תרי קראי להתיר ספק, ואי שני כתובים הבאים כאחד מלמדין, ילפינן מהכא לכל התורה כולה דספיקא דאורייתא לקולא, עכ"ד.

ובמס' קידושין (דף לז:) סבירא ליה לרבי ישמעאל דשני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, עי"ש. ואם כן לרבי ישמעאל ילפינן לחומרא, מדצריך קרא להתיר ספק ממזר וספק קהל, שמע מינה דבכל התורה אמרינן דספיקא דאורייתא לחומרא, וכיון שכן הרי ליכא למילף טעם כעיקר מגיעולי מדין, דהא מתעורר הקושיא דילמא צריך הגעלה מחמת חשש בשר בחלב, ולפי זה יש לומר דרבי ישמעאל סבירא ליה דטעם כעיקר הוא רק מדרבנן.

והנה איתא במדרש (ב"ר פפ"ד ס"ז) שיוסף הצדיק היה חולק על אחיו בשביל שאכלו אבר מן החי. וביארנו בזה, די"ל שהשבטים אכלו חתיכת בשר שנתבשל יחד עם אבר מן החי והיה בו בנותן טעם, ויוסף ס"ל דטעם כעיקר מדאורייתא, ויש בו איסור אבר מן החי, והשבטים סברו דטעם כעיקר לאו דאורייתא, ומשום הכי מותר באכילה. (ועיין בדברינו שמות תשע"ב). ומבואר בגמרא (שבת י:) דבשביל חטא מכירת יוסף נענשו ונשתעבדו במצרים, וכתבו התוס' (ד"ה ה"ג) אף על גב דבלאו הכי נגזר דכתיב ועבדום ועינו אותם, שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כל כך, אלא על ידי זה, עי"ש. הרי דקישוי השעבוד היתה בשביל מכירת יוסף. ומעתה אי טעם כעיקר דאורייתא, נמצא שחטאו השבטים במכירת יוסף, ועל זה נענשו בקישוי השעבוד, מה שאין כן אי טעם כעיקר לאו דאורייתא, לא חטאו במכירת יוסף, ולא הוצרכו לעונש בקישוי השעבוד, ושפיר י"ל כמו שכתבו המפרשים (יפ"ת שמו"ר פט"ו ס"א) בטעם יציאת מצרים קודם הזמן, משום דקישוי השעבוד השלים הזמן.

וזהו ביאור דברי המדרש, הים ראה וינס, מה ראה ברייתא דרבי ישמעאל ראה, דאיתא במדרש (ילקוט בשלח רמז רמ"א) שהים לא רצה לקרוע בטענה שעדיין לא נשלם הזמן, אך כיון ברייתא דרבי ישמעאל דסבירא ליה שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, אם כן טעם כעיקר מדרבנן, נמצא שלא חטאו השבטים במכירת יוסף, ולא הוצרכו לעונש בקישוי השעבוד, ושפיר י"ל דקישוי השעבוד השלים הזמן, על כן נס הים וקרע לפניהם.

◆ ◆ ◆

או יאמר בהקדם מה דאיתא במס' בבא קמא (דף כט:) אמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל, שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו, ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה. והקשו האחרונים (פמ"ג פתיחה להל' פסח ח"ב פ"ג אות ד', אור חדש קידושין נו:) אי באיסור הנאה חצי שיעור מותר, כיון דבהנאה לא שיך צירוף בכדי אכילת פרס, אם כן אמאי הוי חמץ אינו ברשותו של אדם, הא יכול להנות פחות פחות מכשיעור, עי"ש. ולכאורה מכאן יש הוכחה לשיטת הראשונים (ריב"ש סי' ת"א, ריטב"א סוכה לה:) דאיסורי הנאה יש להם בעלים. (ועיין בשו"ת אבני ציון ח"ב סי' כ"ט באורך).

וכתב בשו"ת קול אריה (סימן י"ח) דאי איסור הנאה אין לה בעלים, תליא בפלוגתא (גיטין מז:) אי קנין פירות כקנין הגוף, כי כתב הרשב"ם (בבא בתרא נ. ד"ה כקה"ג) בטעם המ"ד דקנין פירות כקנין הגוף, משום שכל עצמו וגופו של חפץ עומד רק לתשמישו, ולכן למי ששייך התשמיש שייך גם הגוף, דהגוף לא הוי רק כטפל לתשמיש, ומ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף סובר דהתשמיש והגוף שני ענינים מחולקים הם, והגוף הוא העיקר. ומעתה באיסור הנאה דלית ביה רק הגוף, שהרי תשמיש אין כאן דהא אסור בהנאה, אי אמרינן קנין פירות כקנין הגוף ועיקר החפץ עומד לתשמישו, כיון שהתשמיש נאסר, גם הגוף לית ליה, ואיסור הנאה לית ליה בעלים, אבל אי קנין פירות לאו כקנין הגוף, אף דהתשמיש נאסר, מכל מקום נשאר על הגוף שם בעלים, עכ"ד. נמצא דרבי ישמעאל דסבירא ליה דאיסורי הנאה יש להם בעלים, סבירא ליה דקנין פירות לאו כקנין הגוף.

ומצינו בפ' לך בפרשת ברית בין הבתרים, ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה. אך במציאות לא היו במצרים רק מאתים ועשר שנים, ואיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ח) דחשבינן הגירות מלידת יצחק. ולכאורה קשה שהרי אמרינן בגמרא (בבא בתרא ק.) שאברהם קנה את הארץ בחזקה על ידי הילוכו דדיש אמצרי כמו שנאמר (בראשית י"ג י"ז) קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, והיאך נחשב שהיה נתקיים הגירות בארץ לא להם.

ותירץ בישועות יעקב (דרוש לפ' וישב) שאברהם לא היה לו בארץ רק קנין הגוף, שהכנעני היה אז בארץ ואכל פירותיה והיה לו בארץ קנין פירות, ומעתה לרבי יוחנן דס"ל (גיטין מז:) קנין פירות כקנין הגוף, שפיר מיקרי ארץ לא להם ומתחיל הגירות מלידת יצחק, עכ"ד.

וזה שאמר המדרש, הים ראה וינס, מה ראה, ברייתא דרבי ישמעאל ראה, כי מבואר במדרש (ילקוט בשלח רמז רמ"א) שהים לא רצה לקרוע בטענה שעדיין לא נשלם הזמן, אך הלא אי אמרינן קנין פירות כקנין הגוף, שפיר יש לחשוב הגירות מלידת יצחק, וצריך הים לקרוע, וזהו הים ראה וינס, מה ראה, כלומר מהיכי תיתי שנשלם הזמן, ומשיב ואומר ברייתא דרבי ישמעאל ראה, היינו הא דקאמר רבי ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה, ומוכח דסבירא ליה דאיסורי הנאה יש להם בעלים, והיינו משום דקנין פירות לאו כקנין הגוף, ואם כן לא נקנה הארץ לאברהם אבינו, ושפיר מתחיל הגירות מלידת יצחק וכבר נשלם הזמן, ועל כן נקרע הים מפני בני ישראל.

◆ ◆ ◆

או יאמר בהקדם מה שהעיר האלגאזי בשמע יעקב (פ' שמות עמוד רמא, ופ' יתרו עמוד ש) הנה פרעה הוא היה המסית לעמו כמו שנאמר ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום, ואם כן קשה ממה נפשך, אי נימא דאין שליח לדבר עבירה, פרעה למה נלקה, ואי נימא דיש שליח לדבר עבירה, למה לקו המצריים, והלא פרעה הוא המסית הוא המדיח, עי"ש.

אמנם י"ל שפרעה הרשע טעה בדין, כי כתב הרמ"א (חו"מ סימן שפ"ח סט"ז) מי ששלח שליח למסור, אם השליח הוחזק לעשות, חייב המשלח, ואין לומר אין שליח לדבר עבירה, הואיל והוחזק בכך, ע"כ. והטעם בזה, דהא דאין שליח לדבר עבירה, הוא משום דדברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעים (קידושין מב:), ויכול המשלח לומר סברתי שלא ישמע לי וכמ"ש הסמ"ע (סימן קפ"ב סק"ב), אבל בשליח מוחזק לעשות דבר עבירה לא שייך לומר סברתי שלא ישמע לי, שהרי הוחזק בכך, ולכן חייב המשלח. ומעתה כיון שהמצריים היו מוחזקים להרשיע, ודאי יש שליח לדבר עבירה, וגם פרעה יתחייב בדין. (ועיין בדברינו שמות תשס"ב). אכן הש"ך (סקפ"ז) חולק על הרמ"א וס"ל דאף בשליח מוחזק אין שליח לדבר עבירה, עי"ש ובקצות החושן (סק"ב).

ובמס' קידושין (דף מג) שנינו דבכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה חוץ בטביחה ומכירה דגלי ביה קרא דיש שליח לדבר עבירה, דאמר קרא (שמות כא לז) וטבחו או מכרו, דבי רבי ישמעאל תנא או לרבות את השליח, דבי חזקיה תנא תחת לרבות את השליח.

ובתוס' במס' בבא קמא (דף ע"ט. תוד"ה נתנו) הקשו לשיטתם דס"ל דבשוגג אמרינן יש שליח לדבר עבירה, אם כן האיך יליף התנא קמא מטביחה דומיא דמכירה דיש שליח לדבר עבירה, דילמא מיירי בשוגג ובשוגג אמרינן בכל מקום יש שליח לדבר עבירה, ובשוגג מיירי קרא טביחה דומיא דמכירה כיון דליכא יתור קרא, עי"ש. והכי נמי לשיטת הרמ"א דבשליח מוחזק יש שליח לדבר עבירה, יש להקשות דילמא קרא מיירי דוקא במוחזק. ולפי זה יש לומר דמהאי טעמא מיאן התנא דבי רבי ישמעאל בהלימוד טביחה דומיא דמכירה, משום דס"ל כשיטת הרמ"א דבשליח מוחזק אמרינן בכל דוכתא יש שליח לדבר עבירה, ומעתה יתעורר קושית התוס' נימא דהקרא טביחה דומיא דמכירה מיירי במוחזק דוקא כיון דליכא שום יתור, והלכך ס"ל להאי תנא דמטביחה דומיא דמכירה ליכא למילף, ועל כן איצטריך קרא או לרבות השליח ומהתם דוקא ילפינן יש שליח לדבר עבירה. (ועמ"ש בדרוש לו' של פסח תשמ"ח).

וזה שאמר המדרש הים ראה וינס, מה ראה, על דרך שפירש בחתם סופר (דרושים ואגדות לו' של פסח עמוד שיא) שהים נם על המצרים אחר שנקרע להטביע שונאינו בתוכו, ועל זה מקשה מה ראה להטביע את צרינו, עי"ש לדרכו. ובקריעת ים סוף נענשו פרעה ומצרים, כדכתיב (שמות יד ד) ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים, ולכאורה קשה למה נתחייבו שניהם, נימא אין שליח לדבר עבירה, ומשיב ואומר ברייתא דרבי ישמעאל ראה דיליף או לרבות השליח, וכיון דאיכא יתור בטביחה ומכירה, שפיר יש לומר דבכל התורה בשליח מוחזק יש שליח לדבר עבירה, ושפיר נתחייב גם פרעה עונש על מה שהשתעבד בישראל.

◆ ◆ ◆

או יאמר בהקדם מה דאיתא במדרש (ב"ר פפ"ד פי"ד) שהשבטים רצו להרוג את יוסף משום שדנו אותו על שם העתיד שעתיד ירבעם לצאת ממנו, וביאר האלגאזי בשמע יעקב (פ' וישב עמוד קנח) על פי מה שפירש הגאלאנטי (קול בוכים איכה ג לד) דהא דבן סורר ומורה נידון על שם סופו, היינו משום דשורשו רע שבא מיפת תואר, עי"ש. ולכן רצו השבטים להרוג את יוסף, שהם סברו שיעקב נשא את רחל באיסור, ונולד יוסף מאיסור שתי אחיות, וממילא ראוי לדונו על שם סופו שעתיד ירבעם לצאת ממנו, עכ"ד.

אך כתב בכסף נבחר (פ' וישב עמוד פ) להמליץ בעד יעקב שנשא שתי אחיות, על פי מה שכתב הרמב"ן (פ' אחרי) טעם לאיסור שתי אחיות, שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה לצרור אותן זו לזו, כי הן ראויות שתהיינה אוהבות זו לזו ולא שתהיינה צרות, ע"כ. ואם כן לגבי אלו שתי אחיות לא שייך האי טעמא דצרות זו לזו, באשר רחל אדרבה מסרה סימנים ללאה (מגילה יג:), ולכן אין עליו איסור שתי אחיות. ובמקום אחר (פ' וישלח עמוד עו) הוסיף בכסף נבחר, דלפי זה צריך לומר דדרשינן טעמא דקרא, וכיון דברחל ולאה לא היה שייך הטעם שתהיינה צרות שתי אחיות, היו מותרות, עכ"ד. נמצא דאי דרשינן טעמא דקרא לא נולד יוסף בפסול, דלא נאסר ליעקב שתי אחיות, ואם כן אינו ראוי לדונו על שם סופו, מה שאין כן אי לא דרשינן טעמא דקרא הרי נולד יוסף בפסול, וראוי לדונו על שם סופו.

ונקדים עוד חקירת הפרי מגדים (פתיחה להל' פסח ח"א פ"ג אות ד', ולהל' בשר בחלב) בהא דאמרינן (יומא עג:) חצי שיעור אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי, אי פירושו שמא יטעה ויאכל יותר מן האיסור עד שתצרף לכזית בכדי אכילת פרס ויהא חייב, ואם כן באיסור הנאה דלא שייך צירוף בכדי אכילת פרס כלפי ההנאה, חצי שיעור מותר בהנאה, עי"ש.

אמנם כתב הריטב"א (יומא עד.) בהא דחצי שיעור אסור, דבגמרא יליף ליה מקרא דכל חלב (ויקרא ז כג), ומכל מקום צריך לטעם דחזי לאיצטרופי, דדרשינן טעמא דקרא, דמהאי טעמא אסרה התורה חצי שיעור משום דחזי לאצטרופי, עי"ש. ולפי זה י"ל שזה תלוי בפלוגתא בגמרא (בבא מציעא קטו.) אי דרשינן טעמא דקרא, דאי דרשינן טעמא דקרא אז שייך לומר דהיכי דלא שייך הטעם דחזי לאיצטרופי חצי שיעור אינו אסור, ואם כן בהנאה דלא שייך צירוף חצי שיעור מותר, מה שאין כן אי לא דרשינן טעמא דקרא, אם כן אף היכי דלא שייך חזי לאיצטרופי חצי שיעור אסור מן התורה, וגם בהנאת איסור חצי שיעור אסור.

ובמס' בבא קמא (דף כט:) אמר רבי אלעזר משום רבי ישמעאל, שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו, ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה. והקשו האחרונים (פמ"ג פתיחה להל' פסח ח"ב פ"ג אות ד', אור חדש קידושין נו:) אי בהנאה חצי שיעור מותר משום דלא שייך צירוף בכדי אכילת פרס, אם כן אמאי הוי חמץ אינו ברשותו של אדם, הא יכול להנות פחות פחות מכשיעור, עי"ש. וכן הקשו לשיטת התוס' (קידושין נו:) דשלא כדרך הנאה מותר מה"ת, אם כן אמאי חמץ אינו ברשותו של אדם, הא יכול ליהנות בשלא כדרכו. וצריך לומר דלא דרשינן טעמא דקרא, ואם כן באמת אסור ההנאה פחות מכשיעור, והכי נמי לגבי איסור שלא כדרכו, אי לא דרשינן טעמא דקרא, באמת אסור ליהנות בשלא כדרכו (עיין בשו"ת אבני ציון ח"ב סימן מד אות ו), ושפיר מיקרי חמץ אינו ברשותו של אדם.

וזה שאמר המדרש, הים ראה וינס, מה ראה, ברייתא דרבי ישמעאל ראה, כי מבואר במדרש (ילקוט בשלח רמז רמ"א) שהים לא רצה לקרוע בטענה שעדיין לא נשלם הזמן, והוא כי הים לא רצה לקבל תירוץ המפרשים (יפ"ת שמו"ר פט"ו ס"א) דקישוי השעבוד השלים הזמן, שהרי מבואר בתוס' (שבת י: ד"ה ה"ג) דקישוי השעבוד היתה בשביל מכירת יוסף, ואם כן קישוי השעבוד בכלל הגזירה היתה ולא יכול להשלים, אמנם כאשר ראה ברייתא דרבי ישמעאל דחמץ בפסח אינו ברשותו של אדם, והיינו משום דבאמת אינו יכול ליהנות פחות מכשיעור או בשלא כדרכו, הרי דסבירא ליה דלא דרשינן טעמא דקרא, ואם כן גם ברחל ולאה יש איסור שתי אחיות, ושפיר דנו השבטים את יוסף על שם סופו, נמצא שלא חטאו במכירת יוסף, ולא הוצרכו לעונש בקישוי השעבוד, ושפיר י"ל דקישוי השעבוד השלים הזמן, ועל כן נקרע הים מפני בני ישראל.

מאמר המשך

אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע (ב) (מגילה כח.)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

כבר הי' מאמרינו בשבוע העבר שני טעמי האיסור של הסתכלות בפני הרשע, הא' כדברי ה'מהרש"א' במס' מגילה (שם) שכביכול מסתכל בבזיון הקב"ה, והב' כדברי מרן 'חתם סופר' ז"ל (פרשת ויגש) בשם רבו ה'הפלאה', מפני שמסתכל לצד הטומאה ועל ידי זה ממשיך על עצמו מטומאתו. והנה באחרונים דנו כמה נפק"מ לפי הטעמים הנ"ל ואחד מהם: באופן שהמביט ברשע אינו יודע שהוא רשע וחבירו יודע שפלוני רשע הוא אי צריך להודיע לחבירו, דלפי הטעם הראשון שסיבת האיסור הוא שקללת אלוקים תלוי שכביכול מסתכל בבזיון הקב"ה י"ל שאם אינו יודע שפלוני רשע אינו עובר על האיסור ואין בהבטה זו שום בזיון להקב"ה ולכן חבירו הרואהו מסתכל על הרשע אינו צריך להודיעו, אבל לטעם השני שאסור מפני שמסתכל לצד הטומאה ועל ידי זה ממשיך על עצמו מטומאתו יש לומר פשוט שעובר על האיסור אף שאינו יודע שאותו פלוני רשע ולפי זה לכאורה צריך להודיעו שלא יכשל.

אולם מבואר ב'רבינו יונה' דמה שמבואר בגמ' דעיניו כהות הוא אף דאינו מכיר מעשיו של רשע, דהא יצחק לא ידע מעשיו של עשו הרשע, ולפי"ז משמע דודאי חבירו היודע שהוא רשע יודיע לחבירו להצילו מחשכות עינים.

וכתב בספה"ק 'שער התפלה' [שער ניפול], וזל"ק: "נודע אומרם ז"ל (ירושלמי ברכות א, ה) 'ליבא ועינא תרין סרסורי דחטאה כו' כי עין רואה ולב חומד' וכו', כי כלי חוש הראות דבר זך ודק הוא למאוד ואינו עשיה גופנית ככל כלי הגוף, ותראה שלא תוכל לשית יד אדם ולא שום דבר על בת עין כי הוא רוחנית ולא גשמית כשאר הגוף, ועל כן לפי שהוא זכה למאוד ירע במאוד ההסתכלות וההבטה אפילו כל שהוא בדבר לא טוב, כי דבר רוחני ילקה תיכף בהריחו דבר רע, וע"כ אחז"ל אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע וכו' ואר"א עיניו כהות" וכו', עי"ש.

בפרשת בא ראינו איך שמשה רבינו אמר לפרעה (שמות י, כט) 'לא אוסיף עוד ראות פניך' וגו', ומשמע מזה דעד עכשיו ראה משה את פניו של פרעה, ולכאורה הא מבואר במס' מגילה (דף כח.) בשם ר' יוחנן דאסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע שנאמר (מלכים ב' ג, יד) לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך וכו', ורבא למד אותו מדכ' (משלי יח, ה) שאת פני רשע לא טוב, ומבואר שם בגמ' דמי שלא נזהר בזה עיניו כהות, ולמידין מיצחק דכ' שם ותכהן עיניו 'מראות' דמשום דאיסתכל בעשו הרשע עיניו כהות, ור' יהושע בן קרחה השתבח שם בגמ' שהאריך ימים בשכר שלא הסתכל בצלם דמות רשע, ואיך יתכן זאת על משה רבינו.

וע"ע בספה"ק 'צדקת הצדיק' להגה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זצ"ל (אות ר"ה), וזל"ק: "ואסרו (מגילה כח.) להסתכל בפני אדם רשע, כי בפנים בולטים כל מיני הרהורים שבלב למבינים, כדאי' בזוהר (ח"א ק"ו ע"א) דהכירו באחד שהיה לו מחשבת עבירה שפניו מוריקות, וכן איתא במס' סוטה (כ.) בסוטה דפניה מוריקות כי עבירה הוא מיתה לנפש ואמרו במת ע"ז (כ:) ממנה פניו מוריקות וכד"ש הכרת פניהם ענתה בם (ישעי' ג, ט) וע"י הראיה נכנסין ההרהורים בו ח"ו, וההיפך בראיית ת"ח כדאי' במס' עירובין (יג:) דחזיתא לר' מאיר מאחוריה", עי"ש.

ובספר 'דברי תורה' (מהדורא ז אות ל) כתוב בזה"ל: "במס' פסחים (מט:) עם הארץ מותר לקורעו כדג א"ר שמואל בר' יצחק ומגבו, ושמעתי מזקני ת"ח שראו גמרא שלמד בה זקיני הקדוש בעל בני יששכר, והיה כתוב על הגליון 'ומגבו משום שאסור להסתכל בצלם אדם רשע' ע"כ שמעתי, והטעם נודע משום דפועל על ידי הסתכלות בצלם הרשע ענין רע בנפשו, כאשר גדול כח הראי' והסתכלות כנודע מענין עוף הראה שמולדת

ביצים ע"י ראיתו, ואכמ"ל, והוא חוזר בראייתו גם לנפשו לרעה ח"ו ע"כ הזהרו רק לקרעו מגבו ושלא להסתכל בפניו", עי"ש. עכ"פ לפי כל הנ"ל פשוט דצריך להודיע לחבירו שלא ינזק מענין זה.

וראיתי ב'תורת חיים' מס' סנהדרין (צ.) שכתב בזה"ל: "אסור להסתכל בפני רשע **כי גורם לעצמו מדת השכחה** ע"י רוח הטומאה שהוא מושך ממנו, אבל המסתכל בת"ח וצדיק כיון שמעשיו הטובים חקוקין על פניו כמש"כ בזוה"ק, **לכן המסתכל בו זוכר נשכחות** וטוב לו כי מושך ממנו עליו רוח קדושה, וכמ"ש במדרש (ויקרא רבה כ, א) גבי דוד המלך שכל המסתכל בו היה זוכר נשכחות וכו', ועוד דרשעים אפילו בחייהן קרויין מתים והמסתכל בפני מת קשה לשכחה", עכל"ק.

ובזה תבין מש"כ ב'כף החיים' (סי' קנ"ו סקי"ד) לאחר שהביא האי דינא שאסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע, מסיים בזה"ל: "**ועל כן יש חסידים נזהרין שלא להסתכל בדמות שום אדם מפני חששא** זו וגם מפני הבושה", עי"ש.

וממאי דכתב ב'ש"ך' (חו"מ סימן י"ז סקי"ג) בשם ספר חסידים דאין להסתכל בפני הבעלי דינים כשטוענים לפני הבית דין דאסור להסתכל בפני רשע, עי"ש, אין להביא ראי' דאסור אף דאינו יודע שהוא רשע, דהא התם לא יודע מי הרשע ואסור להסתכל בשניהם - דהתם שאני, דהא כתב הש"ך שם דמיירי דוקא היכא שיש כפירה ביניהם, וא"כ יודע בודאי דאחד מהם בודאי שקרן, וע"כ אין להסתכל כלל.

והגאון הגדול רבי נתן געשטעטנער ז"ל בספרו שו"ת 'להורות נתן' (ח"י, סי' כ"ד, סק"ב) כ' עוד נפק"מ בזה, דלכאורה י"ל דמה שיש צד טומאה בצורת רשע היינו רק בצורתו ממש ולא בתמונתו שאין בה חיות [עי"ש שהאריך בזה], משא"כ לפי טעמו הראשון של המהרש"א אם זה האיסור הוא מדין בזיון למלך אשר צלם אלוקים הגיע לכך, א"כ גם בתמונה שייך איסור זה, אולם מסיק שם דלפי מש"כ המ"א להלן נראה דאין בו איסור לכו"ע, עי"ש.

דבשולחן ערוך סימן רכ"ה (סעי' י) מובא, דהרואה גוי נאה מברך ברוך שככה לו בעולמו, והקשה שם המ"א (סק"כ) וז"ל, "והא דאמרינן מגילה (כח.) אסור להסתכל בצלם דמות אדם רשע, הכא מיירי שרואהו, ומכל מקום נראה דדוקא להסתכל בו ביותר ולהתבונן בצלמו ודמותו אסור, אבל ראיה בעלמא מותר", עי"ש, הרי מבואר דראי' בעלמא שרי, ולפי"ז לא קשה ממשה רבינו דאפשר דלא הסתכל ביותר ובעיון רק בראי' בעלמא קנה, ולפי"ז מסיק בשו"ת 'להורות נתן' שם דאם כשמראים תמונה באופן מוקטן וא"א להתבונן בהצורות בהסתכלות ובעיון יש לומר דמותר בכל אופן, עי"ש שהאריך.

ובספר 'נחל קדומים' להגאון החיד"א ז"ל (פרשת וישלח אות י') כתב דבר פלא, במה שאמר יעקב לעשו 'כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלוקים ותרצני' וזת"ד: שיעקב לא הסתכל בפניו רק ראיה בעלמא וחשש שמא עשו יחרה אפו ויחשוב כי זה בזיון, לכן התנצל ואמר כי על כן ראיתי פניך היינו בראיה קלה בעלמא, כראות פני אלוקים שגם כן אסור להסתכל בקשת ולבנה וכיוצא בזה רק ראיה בעלמא, עי"ש.

ועי' בחומש 'תורה תמימה' (תולדות כ"ז, ב) שרצה לומר דאין בזה איסור רק מדה נכונה, וזת"ד: אמרו בסוגיא כאן אסור להסתכל בפני אדם רשע, וצ"ל דהלשון אסור לאו דוקא הוא אלא ר"ל מדה נכונה היא, וראי' לזה שהרי מבואר בגמרא שאלו לר' יהושע בן קרחה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הסתכלתי בדמות אדם רשע, ואם הי' בזה איסור ממש מצד הדין מאי רבותי', ולא קשה לפי"ז הלשון 'אסור', שכן מצינו הרבה בשיגרא דלישנא, וכמש"כ הר"ן בספ"ק דע"ז במ"ש בריש מס' בכורות 'אסור לעשות שותפות עם העובד כוכבים', דאין בזה אפילו איסור דרבנן אלא מדת חסידות בעלמא, ובכלל צ"ל **דהלשון הסתכלות מורה רק על עיון והרגש עמוק ולא ראי' שטחית**, וראי' לזה ממה דקיי"ל הרואה את הקשת מברך וכו', ואיך אפשר לומר כן והלא קיי"ל כל המסתכל בקשת עיניו כהות (חגיגה טז.) אלא ע"כ דראי' והסתכלות שני ענינים הם וכו', עי"ש. וזהו כעין מה שכבר כתבנו בשם המ"א דבראי' בעלמא מותר.

וכבר העירו רבים דמש"כ ה'תורה תמימה' דאין בזה רק מדה טובה וענין חסידות, כבר מבואר כן ב'מאירי' במס' מגילה (שם) לאחר שמנה הרבה דברים שת"ח משתבחין במדותיהם, ומסיק בזה"ל: "ומהם מי שלא הי' מסתכל באדם רשע כלל, כל אלו וכיוצא בהם מדות החכמים ותלמידיהם וראוי לאדם ללמוד מהם כמה שאפשר לו" עכל"ק. וגם דהלכה זו אינו מובא להלכה בטור ושו"ע. אולם במ"א הנזכר לעיל וכן בש"ך דלעיל נקטו כן להלכה למעשה דאסור מדינא.

ועי' בשו"ת 'שלמת חיים' להגאון הגדול רבי יוסף חיים זאנענפעלד ז"ל [גאב"ד עיה"ק ירושלים ת"ו] (סי' ק"ט-ק"י) שכתב דיש היתר להסתכל באדם רשע כדי להחזירו בתשובה, והביא ראי' ממה שמבואר במס' חגיגה (טו:) שר"מ למד תורה מאחר ובודאי הי צריך להסתכל בו, וע"כ שכוונתו היתה להחזיר אחר בתשובה, ולא שייך איסור זה, וביאר דמשום זה הסתכל יצחק בצורת עשיו להחזירו למוטב, אולם העיר דאעפ"כ מצינו שעיניו נעשו כהות עי"ש.

בס"ד. מוצש"ק בא תשפ"ד

לכבוד העורכים החשובים במערכת "שלחן מלכים" דחסידי סאטמאר שיחיו

בגליון פרשת בא תשפ"ד, הודפס שיחות קודש שהיה אצל סעודת שבע ברכות של נכדת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ממונקאטש במוצש"ק ויחי העע"ל, ובין היתר סיפר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א על ביקורו של כ"ק מרן אדמו"ר בעל מנחת אלעזר זי"ע, בחיי אביו כ"ק מרן אדמו"ר בעל דרכי תשובה זי"ע, בצל קדשו של הרה"ק רבי דוד משה מטשארטקוב זי"ע.

והנה בהערה 17 ציון לספר קדוש וברוך, והעתקתם ששם מסופר, שבאותו שבת ששהה רבינו בעל מנחת אלעזר בטשארטקוב, היו שם עוד כמה מגדולי הדור, אשר כולם הגיעו בצינעא וכו', ושם נפגשו וששו ושמחו איש לרעהו. הדבר היה לנו לפלא, שהרי הרבה שמענו מפי רבינו שליט"א, מה שקיבל מאת המשב"ק הרה"ח ר' חיים בער ז"ל, את אשר שמע מפי רבינו המנחת אלעזר זי"ע, ומעולם לא ידענו, אשר פגש שמה רבינו זי"ע את הרבנים והצדיקים שפרטתם בהערה.

אמנם כאשר קיימתי נייתי ספר ונחזי, מצאתי אשר בספר קדוש וברוך מונה וכותב במקום רבינו המנחת אלעזר את הגה"ק בעל עצי חיים מסיגעט זי"ע. נא ונא לתקן זאת, כדי שלא יצא ויקובל טעות זה מידכם.

מצורף בזה, תמצאו העתקה מספר "רבינו הקדוש וגדולי דורו", מערכת הרה"ק רבי דוד מטשארטקוב (בהוצאת תלמוד תורה תפארת בנים מונקאטש). ושם כל הסיפורים המקובל בידינו מפי רבינו שליט"א מה ששמע מזקני החסידים שקבלו מפי רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע, את אשר ראו עיניו כאשר נסע לטשארטקוב (עם הז"ז הרה"ח ר' משה ליב בירנבוים ז"ל שהיה משב"ק אצל רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע ומו"ציא לאור ומסדר ספרו תפארת בנים עה"ת ומועדים).

בכבוד רב
מאיר יוסף פרענקעל

ער האט איהם אויסגעפעלט

אין מונקאטש איז געווען דער באקאנטער חסיד, הרב ר' משה ליב בירנבוים ז"ל, וועלכער איז געווען א משמש בקודש ביי רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע, און דער מוציא לאור פון ספר הקדוש תפארת בנים (נאך די הסתלקות פון רבינו זי"ע).

רבי משה ליב, איז געווען א געהויבענער חסידי שער איד, א תלמיד חכם און בעל מקובל. פון זיין יוגענט בארץ מולדתו, איז ער געווען א ט שארטקובער חסיד, און נאכדעם ווען ער איז געווארן אן איידעם אין שטאט מונקאטש, האט ער זיך דארט באזעצט, און איז געווארן שטארק מקושר צו רבותינו הקדושים זי"ע.

ביימי נשיאותו פון רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע, אין איינע פון די זומער וואכן, ווען ער האט זיך געפונען אין די בעדער, האט רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע אונטערגענומען א נסיעה פון מונקאטש קיין טשארטקוב, צו זיין משובתי שבת קודש ביי הרה"ק רבי דוד משה זי"ע, אינאיינעם מיט הרה"ח רבי משה ליב בירנבוים ז"ל.

אבער, אזוי ווי רבותינו הקדושים זי"ע, אנגעהויבן פון רבינו בעל שם שלמה זי"ע, זענען געווען אויסגערופן און באקאנט מיט זייערע זעלטענעם התקשרות און התבטלות צום הייליגען צאנזער רב, בעל דברי חיים זי"ע, האט רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע בוחר געווען זיך נישט אנצוגעבן ווער ער איז, און צו פארהוילן זיין אידענטיטעט.

אלס די גרויסע התקרבות וואס זיין עלטער זיידע הרה"ק רבי ר' שמעלקא מסאסוב זי"ע האט געהאט צו הרה"ק מרוזין זי"ע, האט רבינו זי"ע זיך אנגעגעבן אלס "אן אייניקל פון רבי שמעלקא סאסובער", און מען האט עס דארט אזוי אנגענומען.

במשך דעם גאנצן שבת, האט דער טשארטקובער זי"ע נישט אנגעגעבן קיין שום סימן אדער רמז, אז ער דערקענט יא ווער דאס איז. אויך ווען דער מנחת אלעזר זי"ע האט באקומען אן עליה, האט מען נישט געזעהן קיין שום צייכן אז מען וויסט ווער ער איז.

ביי סעודה שלישית איז דארט געווען דער מנהג, אז דער רבי האט געפראווען דעם טיש אין א פריוואטן צימער, ווי נאר גאר נאנטע מקורבים זענען געווען אנווענד. יעדן שבת קודש זענען אריינגערופן געווארן נאר געוויסע יחידי סגולה און ספעציעל דערהויבענע געסט. יענעם שבת הא בן די גבאים אריינגערופן רבי משה ליב בירנבוים, קענענדיג איהם פון זיין יוגענט אלס א גאר חשוב'ער חסיד און מקובל, אבער דעם מנחת אלעזר - נישט וויסענדיג ווער ער איז - האט מען נישט אריינגערופן . ער איז געבליבן אינדרויסן מיטן עולם.

נאך א צען פיפצן מינוט האט זיך געעפענט די טיר, און דער גבאי איז ארויסגעקומען און געזאגט, אז דער רבי רופט רבי ר' שמעלקא סאסובער'ס אייניקל, ער זאל אריינקומען צו סעודה שלישית. רבינו ז"ע איז דאן אריין, און אזוי האט ער זוכה געווען צו זיין לפני ולפנים ביי יענעם שלחן הטהור אשר לפני ד'.

שפעטער, האט רבי משה ליב בירנבוים פאר ציילט פאר רבינו ז"ע, אז זייענדיג אינעווייניג ביים רבי'נס טיש, האט ער זיך געהאלטן צום רצון פון רבינו ז"ע נישט צו אויסזאגען וואס פאר אן איש חשוב איז דא אויף שבת קודש, אבער ווען דער טשארטקובער האט אנגעהויבן צו זינגען " בני היכלא דכסיפין... יהון הכא בהאי תבא..." האט ער זיך אפגעשטעלט, און ער האט אנגעהויבן נאכאמאל "בני היכלא..", און ער האט זיך ווידער אפגעשטעלט ביי "יהון הכא בהאי תבא" [וואס דער אפשטייטשט דערפון איז, אז די בני היכלא דכספין זענען דא ביים טיש]. דער רבי האט ארומגעקוקט, און עס האט זיך דערקענט ווי ער זוכט עפעס.

ד ער גבאי איז צוגעגאנגען און געפרעגט וואס דער רבי זוכט, האט ער געפרעגט "ווי איז רבי ר' שמעלקא'ס אייניקל..."? דערפאר, איז דער גבאי גלייך ארויס און אריינגערופן רבינו ז"ע.

רבי משה ליב בירנבוים האט צוגעלייגט זיין אפשאצונג פארן הייליגען מנחת אלעזר, אז ער האט געזעהן, אז ווען דער הייליגער טשארטקובער ז"ע רעכנט אויס די בני היכלא וועלכע זענען דא, האט ער איהם אויסגעפעלט.

מיר ווילן זיין ריין, אבער...

רבינו ז"ע האט פיל מאל געשמועסט איבער דעם שבת אין טשארטקוב, און וואס ער האט זוכה געווען צו זעהן דארט. ער פלעגט אויך פיל מאל איבערדערציילן די פאלגענדע עפיזאד:

ביים טיש האט מען דערלאנגט א טעלער קאכעדיגע זופ פארן טשארטקובער ז"ע, און ער האט דערפון געגעסן מיט א גרויסע עבודה, ווי זיין שטייגער - און ווי עס איז געווען די עבודה אין רוזין - זיך נישט צובייגען צום עסן.

נאכן עסן, ווען מען האט פרובירט צו נעמען דעם טעלער פאר שיריים, האט דער גבאי דאס אנגעהאלטן מען זאל דאס נישט קענען כאפן, און אזוי ארום האט זיך אויסגעאסן זופ פון די טעלער, פארשמירנדיג דאס בעקיטשע פונעם צדיק.

דער טשארטקובער איז געווארן אויפגעציטערט, אויפגעהויבן די אויגען צום באשעפער און געזאגט: - רבונו של עולם! דו וויסט אז מיר ווילן זיין ריין, אבער וואס זאלן מיר טוען אז אסאך מאל פארשמירן אונז די גבאים... וטובא גניז בגווייה.

ביי געלעגנהייטן ווען איינע פון די שטוב מענטשן פון רבינו ז"ע, האט געטוהן זאכן מדעת עצמם שלא לפי רוחו, פלעגט רבינו ז"ע דערמאנען ברמז אט די מעשה.

דער רבי האט געקאכט

ווען רבינו בעל דרכי תשובה ז"ע האט א צייט שפעטער זיך פאראינטערסירט, ביי זיין זוהן, רבינו בעל מנחת אלעזר ז"ע, איבער דעם שבת אין טשארטקוב, האט דער דרכי תשובה געפרעגט: - איז דאס אמת וואס חסידים זאגען, אז ווען ער מאכט קידוש, קאכט די ווייַן אין די בעכער?

אויף דעם האט דער מנחת אלעזר געענטפערט: - דאס וויס איך נישט, איך האב נישט געקוקט אין די בעכער, אבער דאס קען איך דיר יא זאגען, אז דער רבי האט געקאכט...

זוד"ה אתה יודוך אחד

באותות הוקרה והודאה, נברך בזה מעומקא דליבאה, ברכת מזלא טבא וגדיא יאה, קדם מעלת כבוד ידידינו היקר המהולל בתשבחות, רב תבונות ונעים הליכות, מסור בלב ובנפש חפיצה למענינו, בכשרונותיו הברוכים עומד תמיד לימינינו, מריחוק מקום מצודתו פרוסה עלינו, ארי שבחבורה, משליך עצמו מנגד לבוא בעזרת קהילתינו המעטירה, ה"ה

מוה"ר דוד יהודה קאהן הי"ו

מגדולי העסקנים דקהילתינו הק' בקרית יואל יע"א

לרגל שמחתו בנישואי בנו ני"ו למז"ט

ובהאי עידנא דחדוותא, נשגר כסא דברכתא, ביקר ורבותא
על התמסרותו התמידית למענינו בפעולותיו הברוכים,
ובמיוחד משליך עצמו מנגד לבוא בסידור וארגון האש"ל
לאנשי שלומינו ובחורי חמד תלמידי ישיבה"ק פה בני ברק
אשר באים לחסות בצל קדשו של מרן רבינו הגה"ק שליט"א

יה"ר שיזכה לראות ולדווח ממנו ומכל יוצ"ח רב תענוג ונחת דקדושה,
במידה מרובה וגדושה, מתוך בריות גופא ונהודא נפישא,
אושר ועושר והרחבת הדעת, רב ברכות ושובע שמחות,
תמיד בכל עת, וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברגשי תודה והערכה

הנהלת הקהילה

פה בני ברק יצ"ו

האיך בירכו בני ישראל ברכה אחרונה על המן?

בפרשתן (פ"ז טו) **"ויאמרו איש אל אחיו מן הוא"**, ובגמ' (ברכות מ"ח ע"ב) איתא דמשה תיקן לברך ברכה אחרונה [ברכת הזן] על המן, והקשה בחזו"א (סי' כ"ח סק"ד) האיך היו יכולים לברך על המן ברכה אחרונה, הרי אי אפשר לברך אלא כל זמן שלא עבר שיעור עיכול, אבל לאחר שעבר שיעור עיכול אי אפשר לברך, והמן היה נבלע באיברים כדאיתא בגמ' (יומא ע"ה:), וכאילו נתעכל מיד בשעת האכילה, והאיך היו יכולים לברך ברכה אחרונה, ותירץ [ולפי מהלך אחד] דהטעם דאי אפשר לברך אחר שיעור עיכול הוא משום הפסק, דכמו דהפסק מעכב בין ברכה ראשונה לאכילה, והפסק מעכב בקריאת התורה בין הקריאה לברכה אחרונה, כמו כן הפסק מעכב בין אכילה לברכה אחרונה, ולכן כל זמן שהמזון עדיין בתוך מיעיו אז עדיין שם אכילה עליו, ואין זה נחשב להפסק בין אכילה לברכה, משא"כ כשכבר נתעכל המזון דאין כבר שם אכילה, נחשב הפסק בין האכילה לברכה, ואם מברך תיכף לאחר האכילה, לא נחשב הפסק אף כשעבר שיעור עיכול, וזה שייך רק במן דנבלע באיברים מיד בשעת האכילה, ובירכו תיכף לאחר האכילה (ובענין ברכה ראשונה על המן עי' להלן בסוף המאמר).

עד מתי אפשר לברך ברכה אחרונה?

ברכה תוך ע"כ מינוט

אכל פת או שאר מאכלים עד ששבע מהם, לכתחילה נכון לברך ברכת המזון כשהוא עדיין תוך ע"כ דקות [מינוט] משעת גמר האכילה.

בגמ' ברכות (נ"ג:) נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש בשיעור העיכול, דר' יוחנן סובר דהשיעור הוא כשירעב מהאכילה הראשונה, ור"ל סבר דיש ב' זמנים, או כל זמן שמרגיש צמאון מחמת האכילה או תוך זמן של ד' מיל [ע"ב מינוט], ומבואר בגמ' דשני הזמנים תלוי בין אכילה מרובה לאכילה מועטת, ונחלקו רש"י ותוס' אליבא דריש לקיש בביאור החילוק בין אכילה מרובה לאכילה מועטת, דרש"י פירש דבאכילה מועטת השיעור הוא כל זמן שיצמא, ובאכילה מרובה השיעור הוא ד' מיל, ותוס' פירשו דבאכילה מועטת השיעור הוא ד' מיל ובאכילה מרובה השיעור הוא עד שיצמא, והנה אנן פסקי' כר' יוחנן דהשיעור הוא עד שירעב מהאכילה הראשונה, אלא דלפי רש"י הסובר דאליבא דר"ל השיעור המרובה הוא ד' מיל, מסתבר שר' יוחנן מודה לזה (עי' מחצה"ש סק"ט מה שביאר כן דברי המ"א דר"י מודה לזה), וא"כ אליבא דרש"י נמצא דכו"ע סוברים דשיעור עיכול אף באכילה מרובה היא רק תוך ד' מיל, ובמ"א (סק"ט) מוכח דחושש לכתחילה לשיטת רש"י, ולכן כתבנו דלכתחילה צריך לברך תוך ד' מיל [ע"ב מינוט] אף כשהוא שבע לגמרי, וכן כתבו בכף החיים (סקכ"ח), ובערוך השולחן (סעי' ח') דאפשר דההלכה הוא כרש"י, ואפילו אליבא דתוס' דבאכילה מרובה השיעור עד שירעב, עכ"ז נכון להחמיר, כיון דעדיין אין אנו בקיאין בין אכילה מרובה לאכילה מועטת, לכן נכון לכתחילה לברך לפני שיעור ד' מילין.

ברכה לאחר ע"כ מינוט

אם כבר עבר שיעור של ע"כ מינוט ועדיין לא בירך לאחריו, יכול לברך כל זמן שהוא עדיין אינו רעב, כלומר כל זמן שהוא עדיין שבע מחמת האכילה.

שו"ע (שם) והוא עפ"י המבואר לעיל דפסקי' כר"י דשיעור עיכול הוא משירעב, דהיינו משיתחיל להיות רעב דאז נחשב כעבר זמן העיכול, ובמור וקציעה כתב דנראה דבסתם אדם אין סוף עיכול אלא לאחר ו' שעות, כמזמן סעודה לאחרת בסתם, כדאמרינן (יומא ע"ה:) משה קבע להם לישראל זמן סעודה ערב ובוקר וצהרים, משום דבכך העיכול לסתם בני אדם ולהיות רעב אח"ז, כדאיתא (שבת קנ"ה:) על הפסוק "יודע ה' דין דלים", יודע הקב"ה בכלב שמזונותיו מועטין לפיכך משהה אכילתו במעיו ג' ימים, ובעופות ודגים כדי שתפול לאור ותשרף (הוי עיכולן) מתוך שמזונותיהן מצויין, וכן כתב במחצה"ש (סק"ט) בכוונת המ"א דסוף שיעור עיכול ו' שעות, וכן כתב בפלתי (סי' פ"ט ס"ק ג), וכן מצינו בשו"ת הלק"ט (ח"א סי' קמה).

ובאופן זה לכתחילה טוב להשתדל לאכול כזית פת קודם ברכהמ"ז.

כן כתב בערוה"ש (שם), וכן משמע במ"א (שם) דכתב לחשוש לשיטת רש"י שהבאנו לעיל דדעתו דאחר שיעור ע"ב מינוט כבר עבר שיעור עיכול ולברך מיד, ומשמע דיש להשתדל שלא לברך לאחר ע"ב מינוט, ולכן כשאוכל עוד כזית נמצא דלכו"ע עכ"פ אינו ברכה לבטלה.

ברכה לאחר ע"ב מינוט כשהוא רעב

אבל אם כבר התחיל להיות רעב מאותה האכילה שוב לא יברך.

דאז לכו"ע כבר עבר שיעור עיכול, ובמור וקציעה כתב דאם מרגיש רעבון אפילו שבא מחמת סיבה אחרת נחשב כעבר שיעור עיכול, ולכן כתב שהוא רגיל למחות שלא לשתות משקה הט"ע וקאפ"ע תוך הסעודה, וכ"ש טובא"ק שאין נכון לשאוף עשנו בסעודה, כמנהג בני ארצות הללו, לפי שידוע שכל אלו פועלין מאד בהרקת האצטומכא, ועוזרין הרבה על העיכול ומביאין רעבון, נמצאת ברכהמ"ז שלהן אחר כך לבטלה.

דרשות וניגונים בשעת הסעודה

סעודות שמפסיקים באמצע בדרשות ובשירות ותשבחות, צריכים ליזהר שאם מפסיקים לזמן רב, שלא יפסיקו אלא לאחר שאכלו כבר כפי הצורך, ולכן דרשה שזמנה ארוך, לכתחילה יש לקבוע אותה רק לאחר שכבר אכלו אכילה חשובה שיש בה כדי שביעה.

קצות השולחן (סי' מ"ד סק"ה), בכדי שלא יעבור שיעור עיכול מעת תחילת האכילה שאכל מעט עד המשך האכילה.

ברכה באכילה מועטת

אכל מעט פת או שאר מאכלים ואינו שבע מאכילתו, נכון לברך תיכף לאחר סיום אכילתו, ואם לא בירך עד שעבר מקצת זמן, טוב שיאכל כזית פת או כזית משאר המינים שאכל ויברך.

הנה כשאכל מעט מחמת שלא היה לו כל צרכו או מחמת שמיהר לדרכו אזי קשה מאד לשער השיעור של "כל זמן שאינו רעב" כיון שתיכף היה לו ג"כ תאוה לאכול עוד אלא שלא היה לו או שמיהר לדרכו, ונחלקו האחרונים דדעת הט"ז (סק"ב) והאליה רבה (סק"ו) בשם כמה פוסקים וכן ציין בשעה"צ (סקכ"א) למגן גבורים ותפארת ישראל דמשערינן בזה עד כדי הילוך ד' מילין [שהוא ע"ב מינוט] ועד כדי שיעור זה מחויב לברך שבודאי לא נתעכל אפילו אכילה מועטת בשיעור מועט כזה, אולם דעת המ"א (סק"ט) דהיה צריך לשער אם הוא רעב כ"כ כמו שהי' קודם שאכל, אלא כיון דאין אנו בקיאים לשער זה לכן אף שהוא בתוך שיעור ד' מילין יאכל עכ"פ עוד כזית ואח"כ יברך ברכה אחרונה, וכן נקטו הדה"ח והח"א, ולכן כתבנו דלכתחילה יברך תיכף לאחר סיום האכילה, ובקצוה"ש (סי' ס' סק"ב) כתב דפחות מי"א מינוט ודאי אינו נחשב שיעור עיכול, דהרי לכמה פוסקים זהו זמן של אכילת פרס, וכיון שמצטרף האכילה הראשונה עם השניה, ודאי דאין זה שיעור עיכול.

ואם אין לו עוד כזית, יכול לברך עד ע"ב מינוט מעת סיום אכילתו.

כדעת שאר האחרונים, וכן נקט במשנ"ב (שם).

ולאחר שעבר ע"ב מינוט לא יברך.

פשוט דלכו"ע אין לברך.

איזה ברכה ברכו על המן ?

המוציא לחם מן השמים

הרמ"ע מפאנו (שם) כתב שיברכו ברכה על המן "המוציא לחם מן השמים".

לא נרכו כלל

וכתב הבני יששכר זי"ע (מאמרי השבתות מאמר ג – ברכת שבת, ג): שם [ב"ר יא ב], ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו - ר' נתן אומר ברכו במן וקדשו בברכה, עכ"ל.

זה הדבר אינו מובן כלל, ומה שיש לי לפרש בזה... הנה דכירנא כשהייתי מסתופף בצל קדשו של כבוד מחותני הרב הקדוש מהרצ"ה מזידיטשוב זצוק"ל, נפל מילתא בפומיה לחקור האיך היה ברכת המן, ואני הייתי משיב שמצאתי כך להרמ"ע דלעתיד יברכו המוציא לחם מן השמים, ונפל ויכוח בדבר בין החברים, נענה אחד מן החברים הלא הוא הרב המקובל מו"ה ישראל דוב זלה"ה אשר כמדומה לא בירכו ברכה על המן כל עיקר כיון שהוא לחם אבירים נבלע באבירים [יומא עה ב] שלא היה בו בירור, כי כל עיקר הברכה לברר ניצוצין ולהפרידם מן הפסולת, ובמן לא היה פסולת, ונהניתי מאד כי לדעתי הדברים קרובים אל האמת, והייתי מתמיה לפי זה על הקדוש מהרמ"ע שכתב שנצטרך לברך עליו לעתיד".

בספר ברכת אהרן (בפרק קמא דברכות מאמר פה) שהביא דברי הרב בני יששכר הנ"ל, וכתב שיש סמוכין לדבריו שלא היו מברכין על המן כלל, מלשון הש"ס (ברכות לה) שאסור ליהנות מהעולם הזה בלי ברכה, והמן לא היה מהעולם הזה אלא מהעולם הבא, וכמו שכתב המהרש"א (חגיגה יב:), וממילא אין חיוב ברכה עליו, וזהו פירוש ויאמרו איש אל אחיו מן הוא, כלומר, כדי לדעת מה יברכו עליו, כיון שטעמו בו טעמים שונים, והשיב משה להם הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה, שהשפיע עליהם ממעון קדשו, ופטור מברכה. ע"ש.

"אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול סעודת שבת"

"ובזולת דברי הרמ"ע ז"ל יש לומר דבאמת לא היו מברכין על המן בימות החול שום ברכה מטעם הנ"ל, אבל בשבת עם היות שלא היו מברכין ברכת הנהנין, עכ"ז להיות שבת הוא קדש והאכילה בו כעין אכילת קדשים היו מברכין ברכת המצוה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול סעודת שבת, וזהו וקדשו בברכה, זה מה שנראה לדעתי לפרש כעת, והש"י יודע האמת".

מצד דין הנהנה מהעוה"ז יש לברך ברכת הנהנין

בשו"ת תורה לשמה (סי' סג) דן האם ברכו ישראל על המן כשאכלוהו, וכותב: "שאלה: חכם אחד היה דורש כל עיקר ברכת הנהנין הוא לברר הטוב מן הרע ואמר לפ"ז יש לומר דישראל לא ברכו על המן שהיה יורד מן השמים ואין בו בירור והשומעים חלקו עליו מנין לך דבר זה והברח זה אינו הברח על כן רצינו לדעת אם האמת עם אלו האומרים שברכו עליו גם מה ברכה ברכו עליו. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה.

תשובה: הן אמת שעל ידי הברכה יהיה בירור, מ"מ גם אם לא היו נצרכים לבירור נמי צריך לברך בעבור הודאה ושבח ועי"ז משתלשל שפע בכל העולמות והרי להדיא איתא בגמרא דברכות דף מ"ח: א"ר נחמן משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן ע"ש ונמצא היו מברכים ברכת הזן על המן כמו שאר לחם וממילא שמעינן שגם ברכה ראשונה היו מברכים דמאי שנא... והיה זה שלום וא"ל שד"י ה' צבאו"ת יעזור לי. כ"ד הקטן יחזקאל כחלי נר"ו.

בורא מיני מזונות

ובספר גן רוה (בדברי חנוך דף סד ע"ג) העיר, שהרי נאמר במן וטעמו כצפיחת בדבש, ואם כן היו צריכים לברך עליו בורא מיני מזונות וכו'. עיי"ש.

קובע סעודה על מזונות

בספר חומת אנך (תהלים עח) כתב בשם רבינו אפרים, שהמן היה כגרעיני חטה מגובל כעיסה בלולה במים רבים, וכמו שכתוב ודגן שמים נתן למו, ומקריבים ממנו למנחות ולחם הפנים, וסיים הגאון רבי חיים פלאג'י, שאף שכתוב וטעמו כצפיחת בדבש, ונאמר והיה טעמו כטעם לשד השמן, והרי הוא כפת הבאה בכסנין, שמברכים עליו בורא מיני מזונות, מכל מקום גם פת הבאה בכסנין אם קובע סעודתו עליו מברך המוציא וברכת המזון, כמו שכתב בשלחן ערוך (סימן קסח סעיף ח'). ובשבילם היה קביעות סעודה על המן, שלא היה להם פת אחר. ומכיון שמבואר (ברכות מח:) שמשה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, ממילא היו מברכים מתחלה ברכת המוציא. עיי"ש.

המוציא לחם מן הארץ

אמנם בשו"ת דובב מישרים (ח"ד ליקוטי תשובות והערות ח"א) כתב לגבי הברכה שבירכו על המן שדעת הספורנו דבלקיטת המן בשבת היו חייבים משום תולש דבר מגידולו, מבואר דס"ל דחשיב גידולו מן הארץ. ועפי"ז י"ל לענין מה שנסתפקו [עי' בני יששכר שבתות מאמר ג' אות ג'] איזה ברכה לברך על המן, והרמ"ע מפאנו [עי' מאמר שבתות ה' חלק ו'] העלה לברך המוציא לחם מן השמים, ולפי דברי הספורנו הנ"ל נראה שחשוב גידולו מן הארץ, וא"כ י"ל שיוכל לברך כמו על לחם המוציא לחם מן הארץ".

כתיבת מגילה לשם קדושת מגילה

שאלה שהיו בשנים שעברו – ומסתמא גם יהיו בשנה הזאת, והבאים עלינו לטובה – במתלמד אומנות כתיבת הסת"ם שתוך כדי לימוד האומנות, ולפני שלמד ונבחן על הלכות של כתיבת סת"ם, כתב מגילות אסתר כדי למכרו לפני יו"ט פורים. ואז נתברר לו שיכול להיות שכל המגילות טעונות גניזה, מכיון שלא ידע הדין שצריכים לכתוב 'לשם קדושת מגילה' ! ובא לבתי ההוראה ונפשו בשאלתו האם יש פתרון להציל המגילות? הפסד מרובה? והיות שיש בזה חסרון ידיעה, כיון שלא נזכרה דין זה בשו"ע בהלכות כתיבת מגילה, לכן אמרנו לפתוח סדרת המאמרים בדיני כתיבת המגילה בדין זה.

לומר בפיו

יש אומרים שצריך לכתוב מגילה לשמה, כמו שצריכים לכתוב סת"ם לשמה, ואם לא כתב לשמה פסולה[1]. לכן צריך לומר לפני שמתחיל לכתוב המגילה, **'הריני כותב לשם קדושת מגילה'**[2], וי"א שצריך לומר **'הריני כותב לשם קדושת מגילת אסתר'**[3].

מחשבה לשמה

אם לא אמר בפיו, רק חשב בלבו שכותב לשם קדושת מגילה, כשר המגילה בדיעבד, אך כדי שלא יהיה מקח טעות, צריך להודיע להקונה[4].

---

1 כן כתב במעשה רוקח (על הרמב"ם הלכות מגילה פ"א ה"א) משום שבזה שווה הלכות כתיבת מגילה להלכות כתיבת סת"ם, ואם לא כתבה לשמה פסולה. וכתב שם שאף לדעת הרמב"ם שאין צריך עיבוד עורות של המגילה לשמה, מודה שצריך לכתבה לשמה, דאם נאמר שלדעת הרמב"ם אין צריך לכתבה לשמה, היה צריך הרמב"ם לומר שאין צריך כתיבה לשמה, כמו שכתב בעיבוד העורות שאי"צ לשמה. וכן נקטו במלאכת שמים (כלל כד חכמה אות ג), ובמטה יהודה (סימן תרצא סקי"ד), בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן תקיח סקי"ו).

וכן דייק בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן פח) בדעת השו"ע, וז"ל "הנה מדכתב המחבר (סימן תרצא ס"א) פלוגתא לענין עיבוד עור לשמה במגילה, מכלל דלענין כתיבה פשיטא דבעינן, וכן כתב בספר מלאכת שמים דצריכה לשמה כמו ספר תורה, ואפילו דיעבד פוסל".

אמנם דעת המאירי (קרית ספר מאמר ראשון ח"ב דף כ) דבין העיבוד ובין הכתיבה אין צריך לעשותה לשמה.

2 מלאכת שמים (שם) כתב שצריך לומר לשם 'קדושת מגילה'. כתב בספר מועדים וזמנים (ח"ו סימן קב) "ובמקום אחר דנתי שהמנהג לומר לפני שכותב מגילת אסתר 'לשם קדושת מגילה', ובזמן האחרון התחילו לערער שראוי לשנות ויאמר לשם קדושת 'מגילת אסתר' כמצותה. ולענ"ד אין לשנות המנהג, שאם אומר לשם קדושת מגילת אסתר יש לפרש הקדושה קלישתא בלי כתבי קודש המיוחד, וע"כ אומר לשם קדושת מגילה, וזהו דכתבי קודש דאלימא ומועיל נמי לאסתר, וע"כ אף דנראה שמועיל בכל אופן דסתמא לקדושת מגילה מ"מ כהמנהג עדיף וכמ"ש כנלענ"ד".

3 מקראי קודש (פורים סימן לה אות א), והובא במשנת הסופר (סימן כח ס"א) בילקוט הסופר.

4 שו"ת שבט הלוי (ח"ג סימן פח). וזה לשונו "ומעשה בא לידי בסופר מתחיל שכתב מגילה והיה מחשבתו כהוגן לכתוב לשם מגילה, אך לא הוציא זה בפה שכותב לשם מגילה. והכשרתי דיעבד דגם בספר תורה איכא מכשירין דיעבד וכו'. ומכל שכן בדידן לענין מגילה, ומ"מ מצד דיני ממונות כיון שהוא מזמין ספר תורה או מגילה דעתו אכשר לכתחילה, לכן צריך להודיע לקונה, ואם לאו יש בו חשש מקח טעות".

ספק אם כתבה לשמה

המסופק אם כתבה לשמה, יש להקל בדיעבד[5].

נזכר באמצע כתיבת המגילה

אם שכח לקדש מתחילה, ונזכר וקידשה אח"כ, אע"פ שרובה נכתבו לשמה, קשה להקל בזה[6].

עשרת בני המן

סופר שלא ידע לכתוב עשרת בני המן, ונתן לסופר אחר לכתבו, ואפילו מחשבה לשמו לא היה לו. כיון שהוה ענין בפני עצמו, פסול. אמנם אפשר לתקנו ע"י שיפסול האותיות, ויגמור אותם לשמה, ואח"כ יעביר קולמוס לשמה על כל העשרת בני המן[7].

העצה של בעל האבן ישראל

בשו"ת אבן ישראל[8] נשאל מסופר שכתב עשר מגילות ולא ידע שצריך לכתבה לשמה, והוה הפסד מרובה, ונתן לו עצה שיחתוך את המגילות שכתב שלא לשמן, ויתן המיעוט במגילות אחרות שיכתוב לשמן, ואז כל מגילה תהיה כתובה רובה לשמה, ויוכשרו על ידי זה כל המגילות לקרות בהם אפילו בברכה לכתחילה[9].

אמנם במנחת יצחק[10] דוחה העצה הנ"ל, מכח כמה טעמים א. דגרע יותר כשנכתב בפסול ממה שלא נכתב כלל. ב. דבהשמיט הסופר בתחילה או בסוף אפילו מיעוט לא יצא, ואפילו באמצע דוקא כשלא השמיט ענין שלם. ולכן אין היתר לצרף יריעה שלימה שלא נכתבו לשמה עם יריעות אחרות. ג. דבלא"ה הרי הוא רק בדיעבד, אבל לכתחילה אין נכון לקרות במגילה שחסרה בה תיבות. וכאן הנדון לכתחילה.

---

5 משנת הסופר (שם בביה"ס ד"ה ויש להחמיר) וז"ל "ונלענ"ד דאם הסופר מסופק אם קידש אותה דיש להקל בדיעבד מטעם ספק ספיקא, דבאמת אף שכמה פוסקים כתבו בפשיטות שהכתיבה צריך להיות לשמה, מ"מ אין זה מוסכם לכו"ע, דלדעת האומרים דקטן כשר לכתיבה, משמע לכאורה שאי"צ לשמה וכו'. וע"כ במקום שנסתפק יש להקל במידי דרבנן, וכעין זה איתא בביה"ל סימן לב סעיף יט בד"ה בתחלת, שאם יש לו איזה ספק בשם קודש אי קידש אותו דיש להקל בדיעבד, אם בתחילת הכתיבה אמר 'וכל האזכרות שבה לשם קדושה, מטעם ספק ספיקא עי"ש, וה"נ בזה".

6 מקראי קודש השלם (פורים סימן לה אות ב), והובא דבריו במשנת הסופר שם בילקוט הסופר. ואע"פ שנזכר לפני שכתב חציה מן המגילה, ואז קידשו, דנמצא שרוב המגילה נכתבו לשמה, והרי אפילו אם לא היה כתוב מקצת מהמגילה אם רובו כתובה כשרה, דשאני הכא שבתחילת המגילה נכתבה שלא לשמה, ובחסר בתחילת המגילה פסולה. וע"ע לקמן בזה.

7 שו"ת שבט הלוי (שם) וז"ל באי"ד והנה לומר דכיון דכתב כל המגילה לשמה מלבד עשרת בני המן, דיכשר משום דלא גרע מהשמיט הסופר תיבות באמצע עד חציה דכשר והוא הדין אם ישנם וכתבן שלא לשמה, זה לא יראה לענ"ד חדא דכתיבת עשרת בני המן נקרא ענין שלם דמבואר שם בב"י בשם א"ח וברמ"א דפסול גם במיעוטו. ועוד דיתכן לומר דגרע נכתב שלא לשמה מדלא נכתב כלל וכו'.

והוריתי לפסול האותיות ולגמור אותה לשמה ולהעביר קולמוס לשמן אכולן וכו', וכיון שכן איכא לצרופי הני ג' ספיקי, חדא בעצם דין שלא לשמה במגילה ועכ"פ כתיבה סתמא, שנית כיון דגמר כל האותיות לשמה וכו', שלישית דין העברת הקולמוס בכה"ג, ומכ"ש דלא ברור לי כלל אם לא נקרא זה עכ"פ מחשבתו שמה מעיקר הדין כיון דמגילה כתובה לפניו והוא משלימה בכתב הראוי".

8 חלק ז סימן ל.

9 ואף למאי דקיי"ל כרמ"א, דאם השמיט תחילתה או סופה אפילו מיעוטה לא יצא, והכא הרי כתב נמי תחילת וסופה של המגילה שלא לשמה, דשאני התם שנראה כספר חסר, וזה לא שייך בנידון דידן, דהרי לא ניכר כלל שנכתבו שלא לשמה, עי"ש עוד שבנה ההיתר מכיון דדעת רוב פוסקים שלא צריך כתיבה לשמה, לכן יהא מותר אפילו לכתחילה לקרוא בה בברכה אפיל אם יש לו מגילה אחרת.

10 לקוטי תשובות סימן מט.

י"ז שבט

הגה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע

נצר קודש

הגה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר נולד לאביו רבי צבי הירש נסתר זי"ע, בנו של רבי זלמן, ושניהם הכירו עוד את הבעש"ט הק' זי"ע, הבעש"ט אמר פ"א לר' זלמן יהי' לך ארבע חיות, וכן הי', שהי' לו ארבע בנים עם שמות של חיות, ואחד הי' ר' הערש נסתר אביו של הרה"ק ר' יחזקאל, הרה"ק מקאזמיר התפאר עצמו שזכה לשמש את האחים הקדושים ר"ר אלימלך ור"ר זושא, שכשהי' ילד בן ח', אמר לו אביו פ"א בהשכמה בבקר בשעה חמש, קח לעקיך און בראנפען ולך לחוץ, ותראה שני אנשים, (הם הלכו אז לערוך גלות) אל תשאל אותם כלום רק תן להם הלעקיך והי"ש.

דמות דיוקנו

הי' תלמידו של הרה"ק החוזה מלובלין, ומהמגיד מקאזשניץ זי"ע, סיפר הרה"ק מקאזמיר שכשהי' אברך הי' פ"א אצל הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, ואצל השלחן היו יושבים אנשים מכובדים והוא כיון שהי' אברך עמד אצל התנור, ונעלם אז מן השלחן איזה כלי כסף, וחפשהו אותם ולא מצאו אותן, וכיון שראו אותו עומד אצל התנור חשבו שודאי הוא הגנב, כי לא הי' במי לחשוד כי כולם הי' שם אנשים מכובדים, ושמע שמדברים ביניהם שכאשר הרבי ילך מהשלחן, אז יקחו אותי ויכופי אותי להודות, ופחדתי מהם כי חשבתי אולי יכו אותי, ותוך כך אמר הרה"ק החוזה, מי שרוצה לראות איך הי' נראה אברהם אבינו, ילך אצל התנור ששם עומד אברך שיש לו צורה של אברהם אבינו, ובאו כולם להביט בפני, וכך ניצלתי מהחשד.

תערוך לפני שלחן

כשגמר לאכול קעסט נתן לו חותנו עשרים רובל שיקנה סחורה, וכשיהי' הירידּ יסע להירידּ למכור את סחורתו וירויח כסף, ואז יצא הספר הק' באר מים חיים, הלך וקנה הספר, ועם שאר הכסף קנה קצת סחורה, והלך לביהמ"ד ללמוד מהספר, וכשהי' כבר בסוף הידיד יצא לשוק, ולקח שלחן והניח על השלחן סחורתו, עבר גוי אחד וראה אותו מציע סחורתו, אמר לו עכשיו אתה בא כשכבר נגמר הירידּ, וזרק הגוי כל הסחורה על הארץ, אמר הרה"ק בזה"ל "אוי איך בין געבליבן מיטן טיש", רמז בזה שכנראה רוצין מן השמים שאהי' רבי ולערוך שלחנות.

עבודתו הק'

הי' עובד השם במסירת נפש בכל דבר, ואלפים באו אליו לבקש ממנו דרך ה', עם כל זאת לא החזיק מעבודת ד' ע"י תעניתים וסגופים, אלא לעבוד את ד' בשמחה, וכידוע שהי' בעל מנגן נפלא, וחיבר הרבה ניגונים, וכל שבת חיבר ניגון חדש, ואמר ששבת שלא חיבר ניגון אין לא עונג שבת, פ"א בא איש אחד לפניו שיורה לו דרך ד' ע"י תעניתים וסיגופים, אמר לו הנשמה כבר הנחת באדמה, ועכשיו אתה רוצה להניח גם גופך באדמה, גם הי' ממאס מאד את הבלי עולם הזה, וכאשר בא אליו אדם עם בקשה בעניני הבלי העולם הזה לא הי' רוצה בכלל לדבר עמו, אלא הופך את פניו ממנו, כל השתדלתו הי' רק לזכות את הרבים

ימי ההילולא

י"ז שבט

- רבי משה מקיטוב ב"ר שלמה (תלמיד הבעש"ט) - תרצ"ח
- רבי דוד לייב מגיד ב"ר צבי הירש מנאדבורנא - תר"ט
- רבי יחזקאל מקאזמיר ב"ר צבי הירש - תרט"ז
- רבי חיים פלאג'י מאיזמיר ב"ר יעקב - תרכ"ח
- רבי יעקב ב"ר דוד מזאבלטאב - תרמ"א
- רבי חיים שמעון שפירא מטלוסט ב"ר דוב בערצי - תרס"ד
- רבי שלום מרדכי הכהן שבאדרון מבערזאן ב"ר משה הכהן (שו"ת מהרש"ם) תרע"א
- רבי יעקב יצחק מקאלושין ב"ר אברהם אלחנן מדומברובא - תר"פ

י"ח שבט

- רבי מנחם ישכר דוב (רבי מענדל בער) מפשעווארסק ב"ר אליעזר מליזענסק- תקע"ד
- רבי משה מלאדמיר ב"ר שלמה מקראלין - תקפ"ט
- רבי מרדכי יהודה לעוו מאינטארדאם ב"ר ישכר - תרס"ז

י"ט שבט

- רבי שמואל מסלאנים ב"ר יחיאל מיכל אהרן (דברי שמואל) - תרע"ו
- רבי שמעון גרינפעלד מסעמיהאלי (שו"ת מהרש"ג) ב"ר יהודה - תר"צ
- רבי אלימלך מנחם מענדל ב"ר דוב בעריש מביאלא - תרצ"ו

כ' שבט

- רבי חיים ב"ר אברהם אבלי הלוי זצ"ל אב"ד קלימינטוב - תנ"ט
- רבי יצחק אייזיק הכהן ב"ר יואל זצ"ל (ברית כהונת עולם) - תקמ"ח
- רבי דוד הלוי ב"ר שמואל זצ"ל (סדר הנהגת אדם) - תקע"א
- רבי חיים דוד דוקטור מפיעטרקוב (תלמיד ר' דוד מלעלוב) ב"ר ישכר בער - תרי"ח

ללמדם דרך ה', ואכן העמיד הרבה חסידים יראים ושלמים, פ"א בא לפניו אדם אחד ורצה לשאול ממנו עצה באיזה מסחר, והוא כדרכו פנה ממנו פניו, ויהי' כאשר עומד שם בא לפניו אחד מחסידיו, והי' כן מדבר עמו בעניני מסחר וברכו בהצלחה, אז העיז האיש ההוא אשר לא ענהו, ושאל את הרה"ק מה נשתנה למה לו לא רוצה לענות בעיניני מסחר דהוא ממאס בהבלי עוה"ז, א"כ למה לחסידיו הוא כן עונה בהבלי עוה"ז, ענה לו הרה"ק מקאזמיר, משל למה הדבר דומה, סוחר אחד בא ליריד וקנה אצל סוחר גדול הרבה סחורה, ויהי כאשר רצה ללכת ראה שחסר לו זפת למרוח את אופני העגלה שלו, אמר לו הסוחר הגדול שהוא יתן לו קצת זפת שהוא קנה לעצמו עבור עגלתו, עוד הם מדברים נכנס איש זר שגם הוא הי' צריך לזפת וביקש מהסוחר הגדול שימכור לו זפת, אמר לו הסוחר הגדול, וכי אני מוכר זפת, אמר לו האי הלא ראיתי שאתה נותן להסוחר זפת, אמר לו הסוחר הגדול, הסוחר הזה קנה ממנו הרבה סחורה נתתי לו גם מעט זפת משלי, אבל אתה לא קנית ממנו כלום למה אתן לך זפת, כך גם – סיים הרה"ק – אותו חסיד הוא יר"ש גדול והוא בא ללמוד אצלי דרכי ה', ועכשיו חסר לו מעט זפת לעבור את עוה"ז, אני נותן לו עצה גם מזה, אבל אתה לא בא אלי רק בדברים של עניני עוה"ז, זה לא מסחרי ואין לי עסק בזה.

עין רואה

הרה"ק כל פעם לפני שאמר דבר תורה או שאר דבר נחוץ הסתכל על ידיו הק', ואמר פעם, הנביאים ג"כ הסתכלו על ידיהם לפני שאמרו נביאות, כמו שכתוב ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר, (פי' שעל ידיהם של הנביאים הי' כתוב מה שיאמרו) ואכן הי' רואה בעיניו הטהורים דברים העתידים להיות וע"י זה פעל ועשה ישועות וכדו', פ"א הי' שריפה בקאזמיר, ובאו לפניו להזכיר הצרה, יצא לחוץ והראה על כמה בתים שמשם יוציאו האנשים והחפצים, משום שהשריפה יגיע לשם, ועל כמה בתים הראה שאין על מה לדאוג דלא יגיע שם השריפה, וכן הי', – אביו נטמן בעיר פראגא, כשהי' המלחמה עם הקאזאקין שהרגו וחמסו בכל מקום בואם, הגיע גם לפראגא, ועשו שם שמות והרגו וחמסו כדרכם, וגם על בית החיים עשו חורבן והרסו שם המציבות, ולא הי' ניכר איפה עמדו לפני ההריסה, אחד המעשה הנ"ל בא פ"א הרה"ק מקאזמיר, והלך לבית החיים עם מקלו, והכה במקלו על מקום אחד ואמר כאן שוכב אבא, "דא ליגט דער טאטע", והחזירו המצבה ע"פ רוח קדשו.

אחד מחסידיו הי' גר במרחק רב מקאזמיר, ורצה לנסוע לרבו, אבל היות שהי' איש עני ואביון ולא הי' לו כסף עבור פדיון, ובלי פדיון הי' בוש ליכנס לרבו, ובגלל זה לא נסע לרבו, מקור מחייתו של אותו חסיד הי', שהי' ציד של דגים, פ"א ביום ראשון בשבת העלה במצודתו דג גדול מאד, שמח שמחה גדולה, שחשב בדעתו שיתן הדג הגדול הזה לרבו במקום פדיון ועל ידי זה יוכל ליסע לרבו, אבל לא הי' יכול לשית עצות בנפשו איך יוכל להביא את הדג חי לקאזמיר הלא הי' מרחק רב מביתו, עד שעלה במחשבתו, שיקשור את הדג וישאירו בנהר וכך ימשוך אותו עד לקאזמיר, וכן עשה, ולקח את אבנטו וקשר את הדג, והוא הלך על שפת הנהר ומשך את הדג אחריו, וכך הלך עד יום חמישי, וכבר הי' סמוך ונראה לקאזמיר, ביום חמישי התחיל לנשב רוח חזק מאד, והדג נפל מידיו ונפל לעמקי הנהר ונעלם מעיניו, חשב החסיד מה לעשות לחזור אינו יכול שהוא כבר רחוק מביתו, וליכנס לרבו בלא פדיון גם לא רצה, ולבסוף החליט בלית ברירה ליכנס לקאזמיר, כשהגיע לעיר נכנס לביהמ"ד, ושמע אנשים מדברים ביניהם ממעשה פלא שקרה, שצייד הדגים צדו דג גדול מאד והדג הי' חגור באבנט, והציידים חשבו בדעתם שדג עם אבנט שייך להרבי ולכך הביאו את הדג להרבי, כאשר נכנס החסיד לרבו אמר לו הרה"ק מקאזמיר בשחוק פלא מחסיד קודם שולח את הפדיון ואח"כ בא בעצמו,

פ"א בליל חג השבועות נכנס לערוך השלחן מאוחר מאד, והי' שם בביהמ"ד אחד מגדולי החסידים שעוד נסע להרה"ק מלובלין, ונרדם שם בביהמ"ד, וחלם כי הוא בשמים והגיע עת שמלאכי השרת צריכים לומר שירה, ורואה שלא מתחילים, והי' פלא בעיניו למה לא מתחילים, ופתאום שמע קול הכרזה שמכריז שרבי יחזקאל מקאזמיר עדיין לא עשה קידוש וצריכים להמתין עליו, ואז נכנס הרה"ק ר' יחזקאל לערוך את השלחן, ומתוך כך ויקץ אותו החסיד, כשלקח את הכוס לעשות קידוש אמר לאותו חסיד "אמת מען וואלט אויף אונז, זאל מען וואלטן נאך אביסל", והניח עוד פעם הכוס ואח"כ התחיל לעשות קידוש.

ימי ההילולא

כ"א שבט

- **רבי יהודה לייב חנליש ב"ר מאיר** (ה' הגהות על השור) – **שנ"ו**
- **רבי יצחק מנעשחיז ב"ר מרדכי – תרכ"ח**
- **רבי יחיאל מיאר מגאסטאנין ב"ר יעקב צבי – תרמ"ח**
- **רבי יעקב מרימילוב ב"ר אליעזר** (כוכב מיעקב) – **תרנ"ד**

כ"ב שבט

- **רבי יעקב הכהן פאפירוש אב"ד פראנקפורט** (שב יעקב) **ב"ר בנימין – ת"ק**
- **רבי יעקב שמעון סופר מקראקא** (תלמיד החוזה) – **תקצ"ח**
- **רבי מנחם מענדל מקאצק ב"ר יהודה לייבוש – תרי"ט**
- **רבי יהודה לייב איגער מלובלין ב"ר שלמה** (תורת אמת) – **תרמ"ח**

כ"ג שבט

- **רבי יהושע מבעלזא ב"ר שלום – תרנ"ד**
- **רבי יעקב משה אב"ד זבארוב ב"ר נתן אשכנזי מבראד – תק"ל**
- **רבי משה קליערס אב"ד טבריה ב"ר מאיר – תרצ"ד**

כ"ד שבט

- **רבי נתן דוד משידלאווצא ב"ר שרגא יאיר מביאלעזיג – תרע"ט**
- **רבי יצחק חיות אב"ד בראדי ב"ר צבי הירש** (שיח יצחק) – **תרס"א**

כי שרית עם אלקים

דרכו הי' תמיד להליץ לפני הקב"ה בעד בניו הכלל ישראל, פ"א אמר ראו נא הקאשיא מאכער"ס (כך קרא להמלאכים המקטרגים ח"ו על ישראל) נראה מה עשו שנים מהם שהורידו אותן לעולם הזה, הנה אין להם יצר הרע ומקטרגים על האדם שיש לו יצר הרע, ותוך כדי דיבורו של אותן הדברים פקע קורה מהתקרה, אמר, כנראה שחרה להם על הדברים אשר דברתי.

אוירא דאר"ץ ישראל

תלמידו הגאון ר' חיים אלעזר וואקס זי"ע אב"ד קאליש מח"ס "נפש חיה", הי' פ"א אצלו, ושאלו הרה"ק מקאזמיר, למה כותבין בשטרי מכר שהקרקע מכור "מתהום ארעא עד רום רקיעא", והשיב שאינו יודע, אמר לו הרה"ק אספר לך מעשה מה שקרה לי, בימי חורפי הייתי לומד עם ר' משולם מפלונצק, ודרכנו הי' לקום בעוד לילה, והלכנו ביחד לביהמ"ד ללמוד, פ"א כשקמנו בלילה, שמעט קול אנחה, ונבהלט מאד, ונתחזקתי ושאלתי מי זה, והשיב הקול ב"אידיש", התקרבנו אחר הקול, וראינו איש שוכב ערום, כמעט בלי נשמת חיים, לקחנו אותו לביהמ"ד, וטפלנו עמו עד ששב לאיתנו, אז שאלנו אותו מי הוא ומי הביא אותו לפה, וסיפר שהוא הי' משומד ר"ל ודר באיזה כפר ולו אשה ובנים, פ"א בא אליו בחלום זקינו מעולם העליון, ואמר לו חזור בתשובה, ואם לו אעביר אותך מן העולם, ולא שמתי לבי לזאת, ובליל שני בא עוד פעם והכה אותי, ובבוקר כשקמתי לא ידעתי לשית עצות, אם ליקח אשתי ובני או שאמלט לבדי, עד שעבר היום, ובלילה בא אלי בכעס גדול, ושאלתי אותו מה לעשות עם אשתי ובני, אמר לי אין לדאוג להם כלל, אמרתי לו איני יודע אנה לברוח, אם תרצה תקח אותי לאיפה שתרצה, ותכף לקח אותי וישאני באויר ויביאני עד הלום, ואמר לי שיש פה הרה"ק ר' יחזקאל, והוא יעשה לך טובה, ואמר הרה"ק, שאלתי את המומר אם דיבר עם הרוח בעת שנשא אותו, והשיב לי שמפעם לפעם הי' מוציא אנחה ושאלתיו למה הוא נאנח, השיב לי שכל פעם שאני צריך לעבור באויר למעלה מבית נכרי, קשה עלי מאד לעבור, אז סיים הרה"ק מקאזמיר, מזה המעשה יכולין להבין למה צריך לכתוב שהקנין היא עד לרקיע, כדי שיהא האויר כולו של ישראל.

ביטל כמה גזירות

בעת שיצאה הגזירה לשנות המלבושים למלבושי עכו"ם ולגלח הזקן, השתדלו אז הרה"ק ר' איציקיל וואַרקער והרה"ק בעל חי' הרי"ם והרה"ק מקאזמיר זי"ע לבטל הגזירה, פירש אז הרה"ק מקאזמיר הפסוק אלה עשית והחרשתי, על שאר גזירות החרשתי, דמית היות אהי' כמוך, אתה רוצה שאהי' נראה בצורתי כמוך, אז אוכיחך ואערכה לעיניך.

איזהו חסיד

פ"א הגיע הגאון ר' עקיבא אייגר זי"ע לאיזה עיר, ויצאו כל העיר לקבל פניו, והרה"ק מקאזמיר שהי' אז עוד אברך הי' גם הוא בין הבאים לקבל שלום, וכשהושיט לו ידו, אמר לו ר' עקיבא כי מרגיש שהוא חסיד, ויאמר לו מה זה חסיד, אמר הרה"ק ר' יחזקאל איזה חסיד המתחסד עם קונו הפשט היא איזה חסיד פי' מה נקרא חסיד, המתחסד, שכל מה שחסיד עושה, עם קונו, עושה רק עם קונו, דהיינו שרק קונו יידע מזה, –פ"א אמר מהו החילוק של חסיד ומתנגד, מתנגד דומה לקאנדיל צוקער, שהוא בעצמו מתוק מאד אבל אינו יכול להמתיק אחרים, אבל חסיד הוא כמו צוקער רגיל שיכול להמתיק גם לאחר, וסיים במתק לשונו "איך זאל צוגיין אבי יענעם זיס מאכן".

אחרית ימיו

הי' לו מקל של הרה"ק רבי אלימלך, ובעת שחלה את חליו האחרונה, צוה שיניחו המקל על גופו הטהור, ובאותו זמן בא תלמידו הגה"ק אב"ד קאליש זצ"ל לבקרו, הרה"ק מקאזמיר לא הי' רוצה לאכול, אמר המשמש להגאון שיש לו ד"ת עם הרבי מפני שאינו רוצה לאכול, צווח הרה"ק מקאזמיר שאינו רוצה דין תורה הוא רוצה רחמי תורה, הגאון לא הגיב כלום, אח"כ שאל הגאון את הרה"ק וואס וועט זיין, ואמר הגאון המימרא של ר' מאיר מפרימעשלאן זי"ע על הפסוק הללוהו בתוף ומחול, "אז מען דארף אויספויקען" שהקב"ה ימחול העונות, אמר הרה"ק שהוא מפרש בתוף ומחול שהסוף יהי' שהקב"ה ימחול העונות,– בטרם הסתלקותו אמר ואתחנן אל ה', "איך בין געווארן געבעטן צום אייבערשטן", נסתלק ביום י"ז שבט תרט"ז.

י"ט שבט

הגה"ק רבי שמואל מסלאנים זי"ע

מתולדותיו

הרה"ק הדברי שמואל מסלאנים (שנקרא בפי חסידי סלאנים ורבותיהם "דער פאטער") נולד בשנת תר"י לאביו רבי יחיאל מיכל אהרן בנו יחידו של ראשון לאדמור"י סלאנים הרה"ק בעל יסוד העבודה, מרן הק' הדברי חיים אמר על גודל נשמתו הק' שזה חמש מאות שנים שלא ירדה נשמה כמותו בזה העולם בילדותו זכה לשחר פניו של הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע (רבו של בעל היסוה"ע), ואת רוב חכמתו שאב מבארו של זקינו היסוה"ע שהאציל עליו מהודו וחבבו כבבת עינו.

בצל מרן הק' מצאנז

הי' מרבה לנסוע בצל צדיקי דורו אף לאחר שכבר נשא להולמו את כתר האדמורו"ת, גם למרן הק' מצאנז הרבה להסתופף בצלו הק', ופעם ישב בצלא דמהימנותא כמעט שנה, הד"ח העריצו והחשיבו למאד, ומסופר שפעם אמר הד"ח שכל מי שהוא נכד של איזה צדיק ובנש"ק יבוא לשולחנו הטהור (כידוע שהד"ח ערך שולחנו הק' גם בחול) ונאתספו כולם וביניהם הדברי שמואל שהי' אז שם בצאנז, ואמר מרן הק' הד"ח מוסר ודברי כיבושין לפני הנאספים ובאמצע דיבוריו יצא הדברי שמואל משם, ענה הד"ח ואמר "אזוי דארף אויסזעהן א אייניקל ווי דער סלאנימער" וכשנכנס לשם הדברי שמואל בחזרה הביטו כולם

עליו כי לא ידעו רום מעלתו כי הי' נחבא אל הכלים, וכשראה שהרגישו בו נסע לביתו.

בצל הרה"ק מטשארטקוב

גם הרבה לנסוע לעתים תכופות להרה"ק רבי דוד משה מטשארטקוב (בנו של הרה"ק מרוזי'ן) והי' מקורב אצלו מאוד, באחד ממכתביו להרה"ק מטשארטקוב כתב בזה"ל כבודו יודע עומק לבי ופעם כתב לו בקוויטל שיהי' ראוי ומוכן ויוכל לקבל ההארות שמאירין ונותנים לו מן השמים, וסיפר שפעם בהיותו בטשארטקוב שמע מפיו הק' שאמר "א קינץ דעם דור המדבר שהיו דור דעה וראו כל המופתים, אילו היתה עכשי רק קצת התגלות אלוקית א ברעקעלע התגלות היו כל הפושעים חוזרים בתשובה" וענה הדברי שמואל שאילו הי' נאך א קלענערע התגלות וואלטן אלב רבי"ס תשובה געטאהן, והכיר בפני הטשארטקובער השתנות אמר הדבר שמואל ניין ניין מיר מיינען זיך אליין, והי' שם הרה"ק רבי משה מקאזניץ זי"ע ואמר דבר שהי' בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא.

אמירתו לגבוה

הי' מרבה לומר דברי הדרכה וחסידות לעדת צאן מרעיתו, ואמר פעם שאם הי' לומד באיזה ספרים קדושים לפני עריכת שולחנו הק' יהי' טובה גדולה לנפשו ברם שלא יוכל להנמיך את עצמו לומר דברי תורה שהם במדריגת חסידיו ומשום הכי מוותר על זה לטובת שומעי לקחו, וסיפר משמשו שפעם בנסעו אתו בעגלה שאל אותו רבו הדברי שמואל מה אמרנו בשבת זה, ענה דאמר שאלו שהיו לומדים ועובדים כאשר יבואו לעולם העליון ויראו להם חלקם בגן עדן לא ימצא חן בעיניהם ויחשבו כי לפי עבודתם היו צריכים לקבל חלק יותר גדול יאמרו להם שילכו אל אלו שבשבילם הי' מתפלל ולומד כדי למצוא חן בעיניהם, והוא יתן להם גן עדן, ענה לו הדברי שמואל דאינו זוכר שאמר דיברים כאלה (לרום מדריגתו).

במשא העם

הדברי שמואל הי' מאוד מקושר בעבותות אהבה לקהל חסידיו והי' דואג לשלומם הטוב בגשמיות וברוחניות ואף כשלא שהו בצילו הי' ממשיך להם ישועה בעניניהם, וסיפר חסיד אחד מעיר סלאנים שפעם איקלע ביום הפורים בעיר טומאשוב והי' לו עגמת נפש גדול על שאינו יכול להיות ביום הקדוש הזה בצל רבו, ופתאום הרגיש הארה גדולה שלא לפי ערכו ומדרגתו והרגיש כאילו הוא נמצא בסלאנים ממש, ואח"כ כשחזר לעיר מגוריו סלאנים סיפרו לו איך שבפורים בשעה פלונית הרים הדברי שמואל את ידיו ואמר ד' יעזור לאפרים שלום (כך הי' שמו של בעל העובדא) בטומאשוב, וזה הי' בדיוק באותה שעה שהאירו עיניו. וסיפר משמשו שפעם נכנסה הרבנית והזכירה את בניהם ישכר לייב שצריך להתייצב לצבא ענה לה "די האסט איין ישכר לייב איך האב אסאך ישכר לייבלעך".

עושה חסד

פעם כשנסע במסילות הברזל הבחין באיש אחד שהוא מיצר ודואג עד למאוד, והלך לשאלו על מה הוא מיצר ודואג כל כך, והלה לא רצה לשפוך לפניו את מר לבו באמרו כי מה הוא יכול לעזור לו הא אינו מכירו בכלל, אבל הדברי שמואל הפציר אותו שישיח לו את צרתו והלה סיפר לו שהוא בצרה גדולה רח"ל ואם אין לו סך שש מאות רובל כסף אין לו מנוס ולרש אין כל מיד הוציא הדברי שמואל את כל הסכום שהי' האיש זקוק לו אף שלא הכיר אותו ולא ידע מיהו בכלל.

רופא חולים

אחד מחסידיו חלה במעיו ופעם בעת עריכת השלחן פנה הדברי שמואל לאחד ממקורביו ואמר דהלא נכון הוא שקוגל טוב למעיים, וענה לו מקורבו דאמנם הוא טוב, ונתן הדב"ש לחסידו החולה חתיכת קוגל, וכן כשהביאו את החמין שאל הדב"ש מקורבו דאם נכון הוא שטשולענט טוב למעיים וענה לו שכן, ונתן לחסידו החולה ואכל וקם מהשולחן ברי אולם, והי' לפלא שהרי מאכלים אלו קשים לחולי מעיים, ופעם התאונן לפניו חסיד אחד על כאבים בפרקי יד ימינו ולקח הדב"ש את ידו ומישש בידו הק' מתחלתו עד סופו ועבר ממנו כל הכאב (וצוה עליו שלא יספר את זה, ולאחר תקופה ארוכה סיפר זאת להרה"ק הרמ"ח מסלאנים זי"ע).

מפיר עצת גוים

הי' מפורסם מאוד ליועץ איך להנצל מחוקי הגוים, ולפני שעטה אדרת הנשיאות עסק גם כטוען עבור הנתבעים, ובעת משפט העלילה על ביליס הידוע ביקש שימסור לו מידי יום ממהלך המשפט כפי שפורסם בעתונות (אבל לא רצה בשום אופן לקרוא במו עיניו) ואמר פעם שאצילי ומושלי רוסי' יושבים כל הלילה וגוזרים גזירות קשות על היהודים רח"ל, ואילו היו יודעים שבמרחקים יושב יהודי צנום ומבטל גזירות בתורתו ובעבודתו הרי היו מאבדים עצמם לדעת.

פעם כששהה בעיר טומאשוב ומסרוהו למלכות שהוא אוסף מעות ארץ ישראל שהיו עוון פלילי בנימוסיהם, ודרכו הי' ללבוש בביתו כובע של רבנים וכשהי' על אם הדרך הי' לובש כובע רגיל, וכשבאו החיילים לבדוק באכסניא לבש את הכובע הפשוט ואת הכובע החשוב תלה על הקיר, ונטל את קופת מעות הקודש והניח לידו, כשנכנסו שאלו לשפחת הבית מי כאן הרבי וענתה שאין כאן רבי כלל וטפח לה החייל על ראשה בכעס, ונכנס לחדרו וראה שישב יהודי הנראה כיהודי פשוט, וכובע של רבנים תלוי על הקיר, והבין שהרבי יצא והשאיר את כובעו, ונטל הכובע כערבון והלך לו, והדב"ש על אף הפחד לא קם ולא זע כל הזמן ולא הראה שום פחד.

והי' ברכה

סיפר משמשו שהי' לו בית חרושת של חלב ובאחד מהימים נשרפה כל בית החרושת והלך לשפוך את מר לבו לפני הדברי

שמואל, אמר לו אספר לך מה הי' אצל זקיני היסוד העבודה שבא אליו איש אחד וצרתו בפניו שגם לו יש בית חרושת של חלב וגם אצלו נשרף הכל, שאל אותו היסוה"ע איך הוא מייצר את ה'מילכיגס' והראה לו בכלי ששליש העליון נעשה גבינה ושליש השני נעשה סמעטענע ובשליש התחתון נעשה זויער מילך, והריוח מרויחים משליש העליון, ואמר לו היסוה"ע דמאן יימר שהגבינה צריך להיות רק שליש העליון הלא יכול להיות יותר גבינה והראה בידו הק' על הכלי שיכול להיות גבינה עד כאן, ומאז והלאה הי' כן שהי' לו הרבה יותר גבינה ממה שהי' לו מקודם, ועד שנה הוחזר לו כל ההפסד, וסיים הדברי שמואל ושאל למשמשו איך הוא עושה החלב, וענה לו שהוא מבשל את החלב וחלק גדול נעשה מי חלב וחלק הוא חלב נקי ומזה מרויחים, אמר לו הדברי שמואל מאן יימר שהחלב הנקי יהי' רק מעט הא יכול להיות הרבה יותר, וכן הי' שנתרבה החלב הנקי והוחזר לו פרנסתו ברויח.

הסתלקותו לחיי העוה"ב

ביום שב"ק פ' יתרו ח"י שבט יום אחד לפני הסתלקותו אמר לרוב ענוותנותי' דאמרי' בשירה "זה אלי וואס האט דאס מיר געקאסט" היינו מה שלמתי על זה ומה נתתי משלי עבורו, כלום שניתי את הטבעיות והתשוקות שלי למען כבודו ית', אלא אלוקי אבי בזכות אבותי הק' שמסרו נפשם עבורו הרי הוא נקרא גם אצלי, יצאה נשמתו ביום י"ט שבט תרע"ו לפ"ק ומנוחת כבודו בעיר ווארשא, דברי תורתו ומכתביו נדפסו בספר דברי שמואל.

מאמרי פיו

אמר בלשה"ק: אויסהערן א יוד און אריינבערענגען אין אידם א גוטע הרגשה איז מעהר ווי טויזענט מאל נשמת (מפי הרה"צ ר' יואל אשכנזי זצ"ל) והשגה מה שהי' אצלו אמירת נשמת בשב"ק, אמר אחד מגדולי חסידיו דבעל תאוה היותר גדול אין לו תענוג כשתאוותו בידו כמו התענוג של הדברי שמואל כשאומר נשמת המשיל משל על גודל מעלת יום השבת למהלך בדרך בגשם חזק מאוד וכולו נרטב עד לשד עצמותיו והוא רעב ורועד מקור ולפתא פתאום ראה לפניו אכסני' חמה ויש בה מכל טוב, ונכנס פנימה ופשט את בגדיו הרטובים ולבש נקיים ויבשים ואכל ושתה לשובע נפשו, ונח ונתחמם עד כי השיב נפשו ואזר כח להמשיך בנידודיו וכן השבת קודש הוא אכסני' אשר יונה מצאה בו מנוח מכל הדאגות והצרות, ויש לאיש הישראלי ישוב הדעת ויוכל להתעלות בעבודת הבורא.

כ"א שבט

הגה"ק רבי יצחק מנעשכיז זי"ע

צור קודש מחצבתו

הרה"ק ר' יצחק מנעשכיז זי"ע נולד בשנת תקמ"ח כבנו הצעיר לאביו הרה"ק ר' מרדכי מנעשכיז זי"ע שהי' יחסן גדול דור ו' לבעל מגלה עמוקות, ודור ו' להגה"ק הרבי ר' העשיל מקראקא, זי"ע, ולאמו שהיתה ג"כ מיוחסת נכדת הרה"ק ר' לייב הגבוה מקראקא זי"ע.

אביו הק' העיד עליו שלקח נשמתו ממקום גבוה מעל גבוה מאוד נעלה, ובאגרת ששלח הרה"ק ר' ברוך מסטוטשין זי"ע להרה"ק השפת אמת זי"ע כותב שם אודותיו כי הוא קדוש מרחם כי אביו הקדוש זצ"ל משך לו לבוש קדוש.

במעלליו יתנכר נער

כבר במעלליו נצנצו בו סימני קודשה וטהרה, ובילדותו ניבא עליו אביו הק' גדולות ונצורות, בהעידו עליו שבכל יום ויום בא מלאך מגן עדן ללמוד אתו, ויסופר שפע"א נזדמן הרה"ק ר' יעקב שמשון משפעטיווקע זי"ע אצל אביו והוא הי' אז בן חמש שנים, אמר אביו להרה"ק משפעטיווקע בא והראה לכם רבותא מן הילד, ולקח מטבע וטמן אותו באחת מידיו, וסגר שתי ידיו ושאל להילד באיזה יד טמון המטבע, וכיון הילד להיד הנכון, ואח"כ החליף כמה פעמים מיד ליד ושאלו איפה טמון המטבע, וכל פעם כיון הילד מקום המכוון, אמר הילד בצחות שזה לא שום רבותא, כי הכל הי' מכוחו של האב, כי יפה כח הבן מכח האב, כלומר יפה כוחו של הבן דהיינו שכל כוחו בא מן האב, הרה"ק ר' יעקב שמשון משפעטיווקע הפליג מאוד בשבחו לפניו, ואמר: "כשיגדל ירוצו אחריו חסידים אך לא תהיה להם השגה בגדלותו".

בטל ילדותו קיבל תורה מפי הגאון המפורסם ר' מרדכי מפאריצק זצ"ל בעל הביאור וההגהות על המהר"ם שי"ף, וכבר אז הי' "ילד פלא" כפי שסח אחיו הגדול הרה"ק ר' יעקב ארי' מקאוולא זי"ע שדיו בלימוד פעם אחת בכדי שיהיה הדבר אצלו כמונח בקופסא.

כשהי' בן י' שנים נתייתם מאביו ולמד אז עם הגאון ר' מרדכי מפאריצק זצ"ל בעל הביאור על המהר"ם שי"ף, וביקש אחיו של הרה"ק מנשכיז לר' מרדכי שבל יקפיד על התנהגותו של הילד.

האיש מקדש

כשהי' עוד ילד קטן כבן עשר נעשה חתן עם בתו של הרה"ק ר' מאיר מבארדיטשוט זי"ע בנו בכורו של הרה"ק הקדושת לוי זי"ע, מסופר שהרה"ק מבארדיטשוב הבטיח לו "קעסט" רק ארבע שנים, וכאשר ניסה אביו להתמקח אתו בדרשו להוסיף כמה שנים, נענה אותו צדיק ואמר: יותר איני יכול להבטיח, ואכן החתונה היתה בשנת תקס"ו בהיותו כבן י"ח שנים, וארבעה שנים לאחר מכן בכ"ה תשרי נסתלק סניגורן של ישראל הקדושת לוי למרומים, או אז ראו הכל כי רוח ה' דיבר בו באמרו שיותר מארבע שנים אינו יכול להבטיח.

הרה"ק הי' דבוק מאוד בחותנו זקינו, ועקב אחרי כל הנהגה מהנהגותיו, כל ימיו הי' ספרו ה"קדושת לוי" מונח על שולחנו והימנו שאב את רוב תורתו וחכמתו, אבל דרך עבודתו הי' משונה מאד מהרה"ק מבארדיטשוב, כי הרה"ק מבארדיטשוב דרכו בקודש הי' בהתלהבות גדולה ותנועות משונות כנודע, ואילו הרה"ק מנעשכיז הי' בהצנע לכת ולא ראו עליו שום תנועות והתלהבות, אבל כשפשט טלותו אחר התפילה הי' שחור מזיעה.

בשנתו האחרונה של הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע קרא אליו ורצה ללמוד אותו כונת ד' מינים ובניו של הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע קנאו אותו היתכן שעמהם אינו לומד אביהם רק עמו, ענה

להם שאפגש בעלמא דקשוט את הרה"ק ר' מרדכי מנעשכיז וישאל אותי מה למדתי את בנו ואצטרך להשיבו, ובגלל זה אני לומד אתו את כוונת ד' מינים שיהי' לו מה להשיב.

לאחר הסתלקותו של חו"ז הרה"ק הקדושת לוי זי"ע הסתופף בצלו של החוזה הק' מלובלין זי"ע ונסע אליו במשך חמש שנים עד העלותו למרום בתשעה באב תקע"ה, ויסופר שלפני חתונתו נסע אל הרה"ק מלובלין זי"ע להתברך ממנו, וכשהניח הרה"ק מלובלין את ידיו עליו אמר "אוי איך האב זיך אפגעבריעט".

יסופר שפע"א הי לו יסורים גדולים על עיניו והי' לו מזה ביטול תורה ותפילה, באותה זמן הי' אנשים מסביבו אצל הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, שאל אותם על הרה"ק מלובלין על בריאתו של הרה"ק מנעשכיז ספרו לו מן היסורים הגדולים שיש לו על עיניו, אמר הרה"ק אכן נודע לו שכמה ימים אין רואה אור תורתו ותפילתו.

רבן של ישראל

רבים נהרו אליו ללמוד ממנו תורה וקדושה אפ' צדיקי הדור היו מבאי ביתו, והי' נערץ מאד בעיני צדיקי הדור, כן הסתופפו בצילו הצדיקים המפורסמים הרה"ק ר' יעקב יצחק מבלנדוב זי"ע, ואחיו הרה"ק ר' אלימלך מגרודזינסק זי"ע, בעל "עטרה לראש צדיק" מפאריסוב זי"ע, הרה"ק ר' אלעזר מקאזניץ זי"ע, הרה"ק ר' יהושע מאוסטרובא זי"ע בעל "תולדות אדם", ועוד, כמו כן עמדו אתו בקשרי מכתבים הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל זי"ע הרה"ק ר' אברהם יעקב מסאדיגורא זי"ע והרה"ק ר' שלמה חיים מקוידנוב זי"ע, ועוד, ואף הרה"ק ר' אהרן מקארלין זי"ע בעל "בית אהרן" העריצו וחרד מקדושתו.

מן הענין לציין שבין הפונים אליו היו מגדולי הדור שלא נמנו על דגל החסידות, כמו הגאון האדיר ר' שלמה קלוגער זצ"ל, ורבה של בריסק הגאון האדיר ר' צבי הירש אורנשטיין זצ"ל שהעריצוהו ביותר, וכן רבה של ווארשא הגאון האדיר ר' בעריש מייזליש זצ"ל.

אם כי נהרו אליו מכל קצוות הארץ היה נחבא אל הכלים ודרכו בקודש הי' להיות טמיר ונעלם, וכשנתפרסם הרה"ק בעולם היה מתרפק בערגה רבה על אותה תקופה בה התגורר בבארדיטשוב, באמרו: מה טוב היה לי אז, כשלא הייתי מפורסם, בדומה לעשיר גדול שאיש אינו יודע על הונו הרב, איש לא ציער אותי ולא הטריד את מנוחתי, מטייל הייתי בשוקי בארדיטשוב, וידעתי את אשר אני עושה ולאן אני הולך, ואילו עתה הנני כחרס הנשבר, מבוקר עד ערב אין לי מנוח, ושומע אני רק רבי – רבי ... מה עשה לי הקב"ה.

מגודל ענוותנותו הי' ממעט באמירת תורה ובלבו צפן אמרתו, אמנם בשנתו האחרונה החל לומר תורה בכל הזדמנות וציוה על נאמני ביתו שיעלו את הדברים על הכתב, כיון שלא זכה לבנים, וכפי שהעידו בני אחיו בהסכמותיהם לספרו הנקרא "תולדות יצחק, כי תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים".

פועל ישועות

רבים נהרו אליו עם בקשות ליפקד בדבר ישועה ורחמים והרבה ניושעו ממנו, ואמר שלמד לקרות קויטלעך מהרה"ק מבאדיטשוב זי"ע, פ"א אמר שמי שאינו רואה בשם שכתוב על הקוויטל את כל האדם עם רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו זה אינו יכול לקרות קויטל, והי' אומר שמי שקשה לו לבאו אליו ומזדמן אליו איזה בקשה יפריש בביתו פדיון עבורו, ובעז"ה יועיל לו, וכמה פעמים הי' מצוה לחולה שיפריש צדקה עבורו, ויתנו מתחת לראשותיו של החולה.

פ"א בא אליו אדם פשוט עם בקשה שהי' לו חוב מהחצר שקנה ואינו יכול להתפשר עם בעל חובו, וענהו אברכך בג' אופנים, או שיעשה עמך כך או כך או כך, ואח"כ נתפייס בעל החצר והבטיחו אופן הראשון שאמרו לו הרה"ק מנעשכיז, ואח"כ נתחרט בעל החצר ואמר לעשות באופן ב', ואח"כ שוב נתחרט ועשה כאופן ג'.

הרה"ק השר שלום מבעלז זי"ע הי' לעת זקנתו סגי נהור ורצה לעסוק ברפואות על זה, שלח אליו עם שליח לומר לו בשמו שלא ישתדל לרפאות עצמו על עיניו, לאחר זמן סיפר שאחד מצדיקים שישב בסנהדרין של מעלה נתעלה למקום גבוה והי' צריך צדיק אחר למלאות מקומו, ונתנו בשמים עיניהם על הרה"ק מבעלז, ומחמת שידעתי שהעולם צריך לו לכן פעלתי בתפלה שיטלו מאור עיניו ויהי' כאילו נפטר כדי שיתקיים בעוה"ז.

גדול הי' כחו לעצור גזירות רעות רח"ל, פ"א סיפרו לפניו מה שאמר הרה"ק ר' משה קאריסטשובער זי"ע לפני פטירתו בזה"ל: וכי איזה סביבה עוד תוכל להתפאר כמו הסביבה של הרב מנעשכיז שעוצר בעדם המגיפה שהיתה בעולם רח"ל והפך הגזירה על גזירות יקרות, וראו על פניו שאינו מכחיש זאת, פעמים רבות שמעו ממנו בשעת המגיפה שעוסק לצורכי הכלל לבטלו, וכשסיפרו לפניו מעיר אחת מהסביבות שיש שם חולי ושורה שם מגיפה הכחיש זאת והראה באצבעו מסביב סביב תלך החולאות וכן הי', פ"א אירע לאדם אחד חולי הנזכר אמר בחיוכא שאין זה חולי זו אלא חולי אחד ונתרפא האיש במהרה, פ"א כשהי' מיסב בסעודתו נכנס אחד מאנשי ביתו שזחה דעתו עליו בדברו לפניו אמר לו הידעתו לפני מי אתה מדבר הנה אנן מזרעא דמלכות בית דוד קאתינן וסביבותי ארבע מאות מייל על ארבע מאות מייל אין עושים בשמים רק בהסכמתי.

אחרית ימיו

בשנת תרכ"ז אמר כמה פעמים שנולד עם שמונים שנים אבל יעקב אבינו אמר קטנתי שמא יגרום החטא ח"ו, ומה יאמר אדם כמוני, וביום שקודם הסתלקותו שאלו אותו על מימרא זו, השיב שאין לחשוב על זה.

בחורף שנת תרכ"ח דיברו אתו ממצת שמורים על פסח ואמרו לו שאי"ה בחג הפסח נאכל מחטין השמורים, אמר: לפני השי"ת הכל ביכולת, וראו מזה שיסתלק קודם חג הפסח, כמה שבועות לפני הסתלקותו הי' מונע מלהכניס לפניו אנשים, רק אחד לכמה ימים והי' דורש מהם פדיונות גדולים, ולא רצה בשבועות אלו לאכול, ועשה מנהג שלא אכל רק פ"א במעת לעת איזה שעות אחר חצות הלילה.

בימיו האחרונים הי' חלוש מאד ושכב על מטתו ולא הי' בכחו

להתפלל בטו"ת רק ק"ש ושמו"ע אבל האריך בשאר התפלה כמה שעות וכמה פעמים הי' נראה כאילו ישן אבל אח"כ ראו שמרחשין שפתיו.

ביום ה' קודם הסתלקותו בא לפניו הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע ששאלו על הבטחת אביו שיחיה שמונים שנה, וענה לו הרה"ק כי כבר הגיע לגיל הגבורות, אח"כ שאלו הרה"ק מנעשכיז היכן הי' מע"כ, ענה המגיד הייתי על הבית עלמין, שאלו שוב ומה עשיתם שם, ענה שביקש את חמיו וזקינו שילכו אל הבעש"ט הק' זי"ע וילכו כולם אל אליהו הנביא זכור לטוב, שיודעו לאבות הק' מחולשת דמר, ושיתפללו שישלח לכם רפואה שלימה שהעולם צריכם לכם, ענה לו "רעכט האט איר געטאן".

בליל שישי צוה שיושיבו אותו על הכסא שישב תמיד עליו, ובלילה ההוא עמדו אנשים על פתחו כל הלילה, ובאמצע הלילה נבהלו מאד שראו עליו התעוררות יתירה ואח"כ דממה, והי' סבורים שנסתלק ונכנסו אצלו, אח"כ פתח עיניו ואמר "נישט בייַ דע נאבט", וצוה לפתוח הדלת מהסוכה לכמה רגעים אף כי הי' קר מאד, ולפנות בוקר הרבה לדבר מעניני צדקה כמה ליתן לכל אחד, ונשמע ממנו באותו זמן כמה פעמים התיבות בכל לבבך בכל נפשך, עם כי הי' קשה להוציא דבר מפיו, אח"כ הניח יד ימינו תחת לבבו, ואחר כמה רגעים עלתה נשמתו לגנזי מרומים יום ו' עש"ק כ"א שבט תרכ"ח, והובא למקום מנוחתו באהל אביו הק' הרה"ק ר' מרדכי מנעשכיז זי"ע, ליד אחיו הרה"ק ר' יעקב ארי' מקאוולא זי"ע.

כ"ב שבט
הגה"ק רבי יהודה לייב אייגער זי"ע

ואלה תולדות

הרה"ק רבי יהודה לייב המכונה בשם החיבה ר' לייבעלע אייגער נולד בשנת תקע"ז בווארשא כבן רביעי לאביו הגאון האדיר רבי שלמה אייגער זי"ע ושמו נקרא בישראל "יהודה לייב" על שם דודו–זקינו הגאון רבי יהודה לייב אייגער ראב"ד האלבערשטאט ולאחמ"כ אב"ד ראטערדאם והמדינה, בנו הגדול של הגאון המפורסם רבי עקיבא אייגער זצ"ל אב"ד פילץ ופרעשבורג, בעל "משנת דרבי עקיבא".

באותה תקופה התגורר אביו הגאון רבי שלמה בווארשא, ובד בבד עם היותו גאון מפורסם בתורה עסק במסחרים גדולים, ותורה וגדולה התאחדו על שולחנו, כשהוא מסרב להשתמש בכתרה של תורה, אך כאשר איבד את הונו ורכושו עלה על כס רבנות ק"ק קאליש שבפולין, שהיתה מלאה חכמים וגדולי תורה מופלגים, מקום שם כיהן במשך שלש שנים עד פטירת אביו רבן של ישראל בשנת תקצ"ח, שאז נתקבל כממלא מקום אביו הגדול בתור רבה של פוזנא.

בבית גדול זה עלה ונתעלה הרה"ק ר' יהודה לייב כשהוא מקבל תורה מאביו הק', מלבד מה שקיבל ממלמד מיוחד גדול בתורה שנשכר ללמד עם בניו, מפעם לפעם לקחו אביו לפוזנא, להתחמם לאורו המבהיק של זקינו ענק הדורות, ולעיתים אף נותר שם תקופה מסויימת כשזקינו משתעשע עמו בחידושי תורה ומדריכו ביראתו הטהורה.

הרה"ק זכה לקירבה יתירה מזקינו הק' אשר ראה בו כלי מחזיק ברכה שנתקיימו בו כל התקוות, כששהה במחיצתו הראה לו זקינו אותו חיבה מיוחדים והרעיף עליו מאור תורתו וקבע שיעורים ללמוד עמו, וביושר שכלו קלט כבר בצעירותו כל זיז ותנועה מהנהגת הסבא קדישא וזכרונו לא מש מנגד עיניו לעולם, וכל ימיו הי' מתרפק בערגה על אותם הימים הנעלים בהם זכה לשהות בצלו.

בשנות הבחרות שלו קיבל תורה מפי הרה"ק בעל חידושי הרי"ם זי"ע שהיה גר אז בווארשא, והרבין תורה לתלמידים עילויים ומופלגים בתורה, ובצלו של אותו גאון וקדוש הסתופף בצעירותו ושקד בהתמדה רבה על תלמודו עד נישואיו.

האיש מקדש

כשהגיע לפרקו נעשה חתנו של הנגיד היחסן הרב הגדול רבי עזריאל מאיר גראדשטיין, שהיה מפרנסי וראשי קהילת לובלין.

חותנו היה מפורסם כלמדן גדול וירא שמים במדה גדולה, ובהיותו עשיר לא גבה לבו וכל מעייניו היו לקחת לבנותיו גדולי תורה, לאחד נישואיו נשאר בלובלין והיה סמוך על שולחן חותנו כשהוא עוסק בתורה ובפרישות יתירה, וכל מה שקיבל מחותנו פיזר נתן לאביונים, ומנהגו הי' לעבור בין העניים ובשתי כפיו אשר שיכל אחרי כתפיו החזיק מטבעות למען יקח לו העני ולא יתבייש, וכך נהג בכל יום ערב ובוקר.

רבה של לובלין הגאון המפורסם רבי משולם זושא אשכנזי זצ"ל עמד על טיבו ונתפעל מגדולתו, וגם לאחר שהפך להיות חסיד המשיך להוקירו וניצב לימינו אף כשהיו שרדפוהו בגלל זאת.

בדרכי החסידות

כעבור זמן קבע מקום תפילתו ותורתו בבית מדרשו של חוזה מלובלין זי"ע בו ישבו ועסקו בתורה ועבודה טובי האברכים בלובלין שהיו דבקים בחסידות ושם החלה התקשרותו אל החסידות שהיה כבר קרוב אליה מתקופת לימודו אצל החידושי הרי"ם, אמנם כעת בשבתו שבת אחים עם האברכים המובחרים דבק בה במסירות בלתי רגילה, ובשילוב גאונותו וצדקותו המופלאים עלה ונתעלה לרום המעלות, וזכה למדריגות והשגות גדולות.

על אף שהרה"ק החוזה מלובלין כבר לא היה בחיים מ"מ החזיק עצמו לתלמידו של החוזה, וכך מעיד עליו בנו ממלא מקומו הרה"ק ר' אברהם זי"ע בעל "שבט מיהודה" בהקדמתו לספר "תורת אמת" שאביו "לא זז מחבבו של הספר הקדוש הזה ("דברי אמת" של החוזה הק') ומכמה וכמה ראיות היה נראה לכל מבין כי החזיק בו כמו רבו ממש, ושהיה לו שייכות גדול בשורש נשמתו הקדושה, ומדי שבת בשבתו טרם פתח דלתות היכל קדשו לבוא אל בית מדרשו לסעודתא דמעלי שבתא, פתח את הספה"ק הנ"ל והביט בו רגעים אחדים, ולפעמים אף כמעט רגע פתח דברי הספר כנגד עיניו הקדושים ובזה בא אל הקודש לסעודת השב"ק, עוד דבר פלא שמענו מפיו הקדוש, פע"א הי' נכדו של החוזה מלובלין הרב ר' משולם זושא זי"ע יושב על שולחן הטהור אצל כ"ק אבא

מרן זצוקללה"ה, וכשנתן ידו לידו הקדושה שאל אותו אם זוכר הוא שהחזיק ידו ביד זקינו הקדוש זצוקללה"ה, והשיב הן, שמח מאוד ואמר בזה"ל: אודה לה' שזכיתי לאחוז ביד אחד מבניו אשר אחזו בידיו הקדושים, כהנה וכהנה יש ויש אתי ראיות חזקות כראי מוצק, שהיה לכ"ק אבא מרן קדישא זצוקללה"ה שייכות גדול עם הרבי הקדוש והנורא הראשון מלובלין".

ומספר כי ביום שאלצוהו לקבל עליו הנהגת העדה, הסתגר בחדרו מעת לעת שלם בעיון ולימוד בספרי החוזה מלובלין זי"ע.

האברכים שישבו בבית מדרשו של החוזה ביקשו לצרפו לחבורתם שהסתופפה בצלו של הרה"ק ר' מנחם מענדל מקאצק זי"ע, ואם כי כבר שמע מרבו החידושי הרי"ם אודות החבריא ורבם הגדול, נמנע מלעשות זאת מתוך חשש לתגובת חותנו אשר התנגד לכך בכל תוקף, אגב, מן הראוי לציין שלמרות שחותנו לא היה נמנה על עדת החסידים, מתנוססת הסכמתו על הספר "טהור רעיונים" להרה"ק ר' יו"ט נעטיל זי"ע שהי' ראב"ד לובלין ותלמידו של החוזה מלובלין זי"ע, בהערצה רבה, בין הסכמותיהם של רבני וגאוני הדור.

ברם בסופו של דבר גברה עליו השפעתם של הרה"ק ר' ישראל בנו של החוזה והרה"ק ר' בנימין מלובלין מחשובי תלמידי החוזה, והיהודי הק' זי"ע אשר עודדו והלהיבו אותו לנסוע לקאצק, וכך עשה כשהוא מסתיר את נסיעתו, ובסיוע הרבנית הצדקנית שעשתה הכל על מנת שהדבר לא יוודע לאביה.

אותה נסיעה עוררה התנגדות עצומה אצל חותנו, ובתחלה היה גם אביו רבי שלמה מתנגד בחריפות לכך, ומספר שאביו סיפר זאת לזקינו הגדול ושלח אחריו שיבוא לפוזנא כדי שזקינו ישפיע עליו שיעזוב את דרכי החסידות, וכשהגיע לפוזנא לא העיר לו זקינו דבר, וכשחזר ללובלין ונודע לאביו על כך, פנה בתמיהה אל אביו הק': והלא לא לשם כך הטרחתי בחנם את אבי שיזמין את בני אליו, והשיב לו הגאון רבי עקיבא אייגער: מה אעשה, לא ראיתי שום שינוי שיחייב אותי להוכיחו להעמידו על סטיה כל שהיא מדרכי התורה.

כשהגיע אל הרה"ק מקאצק שהיה אז בוואנגרוב, קירבו ביותר ושמח לקראתו כשהוא רומז על גודל נשמתו והתבטא עליו "כי בשביל אברך זה היה ראוי ללכת כמה מאות מילין".

הרה"ק מקאצק שלח אל הרה"ק ר' מרדכי יוסף מאיזביצא שהיה ממונה על הדרכת האברכים הצעירים, והורה לרבי מרדכי יוסף שראוי לקרב אותו כי הוא פנינה יקרה, ואכן נוצר ביניהם קשר נפשי, וכשפרש הרה"ק מאיזביצא מקאצק, הצטרף אליו באמרו שהרה"ק מקאצק הוא שהועידו לרבי מרדכי יוסף מיד כשבא אליו, ובספריו הק' הוא היחידי שהכתירו בשם אדמו"ר.

גם לאחר שפרש מקאצק ודבק ברבו מאיזביצא מכל מקום נשאר דבוק ברבו הק' מקאצק ומספר שאאחרי פטירת רבו מאיזביצא בשבתו על כבא קדשו בלובלין לנהל עדת חסידים, קול כרוזא נפיק מפומיה במחנה החסידים שכל מי שיודע איזה מאמר או סיפור אחד מהרה"ק מקאצק יבוא ויאמר לו, והיה לו זמן מיוחד על זה כמו שיעור בלימוד, והיה מחבב מאוד דברי הרה"ק מקאצק והיה משתעשע בדבריו הקדושים ובאמרותיו הטהורות, וכאשר נשמע הקול במחנה החסידים היה כל אחד ואחד מחפש באמתחתו למצוא דבר מה כדי להריץ בדבר לפני הרה"ק הנ"ל, והיה נוהג כך זמן רב.

רועה ישראל

ביום ז' טבת תרי"ד נסתלק הרה"ק מאיזביצא, ולפי הכרעת הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זי"ע קיבל הרה"ק את ההנהגה, למרות רצונו להימנע מלהנהיג, והי' ר' צדוק אומר שמצא רמז לזה שבחיי רבם הרה"ק מאיזביצא זי"ע פע"א אחר הרה"ק ר' לייבל זי"ע לבוא אל השולחן הטהור בשב"ק, ובא אחר שכבר ישבו כל המסובין ולא רצה לדחוק עצמו למקמו שהיה קודם לרבי צדוק הכהן, ונשאר יושב אחריו, אז אמר רבם הרה"ק מאיזביצא: "רבי לייבל קודם"", ואז עלה למקומו הקודם לו, ובזה ראה הרה"ק ר' צדוק הכהן זי"ע רמז שהרה"ק ר' לייבל זי"ע ינהוג נשיאותו קודם לו.

הרה"ק ר' צדוק הכהן הי' דבוק בו מאוד והיה נוהג לבוא אל שולחנו בכל שבת מברכים ויומא דפגרא, ור' יהודה לייב כיבדו ביותר והושיבו לידו בראש השלחן כך שר"צ הי' לו כתלמיד חבר, ומספר כי כאשר ישבה חבורת חסידים לפני הרה"ק ר' יהודה לייב, ושיחתם נסבה אודות גדולי הצדיקים, פנה אליהם הרה"ק בשאלה: "האם שכחתם מהכהן, הכי הוא רק כאחד מהגדולים, הלא הוא כולו רוחניות שהוא מופשט מגשמיות לגמרי", כמו"כ קיים בו הרה"ק מצוות מתנות כהונה והיה שולח לו את הזרוע והלחיים והקיבה.

הרה"ק החזיר את עטרת לובלין ליושנה, ומכל עבר נהרו אליו, כשבדברי תורתו היה ממשיך רפואה לחולים, כפי שכתב בנו ה"שבט מיהודה" בהערות לספרו בסוף "אמרי אמת" וז"ל: "זכור אזכור שסיום דבריו הק' האלו נאמרו בסיבת הזכרת איש אחד על חולי עינים ר"ל כדרכו בקודש להמשיך רפואה בכח דברי התורה הקדושה", וכך נהג בכל פרשה לקשר אותה עם רפואות וישועות, ואכן ידוע היה כפועל ישועות ורוח הקודש שרתה עליו.

הסתלקותו לחיי העוה"ב

בחורף שנת תרמ"ח החל לחוש ברגליו מיחושים אשר הסבו לו יסורים נוראים ר"ל, במשך שני חדשים שכב על ערש דוי ובכל מקום התעוררו רבים להתפלל לרפואתו, יסופר שבימיו האחרונים בעת נתגבר מחלתו רצה בנו וממלא מקום הרה"ק ר' אברהם זי"ע לקיים דברי הגמ' בשינוי שמו, אבל לא רצה לעשות בלתי ידיעת והסכמת אביו הק', והרכין ראשו לשאול את פי קדשו, וענה ואמר בקול רם: ולא יקרא עוד שמך אברם כי אם אברהם יהיה שמך, ונראה אז דמעה על לחיו, וכל העם התרעשו כי כולם ידעו והבינו כוונת קדשו בזה ועל מה ירמזון דבריו, כי קרבו ימיו וסמך את ידיו עליו.

בערש"ק פר' משפטים הניח בעצמו את התפילין במסירות נפש, ואף שאל בשלומו של הרה"ק מגוסטינין שנסתלק באותו יום, זקני החסידים סיפרו שהרה"ק מקאצק הושיב את הרה"ק מגוסטינין לפני הרה"ק, ובכך רמז על סדר פטירתם כי הרה"ק מגוסטינין נפטר יום לפניו בערש"ק פר' משפטים.

לפני כניסת השבת שמעו שאמר: "באה שבת באה מנוחה",

ובכניסת ליל שב"ק בפרשה שנאמר בה "עלה אל האלוקים" עלתה נשמתו הטהורה למרום, בכ"ב שבט באותו היום בו נסתלק הרה"ק מקאצק כ"ט שנים לפני כן (שנת תרי"ט) בן ע"ב שנים היה בפטירתו, ורמזו החסידים שבפרשת משפטים נאמר "את מספר ימיך אמלא" – אמל"א בגימטריא ע"ב, וכן שמו יהודה ליב בגימטריא ע"ב.

כ"ג שבט

הגה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע

ואלה תולדות

נולד בשנת תקפ"ה לאביו הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע ולאמו האשה הצדקנית המפורסמת מרת מלכה ע"ה, שהיתה נודעת לבעלת מדריגה ובעלת רוח הקודש ומבלעדה לא עשה בעלה הק' שום דבר, (עיין בי"ג אורות ח"ב עמוד רמו, דבר נפלא, כשנסתלקה הרבנית, בכה בעלה הרה"ק מבעלז עליה זמן רב, וכששאלו אותו מדוע בוכה כל כך, אמר על עצמו, כי התייחד עם קונו וטען, שהלא סהדי במרומים כי אילו הי' בידו להחזיר את הרבנית הי' עושה כן, וא"כ הלא הקב"ה הוא ג"כ כביכול כבעל, וכנסת ישראל כרעיתו, והוא ית"ש כל יכול, ומדוע אינו מחיה את ישראל, וענו לו מן השמים, שאם היתה כנסת ישראל רצויה לה' כמו שהיתה הרבנית רצויה לו, אז כבר הי' ה' גואלם, ולכן בוכה – סיים הרה"ק מוהר"ש – על שבני ישראל אינם כן,) כבר בהיותו צעיר לימים ניכר בו סימני קדושה ופרישות, מסופר שפ"א בהיותו בחדר אחז פתו בידו ובכה, שאלו רבו, למה הוא בוכה, ענה לו, לפי שהוא רעב, שאלו שוב מלמדו, ולמה אינו אוכל, ענה לו הילד: אבי לימד אותי שאם מתאווים לאכילה אסור לאכול..., בעת סעודת הבר–מצוה שלו אמר לו אביו השר שלו' זי"ע שיאמר דרשה לכבוד הבר–מצוה, ואחר שסיים הדרשה אמר לאביו שיתן לו דרשה געשאנק, אמר לו אביו מה צריך בחור הבר–מצוה, גוף נקי ומחשבות טהורות, "א גוף נקי האבן מיר דיר געגעבן, אויף מחשבות טהורות דארף מען אליין אסאך אראוועק" (תולדות אלעזר, שבסוף ספר פקודת אלעזר מהגה"צ מפאלטישאן זצ"ל).

ברא כרעא דאבוה

תורתו ויראתו למד רק מאביו הק', ואמר הרה"ק מהר"י, שאביו מסר לו כל הסודות, זולתי שלשה דברים, א. ספרא דצניעותא, (הוא חלק מהזוהר הק' בסוף פרשת תרומה, וכפי הנראה למד עמו גם זוהר הק' רק חלק זה לא למד) ב. כשאביו הי' בעיר חאליוב (סמוך לבעלז) אצל הרה"ק האוהב ישראל מאפטא זי"ע, מסר לו הרה"ק מאפטא כמה סודות, וסודות אלו לא מסר לו, ג. כשהרה"ק מראפשיץ בא פ"א לראווא–רוסקא על שבת, שלח השר שלום את בניו אליו, אמר הרה"ק מראפשיץ: לא בשביל זה באתי, (היינו שרצה שהשר שלום בעצמו יבוא אליו) ונשאר שם הרה"ק מראפשיץ עוד שבת, והשר שלום בא אליו, אז גילה הרה"ק מראפשיץ כמה סודות, וגם את זה לא גילה, ואמר מהר"י: אני חושב שאם הייתי מבקש לאבי שיגלה לי הי' מגלה לי, אך חשבתי שאם אצטרך לדעת, אז אדעם, פ"א שאלו חתנו הרה"ק מציעשנוב זי"ע (בן מרן הרה"ק משינאווא זי"ע) שהעולם תמהים מדוע לא נסע להגה"ק מצאנז זי"ע לאחר פטירת אביו (כי לאחר פטירת אביו בשנת תרט"ו הי' צעיר לימים) ענה לו: שאביו גילה לו פ"א כל מה שיתרחש עמו כל ימי חייו עד זיבולא בתרייתא, ולא אמר לו שיסע לצאנז, ומשום הכי לא נסע, (אבל בשנתו האחרונה של הד"ח עלי אדמות כן נסע לצאנז כששידוך הרה"ק מצאנז את בנו הרה"ק ר' ישעי' מטשעחויב זי"ע עם חתנו של הרה"ק מהר"י מבעלז זי"ע)(י"ג אורות), כשהי' הרה"ק משינאווא זי"ע בבעלז על חתונת בנו הרה"ק מציעשנוב זי"ע, התפללו שני הצדיקים ביחד, הרגיש הרה"ק משינאווא שהתפילין של הרה"ק מבעלז מונחת למטה ממקום השיער, כדרכו של הרה"ק משינאווא, פנה אל מחותנו, ואמר: מחותן יקר, התפלה של ראש שלכם אינה מונחת על מקומה, ימחול נא כבודו להגביה אותה מעט כדי שתנוח על מקום השיער, ענה לו הרה"ק מבעלז: מחותני יקירי, להוי ידוע לכם שאבי מורי ז"ל הניח התפילין על ראשי ככה (פי צדיק).

גדלותו בתורה

הי' גאון גדול בתורה, פ"א בא הרה"ק מצאנז זי"ע לבעלז, ביקש ממנו הרה"ק השר שלו' שיתהה על קנקן בניו, ודיבר הרה"ק מצאנז עמהם, אח"כ שאל אותו השר שלו', נא, אמר הרה"ק מצאנז, שממהר"י נתפעל מאד, "אזוי יונג און קען אזויפיל", אמר לו השר שלו' אצליכם זה תמי', אספר לכם מעשה, אני לומד אתו נגלה ונסתר, פ"א למדני זהר, ובמקום אחד איתא מהאר"י הק' שיש שם סוד גדול, אמרתי לו שכאן קשה להבין מאליו וצריך להיות בקבלה מרבי, אני קבלתי זה מהחוזה, שאל אותי, והחוזה השיג זה מאליו, אמרתי לא, רק מהרבי אלימלך, והר"ר אלימלך מהר"ר בער, והר"ר בער מהבעש"ט, ושאל מאין ידע זאת הבעש"ט, אמרתי שהבעש"ט השיג זה מאליו, ראיתי שיש לו חשק להשיג זה מאליו, אמרתי לו שיגע מעצמו, מה אתם סוברים – סיים הרה"ק השר שלום בתמי' – שלא בא מיד אלי לאמר הפשט האמיתי, בנו הרה"ק ר' ישכר דוב הי' אומר, דכשאביו נסע נסיעות, הי' נוסע עמו, ודיבר בקרבו סמ"ע תומים קצות ונתיבות, ועוד הי' אומר "אז דער טאטע האט זיך געזעצט לערנען האט ער אויס געשמוסט דעם גאנצן פני יהושע" (שיח זקנים).

הצנע לכת

אם כי הי' גדול בתורה הי' עמל להסתירו מבני אדם, פ"א הי' עם אביו השר שלום בלעמבערג, ובאו הגאונים בעל "מפרשי הים" והגאון ר' מרדכי זאב איטינגא זצ"ל לבקר את השר שלום, כשיצאו שלח השר שלום את המהר"י ללותו, ואמרו שני הגדולים במה נכבד את מהר"י, אמר הגאון רמ"ז נכבד אותו בד"ת, כי נאמר לו איזה דבר טוב, ואמר המהר"י הן, ותמך את ראשו בשלחן ושמע את דבריהם, אח"כ אמר הבעל "מפרשי הים" לבנו ר' יצחק אהרן שילווה את מהר"י, בדרך אמר המהר"י לר' איטשע, שיאמר לאביו כי במחילה מכבוד תורתו נעלמו מאתו דברי המכילתא דשם ושם, כאשר בא וסיפר זאת לאביו נשתומם הגאון מגדלותו בתורה, ועוד יותר מענוותנותו, ואמר הלא הצדק אתו, והצדיק הלז לא רצה לבייש אותי (פאר וכבוד).

הנהגתו

ז"ך אלול שנת תרט"ו נסתלק אביו, ואז מילא הוא את מקומו, אמר – אחרי אותו ראש השנה – "דער טאטע ז"ל האט

מיר איבערגעגעבן די רביסטעווע ערב ר"ה אין די מקוה" (שיח זקנים), הרה"ק משינאווא זי"ע כתב במכתב לחתן אחותו ה"ה הרה"ק ר' נפתלי חיים הורוויץ זי"ע (בן הגה"ק בעל אמרי נועם מדזיקוב, חתנו של הגה"צ ר' משה אונגאר זצ"ל חתן הדברי חיים זי"ע), אודות סיבת נסיעתו להרה"ק מהר"י מבעלז, שבכל דבר שאדם עושה, צריך שיהי' לו שלשה טעמים, א. ששייך לעצמו, ב. ליחידי סגולה, ג לכל העולם, ואסתפק לגלות לכם טעם אחד, שכשהרבנית שלי היתה נשואה בזיווג ראשון עם בנו של הרה"ק רבי אלעזר, בכורו של הגה"ק השר שלום מבעלזא, הלויתי להשר שלום י"ב מאות זהובים, ונסעתי עכשיו להגה"ק מהר"י לגבותם, המהר"י אמר שיתן חלק כחלק עם שאר היורשים, אבל – טען הרה"ק משינאווא – שלא הלוה להשר שלום כשלעצמו, אלא הלוה לו בתור אדמו"ר העומד בראש העדה, וכיון שמהר"י ממלא מקומו אז מוטל עליו לפרוע את כל הסכום. אדם אחד מסר סכום גדול להרה"ק משינאווא על מנת שיתנם לצדיק הדור, אבל לא בפעם אחת, רק מעט מעט, התחיל ליתן מזה לאביו הרה"ק מצאנז, ואחר הסתלקותו נתן למהר"י מבעלזא, מזה נראה שלדעתו הי' הרה"ק המהר"י צדיק הדור (י"ג אורות).

ויראו מפניו

צורתו הק' הי' מטיל אימה על כל סביביו, סיפרה האשה שבישלה בביתו, שכשהרה"ק מהר"י הי' עובר דרך בית התבשיל, מהצד, נפל פחד על כל הנשים והפסיקו מלדבר א' לחברתה, סיפר הגה"צ מפשעווארסק ז"ל, שסיפרו לו שני אנשים שרצו לצייר לו הפחד שהי' בביתו לפני שהיו נכנסים אליו, המשילו ודימו למי שהי' צריך לעבור אצל הדאקטער לביקור, אם הוא ראוי לילך לצבא, שזה הי' סכנה לגוף ונפש, שאז הי' הפחד נורא, כן הי' הפחד אצל מרן, לא הי' מדברים איש לרעהו, "איינער איז ארום געגאנגען צוגליט, דער אנדערער איז געווען ווייס", פ"א עמד אחד בבית הרה"ק מהר"י, וחישב בלבו, למה כל כך מפחדים מהרה"ק, האם הוא יכול לראות עוונות שעבר כל אחד, ותוך כדי דיבור יצא הרה"ק ואמר: מי הוא זה שעומד עם קלות הדעת, וסיים: "און טאקע דער מיטען הויכען קאפעליטש" (כך הי' לבוש המספר שהי' בעל העובדא) (שיח זקנים), אפ' גדולי וצדיקי הדור יראו מפניו, סיפר רבינו ז"ל מקדושת הרה"ק מהר"י, אשר כל גדולי הדור חרדו אליו, וסיפר שבעת שהי' בצאנז על שב"ק בעת קישור החיתון של הרה"ק ר' ישעי' מטשעחויב, בליל שב"ק בעת עריכת השולחן של מרן הדברי חיים, הגיע מהר"י אל השלחן עטוף בטליתו, וקהל חסידי צאנז חשבו שבוודאי כבר קידש גם הוא, ועומד כבר ג"כ באמצע סעודתו, אבל מה גדלה תמיהתם בראותם שהרה"ק מבעלזא ניגש אל השולחן ומתחיל שלום עליכם ועורך את השולחן כמו בביתו, ומרן הד"ח ראה את קפידת החסידים, ונתייראו שלא יפגעו בכבודו, העמיד עצמו הד"ח מאחורי מהר"י, עד אחד הקידוש, לבל יהין אחד החסידים לפגוע בכבודו חלילה (אלה מסעי, עיין בי"ג אורות ח"ב בשינוים קצת).

לוחם מלחמת ה'

הי' מראשי הלוחמים אשר לחם בתקיפות נגד המתחדשים, ועמד הראשון בשורה לעמוד בקשרי המלחמה, ולא חת מפני כל, סיפר רבינו ז"ל שהמהר"י רצה מאד לעשות פילוג הקהילות בגאליציע, כמו שעשו היראים במדינת אונגארן, כי ענין ההתבדלות מרשעים הי' בבעלזא מיסודי היסודות, עד שאמרו בבעלז כי אם לא יהי' בנמצא רשעים בסביבותיהם להפרד מהם, צריך להשתדל שפושע ישראל יקבע את מקומו שם כדי שיהי' ממי להפרד, ולתועלת זה ייסד מהר"י ביחד עם הגאון רבי שמעון סופר האב"ד קראקא בן מרן החת"ס, את חברת מחזיקי הדת, וגם יסדו אז ה'מכתב עת' "מחזיקי הדת", שישמש כשופרו של היהדות החרדית נגד הפושעים, ואמר רבינו שהמהר"י הי' מקלל את הרשעים בקללות נמרצות, וסיפר כי פעם קילל את איש אחד, ויאמר לו האיש כי יודע הוא ממילא שהכל ברכות, פנה מהר"י אל משמשו ר' פנחס, ואמר לו, פיניע תקלל אתה, כי הרי הוא אומר שאני מברך (אלה מסעי), כשלחם מרן הקדיו"ט זי"ע מלחמתו הכבידה בסיגעט נגד כת הספרדים, עמד לימינו המהר"י וכתב מכתב חריף לראשי הקהילה דסיגעט, ועוררם לעמוד בקשרי המלחמה, ולא ימעדו קרסוליהם ויעשו כל הפעולות נגד הספרדים, וכל הענין הזה נגע מאד ללבו הטהור כמובא בהרבה מכתבים מגדולי אונגארן ששמע מפיו הק', אח"כ כתב גם מכתב לציבור בכללות בסיגעט וכותב שם שרבים תמהים למה לא כתבתי ע"ד הפירצה אשר נעשה שם, הלא מהרתי לכתוב תיכף ומיד רק לא כתבתי להכלל משום כמה סיבות אשר אתי, אבל עכשיו שרבים שואלים אמרתי להשיב את אשר בלבבי וכותב שם דברים חריפים מאד, מכתבים אלו עשה רושם אדיר, בשנת תר"ן אחרי אשר שקטה ארץ והניח לו ה' להקיו"ט מכל גבולו מסביב, נסע הקדיו"ט אליו על שב"ק להכיר לו טובה על שעמד לימינו.

אחרית ימיו

בשנת תרנ"ד נסע לוויען לעשות "אפאראציע" על מחלת הטחורים, ויהי בדרך שפך איזה גוי מים או שכר עליו, ראה בזה אות מן השמים שלא טוב הדבר שיסע ורצה לחזור לביתו, אבל באי ביתו דיברו על לבו שימשיך בנסיעתו, לפני האפאראציע טבל עצמו במקוה ואמר וידוי, ועשו את האפאראציע, אבל האפאראציע לא הצליח, ונחלה מאד, הרופאים ייאשו אותו, החליטו לחזור לביתו, על אם הדרך על מרכבת הברזל במעמד עשרה נסתלק לגנזי מרומים, ביום כ"ג שבט תרנ"ד, (לערך שנת תרמ"ב–מז, היתה אסיפה אודות חברת "מחזיקי הדת" בלעמבערג, ומהר"י השקיע בזה עבודה רבה ועצומה וגם ממון הרבה, האסיפה נמשך לכמה ימים עד שבא ליד גמר ביום כ"ג שבט, ואמר אז הנני מקוה שיום הזה ישאר ליום זכרון עד ביאת משיח, לאחר כמה שנים בשנת תרנ"ד נסתלק ביום הנ"ל, נתקיימו דבריו שיום ההוא נשאר יום זכרון) במשך כל הדרך לא גילו שנסתלק, כי הי' נגד החוק להסיע נפטר מעיר לעיר, ומהרי"ד עמד נגד החלון למען לא ירגישו בדבר, וכשכבר הגיעו לעיירות הסמוכות לבעלז רמז בידיו להחסידים שיסעו עמו להלוי', והוטמן סמוך לקבר אביו בעיר בעלזא, סיפר רבינו ז"ל שבעת שנסתלק הרה"ק ר' אלעזר בנו בכורו של השר שלום בשנת תרמ"ב צוה המהר"י שיניחוהו ברחוק ממצבת אביו השר שלום בריווח של שני קברים, ובשעתו לא הבינו את כוונתו מדוע צוה להניחו במקום ההוא דוקא, וברבות הימים התבוננו החסידים שהשאיר בדקדוק שני מקומות עבור שני רבני העיר אשר נפטרו שם עד המלחמה האחרונה, ה"ה הרה"ק המהר"י והרה"ק המהרי"ד זי"ע, ויהי לפלא

לעילוי נשמת

הרה"ח

ר' יצחק יודא שטערן ז"ל

ב"ר אלעזר אלימלך ז"ל

נלב"ע כ"ג שבט

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י חתנו הרבני החשוב הנכבד רודצו"ח

מוה"ר **שלמה פארגעס** הי"ו

ובניו החשובים

הר"ר **אלעזר אלימלך** הי"ו

והר"ר **ישראל** הי"ו

וימים אלו של שובבי"ם ת"ת מסוגלים הם להתענות בהם יותר מכל ימות השנה.

(האריז"ל בשער רוח הקודש)

◆◆◆

להתענות בשובבי"ם ובשנה מעוברת להתענות גם בפר' תרומה תצוה כמבואר בכתבי האר"י הק' זצ"ל, ומוח"ז הקדוש מוהר"ם מטשערנאביל זי"ע אמר שאליהו גילה לו ג' דברים לתיקון, א) להיות ניעור כל ליל ו' עש"ק, ב) להתענות שובבי"ם ביום ו' דווקא ולא ישלים [כי יום השישי הוא נגד יסוד ולכן בו דווקא צריך להתענות], ג) לגמור כל התהלים בלי הפסק ביום השבת בבוקר.

(אור הנר)

◆◆◆

ואמרו משמו של הרב הקדוש מוהר"ר מרדכי מטשערנאביל זלה"ה שסגולה ליה להתענות בעש"ק ובשבת קודש יאמר תהלים וטוב לתיקון החטא.

(דברי יחזקאל)

◆◆◆

ונאמר בזה המרומז בתוה"ק באשר ימי השובבי"ם ממשמשים ובאים וצריך כל איש הישראלי לעורר עצמו בתשובה לפשפש בדרכיו ומעשיו אשר עשה ופעל בימים שעברו כמאמר הנביא שובו בנים שובבי"ם והחי יתן אל לבו לתקן את אשר פגם בנפשו וביותר צריך לתקן החטא הידוע לאשר בו נכללים כל החטאים ר"ל כמבואר בספה"ק ותקנו ימי תענית בימים הללו ואשרי האיש שזוכה להזדכך עצמו ולטהר מן החטא הזה וכמעט אין צדיק בארץ והזמן הזה מסוגל לתיקון הלז כידוע.

(קדושת יו"ט)

◆◆◆

הגה"ק מציעשנוב זי"ע נהג עפ"י רוב להתענות בערבי שבתות של שובבי"ם, פע"א בסוף ימיו כשהיה כבר חלש (בשנת תר"ע נחלש והיה חולה ד' שנים עד הסתלקותו בשנת תרע"ד) מיהר לקדש אחרי התענית לפני שעה שש (כי הקפיד שלא לקדש בין שעה שש לשבע) ופע"א אחר שלקח הכוס בידו דפק המורה שעות שהגיע שעה שש, ומפני כבוד הכוס לא הניחה מידו, אלא חיכה שעה שלימה דבוק במחשבותיו הק' כשהכוס בידו על אף גודל חולשתו, ורק אחר כך קידש.

(ניצוצי אורות)

◆◆◆

תקנו קדמונינו ז"ל להתענות ולעשות תשובה בימי פרשיות של שובבי"ם כידוע מספרים הקדושים, והנה הגם שנתמעטו כעת כח הדורות בעוונותינו הרבים ואינם יכולים לעשות סיגופים ותעניות כראוי עם כל זה מי שנוגע יראת ה' בלבבו צריך להתאמץ בכל יכלתו ולעשות תשובה, ובפרט בימי הפרשיות של שובבי"ם המסוגלים לכך ומן הראוי לומר ברכת "תקע בשופר גדול לחירותינו" בכוונות הראויים, כמבואר בסידור האר"י ז"ל, גם היהי רצון הכתוב שם קודם חתימת הברכה והכל ביראת ה' וברעותא דלבא.

(אוהב ישראל)

◆◆◆

בימי השובבי"ם עפ"י רוב לא היה האמרי יוסף טועם אחר התפילה מאומה, ובימים הללו היה מתאמץ לומר בכל יום ח"י פרקים משניות, ועל כל פנים לגמור כל הששה סדרי משנה בימי השובבי"ם, והיה מזהיר מאוד את העם בסעודה שלישית לעשות לו כל אחד ואחד זמן לחשוב חשבון נפשו את אשר חטא לפני השי"ת ולהתעורר בתשובה ולעשות לו גדרים וסייגים שלא יבוא עוד לידי חטא ועון וסיפר שאחד מידידיו ואנ"ש בא אליו מעולם העליון ושאלו אותו אאמו"ר מה נעשה בדינו, ואמר לו שעוונותיו חמורים מאוד מאוד שם, ולא קיבלו ממנו בבי"ד של מעלה שום טענת אונס ואמתלא על זה, על כן החי יתן אל לבו לתקן כל העוונות בעודו בכוחו וחיותו, ויקבל על עצמו שיעמוד בנסיון שלא לחטוא עוד ח"ו.

(הקדמת חקל יצחק)

◆◆◆

הרה"צ ר' חיים אורי זצ"ל בהרה"צ ר' יוזפע נאנאשער זצ"ל מחסידי קאלוב אמר כי קבלה מרבינו רבי אלימלך זי"ע כי שמתענה בשובבי"ם משבת לשבת ואינו אוכל סעודת מלוה מלכה אינו נחשב התענית עד יום שלישי, והוסיף ר' חיים אורי ז"ל מרובה מדה טובה מי שאוכל סעודת מלוה מלכא נחשב כאילו התענה משבת לשבת.

(אוצר ישראל)

◆◆◆

פעם הגיע גביר אחד למקובל וביקש הימנו שישכור עבורו ת"ח אחד עני, והוא ישלם לו סכום רב אשר הוא יתענה עבורו תעניות שובבי"ם ת"ת, והמקובלים התפלפלו בהלכה בזה אם מועיל עבורו התענית של אחר או לאו, ולא הגיעו יחד לכלל הסכמה, ואמרו שישאלו את רבם רבי אברהם שמחה הורוביץ מבארניב זצ"ל, והשיב על אתר "שובו בנים שובבי"ם חוץ מאחר". (ליקוטי ש"י)

המנהג ישראל לתת מזונות לציפרים בשבת שירה

מנהגן של ישראל לתת מזונות לציפרים בשבת שירה וטעם המנהג הבאתי לעיל כיון שהעופות אמרו שירה על הים, וכן ראיתי כ' בשם המהר"ל מפראג שקבע מנהג בשבת פ' בשלח וצוה על כל מלמדי דרדקי ועל כל אבות הילדים לאסוף בשבת שירה כל הילדים לחצר ביהמ"ד, והיה המהר"ל אומר להם "היום הוא שבת שירה", ואמר להמלמדים לספר להילדים תשב"ר סיפור קריעת ים סוף, האיך שהצפרים היו מזמרים ורדקו בעת שמשה רבינו וכלל ישראל אנשים ונשים אמרו שירה אז ישיר, והילדים הקטנים לקטו פירות מהאילנות שבים והאכילו את הצפרים המזמרים, והמהר"ל היה אומר לתת להילדים קאשע שהם יתנו ויזרקו להעופות ולהצפרים.

(אור השבת)

◆◆◆

מתאמרא בשם הגה"ק הרבי ר' מנחם מענדל מרימינוב זי"ע לאשר מקובל כי דתן ואבירם רצו ברשעתם להכחיש דברי נביאות משה רבינו, וכאשר הגיד משה כי בליל יום השביעי לא ירד המן כי שבת קודש הוא, המה עשו בתחבולותם וקמו בלילה ופזרו מהמן שנשאר להם ולכל אחד מע"ש (לחם משנה על יומים) על הארץ כדי שיוכלו להראות לפני העם שירד המן בלילה ליל שבת קודש, והצפרים לקטו זאת קודם אור היום, וכאשר רצו הרשעים דתן ואבירם בבוקר ש"ק להראות לפני העם המן שהניחו בשקרותם לא מצאו מאומה כי אכלוהו כבר הצפרים, ופי' בזה ויהי ביום השביעי יצאו מן העם (איזה המיוחדים הנ"ל הע"ר) ללקוט (מה שהניחו אתמול) ולא מצאו (כי אכלום כבר הצפרים טרם בואם), וע"ז נאמר עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורתי (דקאי על הרשעים הנ"ל והממאנים ומסרבים) וזהו הטעם בפ' בשלח שקורין פ' המן ע"כ נותנים להצפרים חלקם קצת ממאכלי שבת זכר לנס.

(נימוקי או"ח)

◆◆◆

י"ל ע"ד הפסוק למען יראו את הלחם וכו' היינו למען ידעו ויראו הדורות איך אשר בוטחים בישועתו יתברך בלב שלם הוא ממציא מזון להם כאשר המציא לישראל במדבר, ונודע מאמר חז"ל (עיין ברש"י בראשית ט"ו י') שישראל נמשלו לצפור, ועתה בעוונותינו חרב בית המקדש ונגנזה צלוחית המן, לכך נהגו שבשבת שירה אשר שם נאמר פרשת המן, זורקים מזונות לצפרים, להורות שאם ישראל הנמשלים לצפור יפנו את עצמם מעסקיהם ויעסקו בתורה ומצות, אז ימציא הש"ת להם מזונות בלי עמל ויגיעה וירד להם המן מלמעלה כאשר הצפרים מוציאים מזונותיהם נזרקים למעלה על גגותיהם והוא רמז נכון, ואולי ישמעו רוב בני תמותה הנבוכים בארץ על המחי' ועל הכלכלה ויקרבו לבם לעבודתו יתברך.

(אור פני משה)

◆◆◆

י"ל טעם בדרך משל למלך גדול שהיה לו ארמון גדול והיכלות גדולים מיוחדים לשרי המלך והסגנים, כל אחד לפי כבודו, והמלך בעצמו היה לו היכל מיוחד אשר רק ציפור המצפצף בקולו הנעים עמד שם ומענג המלך בנועם צפצופיו, ולא יערוך כל כלי שיר וזמר כקול הבריה הקטנה הלז המיטיבה לנגן, והנמשל הוא, כי כנס"י נקראת ציפור, כדכתיב גם צפור מצאה בית ובשעת יציאת מצרים וקרי"ס כל המלאכים ושרפים היו אומרים שירה לפני הש"ת, ולא ערב לו ית' בזה כקול הצפור הינו כנס"י, שהיתה מנגנת ואומרת שירת הים, וכל זה אנו רומזים במנהג הנ"ל, להראות שהיתה חביבה לפניו ית' המנגינה של הצפור הקטנה יותר מכל שיר.

(נר ישראל)

◆◆◆

י"ל עפי"מ דאיתא במדרש על הפסוק והמים להם חמה מימינם ומשמאלם כתיב חמה חסר ללמד ששרו של מצרים קטרג עליהם שגם הם עבדו עבודה זרה, וניצלו בזכות מימינם ומשמאלם בזכות התורה שיש בה בחינת ימין ושמאל, ואם אין ישראל אין תורה ואין בית המקדש ולא מקום לשכינה בארץ, וזאת בא הרמז ה"דינא קשיא" שנותנים לציפורים ועופות, והוא כינוי לשכינה לתורה ולנשמת ישראל, ל"שכינה" כמו שאיתא בתיקונ"ז (תיקון ו') "תורה" כמו שאמרו חז"ל אין עוף אלא תורה (ברכות ה.) "נשמה" בתיקו"ז הנ"ל שקול ציפור הוא הנשמה ע"ש, וגם ציפורים אותיות צירופים והם צירופי האותיות שבתורה, וגם על ידי השירה נמחלו להם לישראל והשיר נרמז בציפורים.

(ספר מטעמים)

◆◆◆

יש לומר רמז למנהג זה שמטבע הציפרים המזמרים, שכל זמן שהם רעבים אינם משוררים בקול שיר רק בצפצוף, כיון שבעת השירה עומדים במקום אחד, ובזמן שהם מבקשים מזון הם נעים ונדים, ולכן בשבת שכדי שנוכל לשיר להש"ת צריכים שישפיע לו פרנסה וכל צרכינו ולא נהיה צריכים להיות נע ונד, רק לכל אחד יהא פרנסתו בביתו.

(חמרא טבא)

שבת שירה

האמת שבכל שבת קודש יכול ישראל לשורר ולזמר לפניו ית' שמו, כדאיתא בתוס' (סנהדרין לו: ד"ה מכנף) דכתיב (ישע' ו, ב) שש כנפים לאחד, כל יום חול משוררים החיות בכנף אחד, ובשבת קודש אומרים אין לנו עוד כנף, והקב"ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד בארץ שאומר לפני שירה וכו', אמנם כשמגיע שבת שירה נתעורר ניצוץ משירת ים סוף ומתחבר עם שירת השבת קודש, שנזדככו הכלל ישראל לשורר שירה רמה כזו... שזכו לשיר השירה בדיבור נקי בבחינת שבת קודש...

(שפתי צדיק)

גודל ענין שבת שירה וסגולתה

וגודל מעלת שירת הים בכל יום, ואופן אמירתה

גודל מעלת שבת שירה

"אז ישיר משה ובני ישראל" שמעתי בשם רבינו הרב הקדוש מלובלין זצוק"ל, שאמר, ששבת פרשת בא הוא כעין ימים ראשונים דפסח, בשלה ימים אחרונים דפסח, יתרו שבועות. והוא כמו שאמרנו כמה פעמים במה שנאמר (במדבר כה, י): **"שבת בשבתו", שכל שבת יש לו קדושה מיוחדת, והיינו דקדושת הפרשה שקורין בו, זהו קדושת השבת,** ובכל שבת קריאה מחודשת, ובשבת זה (פר' בא) קורין יציאת מצרים, ובשלה קריעת ים סוף, ויתרו מתן תורה.

פרי צדיק (פר' בא אות יא. וראה עד בס' 'אבני זכרון' אות תרמב)

שבת זה נקרא שבת שירה, על שם שקוראים בו שירת הים, והשירה נכתבת א"ריז ע"ל ג'בי ל'בינה שראשי תיבות מזה בגימטריא ק"ד, וקו"ף דל"ת מלא בגימטריא כמנין כת"ר, **שעל ידי השירה נתגלה כתר מלכותו ית' בעולם** וכו'. וזה מרומז בהשירה שנכתב א"ריח ע"ל ג'בי ל'בינה שר"ת בגימטריא כת"ר כנ"ל, שאז בעת השירה עלה ונתעלה עד הכתר עליון, **וכמו כן בכל שנה ושנה בעת שקוראים השירה נתגלה הכתר מלכות, וכשהמלך מעטר עצמו בכתר מלכותו הוא נותן הנחה למדינות, ובפרט במלך מלכי המלכים הקב"ה שכשמעטר עצמו בכתר מלכותו בודאי יתן הנחה לישראל, וימלא משאלות בני ישראל בכל השפעות טובות והברכות, בכלליות ופרטיות ברוחניות וגשמיות בני חיי ומזוני ורפואה בקרב בב"י אמן.**

מגן אברהם (פר' בשלח ד"ה פתח)

שבת שירה, **האמת שבכל שבת קדש יכול ישראל לשורר ולזמר לפניו יתברך שמו,** כדאיתא בתוס' סנהדרין (לז:) ד"ה מכנף: "שש כנפים לאחד (ישעי' ו, ב) כל יום חול משוררים החיות בכנף אחד ובשבת קודש אומרים אין לנו עוד כנף, **והקב"ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד בארץ שאומר לפני שירה שנאמר** (שם כד, טז) **"מכנף הארץ זמירות שמענו". אמנם כשמגיע שבת שירה נתעורר ניצוץ משירת ים סוף ומתחבר עם שירת השבת קודש שנזדככו הכלל לשורר שירה רמה כזו,** ואיתא בזוהר חק' דבורי הבל שאדם מדבר, אחר כך כשבא לדבורי קודש מערבבין הדברים הכל, ולכך לא מתקבל למעלה הדבורי קודש וכו'. אבל על ידי סיפור יציאת מצרים, ועל ידי האמונה, זכו שנגאלו מדבורי רע שמקודם, שנפסק מהם לגמרי, **על כן נתדבקו בהתלהבות עם משה רבינו שזכו לשיר השירה בדבור נקי בבחינת שבת קודש, זהו "ויאמרו לאמור" שזכו שיוכלו לומר לפניו יתברך שמו דיבורי קודש נקי, זהו דבר גדול.**

שפתי צדיק (פר' בשלח, אות לג)

בליל שבת שירה אחר התפילה פתח ואמר (הרה"ק בעל 'החדושי הרי"מ' זי"ע) שהרב הקדוש מו"ה יצחק מווארקי זצ"ל הקשה לו: **למה נקרא שם השבת בפי העולם בשם "שבת שירה",** כיון שאינו לפי הזמן, ואם מחמת שקורין פרשה זו בשבת זה, כיון שאינו זמן המאורע יקראו נמי שאר הפרשיות שקורין בתורה כמו פרשת יתרו יקרא פרשת קבלת התורה, ואם כן הזינן שאין הקריאה בתורה גורמת השם, אלא הזמן, כמו ארבע פרשיות. והשיב לו בקיצור, **כיון שראינו שינוי בהשירה בענין הכתיבה בתורה,** שנכתבת אריח על גבי לבינה (סנהדרין לח:) והכל הוא בתורה. עכד"ק. **והיה צועק בלבת אש שצריך כל אחד ואחד מישראל לשמוח בשבת בהרגשה גדולה.** והבנתי מעט דברי, דידוע מה שקורין בתורה בכל פרשה נתעורר אותו הענין והתיקון, כמאמרם ז"ל (מנחות קי.) כל העוסק בתורת עולה כאלו כו', ואם כן יהיה ראוי לקרות השבת על שם הקריאה בתורה, אך מחמת שאין דברים הללו גלויים ונרגשים רק לבני עליה, וקריאת שם הוא ענין התגלות, שזה עצם ענין השם על המהות לגלות מה הוא שיהיה גלוי לכל שזה הוא, ועל כן הצדיקים הגדולים עושים התיקון כנ"ל על ידי אותיות התורה ברוחניותם, שהכל נעשה על ידי זה, והוא ממש דבר הנעשה שהיה אז, וכן עתה, ועל כן אין שייך קריאת השם בפי הכל על שם זה. **אך בשירת הים הזינן שנכתבת בשינוי, זהו דבר הנראה לכל** וכו'... והנה, מהות הצדיקים אשר נזדכך גופם בתכלית הזיכוך, בודאי כל מה שלומדים יש להם המדריגה בכל ד"ת שהוא לומד ממש בעשיה, ומתפעלים בשמחה ודחילו ורחימו, **אך לקרות בשם הקריאה לא שייך רק בדבר שנתגלה, לזה צעק שכל אחד מישראל צריך להרגיש שמחת השירה, ובאמת יכול כל אחד ואחד אפילו במדריגה התחתונה להגיע לשמחה... כיון שהכל קורין בשם "שבת שירה", בודאי נוגע להם השמחה, וצריך התעוררות גם כן, ואז נזכה לשלימות השמחה... ובעיני ראיתי שהיה רוקד ממש בקבלת שבת זו בשמחה רבה, מה שלא היה דרכו בכל השנה...**

רמתים צופים (תנדבא"ז פרק טו אות ז. יע"ש באריכות)

אופן אמירת השירה בכל יום וגודל סגולתה

דעו, כי שירת הים היה מנהגינו, כל קהל רומא ומנהג כל קהילות אשר סביבותינו ומנהג כל קהילות אשר בספרד מיום

גלות ירושלים ועד עתה, לומר כל השנה כולה בכל יום ויום, זולת תשעה באב בלבד, שאין אומרים אותה משום אבל וכו'... **ולפיכך תקנו רבותינו לומר עמהם זו השירה, שהיא על מפלת אויבינו, ולתת שבח למפלא פלאות ולברך את שמו לפניהם ולאחריהם, לפניהם "ברוך שאמר", ולאחריהם "ישתבח"**, הלכך אין ראוי למונעה כו' המקום ברחמיו יקימנו ויקום סוכת דוד הנופלת.

מחזור ויטרי (סי' רסה, בשם תשובה שהשיבו קהל רומא. יעו"ש)

סגולה שלישית (לספרת עוז), **יכוון בשירת הים שאומרים בכל יום, לאומרה בקול ובשמחה רבה כאילו אותה שעה יצא ממצרים,** שהרי אמרו במדרש (שמו"ר כד, ג): "ויסע משה את ישראל מים סוף" (שמות טו, כב) **שהסיעם מעונותיהם, שנמחלו על ידי השירה שאמרו, שכל מי שנעשו לו נס ואומר שירה מוחלין לו על כל עוונותיו.** והנה אחר שצונו ה לומר שירה זו בכל יום, כדכתיב (שם): "ויאמרו לאמר", וכדכתב ר' שמעון בר יוחאי (זוה"ק ח"ב נד:) **שרוצה לומר שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה כשעה ראשונה שאמרנו אותה, ודאי כח סגולתה כל יום כשעה ראשונה למהדרין.**

ספר חרדים (מצות התשובה פ"ו). **הביאו השל"ה הק'** במס' יומא, **אות קצח.** ועי' **בסי' יוסף אומץ' להחיד"א** (אות רפא) **שכתב ע"ז:** "ומפני זה נהגתי בעצמי לאומרו בניגוני הטעמים כקורא בתורה"

עוד דבר מסוגל לטהרת המחשבה, הוא קריאת פסוקי דזמרה עם שירת הים בקול רנה ותודה בבית הכנסת עם הקהל, לא כאותם הכורתים וזומרים אותם **ומבליעים שלא בנעימה,** כי עיניהם על דרכיהם, ושמים חושך לאור ואור לחושך.

מעבר יבק (שפתי צדק פרק כד)

הפליגו בזוהר הקדוש (ח"ב, קלא:) **באמירת שירת הים ופודה אחר פסוקי דזמרא, שהוא עילוי מאד ונחת רוח לשכינת עוזינו, וע"כ צריך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה,** ויצייר בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים, והמצרים נסבעים, והוא ניצול, **והיא סגולה לכפרת עוונותיו,** כידוע.

עבודת הקודש להרחיד"א (עפרון שפיר, סי' ב, כד)

וכן היום יש גם כן קריעת ים סוף ואח"כ בא המן, כי בכל יום אנו אומרים שירת הים, וצריך לצייר בדעתו כאילו אומר השירה על הים כבאותו פעם, ונעשה באמת למעלה בחינת קריעת ים סוף, כנודע, כשאומרם בכוונה שלימה, כאמור בזוה"ק מזה, **ואח"כ מקבל החיות כאמור כל אחד לפי בחינתו,** שכך כתב השו"ע (או"ח סי' א): טוב לומר פרשת המן בכל יום, למען ידע כי פרנסתו באה בהשגחה עליונה, והבן.

מאור עינים (פרי בשלח ד"ה הנני)

בקונטרס 'עת מצוא' (שבתוך ספר 'משכנות הרועים', ח"ב) **הארכתי** לדבר מעניני מנהגי התפילה של רבינו הקדוש מסטרעטין זצ"ל, ועדיין יש לדבר **ממה שהה מנהגו לאמר השירה בלחבות אש מתלקחת פסוק ופסוק** (בכל יום), וכן המנהג עוד בכמה מקומות, ובכמה מקומות אומרים כל השירה ביחד, הלא דבר הוא. ונראה דזה תלוי בפלוגתת התנאים בסוכה (לז:) **דרבי אליעזר סבירא ליה שם דאמרו השירה בקטן המקרא את ההלל, דישראל ענו את משה כל מה שהיה אומר,** ורבי נחמיה ס"ל דאמרו כסופר הפורס על שמע, דמשה רבע"ה התחיל השירה, ואח"כ שרתה שכינה על כולם וכיוונו יחד את כל השירה (עיין פירש"י ז"ל), **על כן המנהג של רוב המקומות דאומרים כל השירה ביחד היא כדעת ר' נחמיה. והמנהג שאומרים פסוק ופסוק הא כר' אליעזר בנו של ריה"ג.** אולם לפי זה יש מכאן יסוד, למה דראיתי המנהג באיזהו מקומן של שבחים דהחזן מתחיל כל פסוק ואח"כ עונים הקהל אחריו, וזה ממש כדעת ר"א הנ"ל. ואולי יש ליתן טעם למנהגו של רבינו ז"ל (שהקהל מתחיל כל פסוק ואח"כ עונה החזן אחריהם) **כדי שישראל יוסיפו לו כח באמירת הפסוק, על דרך "תנו עוז לאלקים"** (תהלים סח, לה), **כדי שיאמרו אח"כ בהתלהבות יותר גדול ואמיץ, על כן אמרו הקהל הפסוק מקודם, ואח"כ השמיענו את קולו בכח והדר, או כדי להעלות את כל הדיבורים לשרשם.**

שו"ת נחלה לישראל (סי' י אות נז). [ובספרו 'מבללתא ומלבשתא' (אות כב) כתב, שבזלאטשוב היה המנהג שבימות החול אומרים את השירה כולם ביחד, ובשבת ויו"ט אומר קודם החזן, והקהל אומרים אחריו פסוק אחר פסוק. ובס' 'אוצר החיים' (אות קפט) כ' שאצל מרן הקדוש בעל 'דברי חיים' מצאנו ז"ע היו אומרים בכל שבת את השירה פסוק בפסוק. וכן איתא בס' ילקוט מהרי"א מזידיטשוב (חלק ההנהגות אות סב): "הלל הגדול ושירת הים והכל יחדיו וקל אדון, אומרים חזן וקהל פסוק בפסוק"]

שירת הים סגולה לעוברי ימים ונהרות

שאלת ממני, אודיעך דעתי ביורדי ימים שאינם אומרים שירת הים ולא וידוי, **אם יש טעם למנהג זה.** תשובה: זו לא שמעתי, אבל נראה לי שהם מקפידים מפני שכתוב בה "סום ורוכבו רמה בים" "תהומות יכסיומו" וכו'. ולענין הוידוי, מפני שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (בר"ר צא, ט) ואין ראוי להזכיר עונות באותה שעה וכו'. אבל דעתי הוא שלא להקפיד בזה כלל, דאי משום דכתיב "תהומות יכסיומו" ליכא קפידא, שהרי על פרעה מדבר, לשעבר, תדע דכתיב "ירדו במצולות כמו אבן", (שהוא לשון עבר) **אדרבא, אני אומר כי שרו של ים ישמח בשעה שמשוררים ישראל שירת הים ומזכירים הנס שנעשה בו ושינה ממנהגו לעשות רצון קונו, ושבח הוא לו, ונוח מזעפו.**

שו"ת הרדב"ז (ח"ח סי' יז)

סגולה להנצל מפערת הים, לומר שירת הים בכוונת הלב בטעמיה ודקדוקיה, ועל ידי זה יקם פערה. כך קבלתי אני הצעיר מרב אחד גדול הדור.

סגולות ישראל (בהשמטות, דף קיט בשם ספר 'תהלה לדוד' הספרדי, על תהלים, אות ח)

כתב המהרש"ם ז"ל במכתב, אבתוב דבר מפורסם, שהיה גזירה נוראה על אנשי עירו, ונסע הרה"ק הרבי רבי שמעלקא [מניקלשבורג] זי"ע עם תלמידו הקדוש רבי משה ליב מסאסוב זי"ע לווין, לחצר המלך, ואז היה זמן הפשרת הקרח בנהר דונאי, וגלי הכפור הלכו בשטף ולא היה אפשר לעבור הנהר בשום ספינה, ולאשר היה הזמן בהול, כי כלו ימי צאת הגזירה לפועל, אמר [הרבי ר' שמעלקא] לספן אחד ליקח עריבה קטנה, שאי אפשר לישב יותר משני אנשים, ונכנסו בה הוא ותלמידו ועמדו ברגליהם. **והרה"ק רבי שמעלקא אמר שירת הים ותלמידו ענה אחריו, והספינה הקטנה עברה בחוזק בין גלי הכפור בלא מכשול.** ומעבר לנהר ראו אנשי עיר הבירה ותמהו, ונעשה רעש גדול עד כי הגיע השמועה לחצר המלך, וגם משם יצאו וראו דבר הנפלא. וכשבא הרבי ר' שמעלקא העירה, פעל מיד לבטל הגזירה, בראות המלך והשרים גודל מעלתו.

שמן הטוב (פיפיורים אות ט. וע"ע בספה"ק 'בני יששכר' תשרי, מאמר ב אות ו)

פנימי תשל"א בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור בבית הרב הגאון
רבי אברהם שמואל ענגלענדער שליט"א

דומ"ץ בית מדרשינו החדש בלעיקוואד יצ"ו

יום א' פרשת לך לך תשפ"ד לפ"ק

דומ"ץ לעיקוואד: ס'איז מיר א גרויסע זאך אז דער רבי קומט צו אונז אין שטוב, ס'קומט נישט אזוי צו זיין, אונז דארף מיר גיין צום רבין'ס נישט דער רבי דארף קומען צו אונז. נאר די מלקטים ברענגען שוין צו א זוהר הקדוש (שמות דף קכה.) חייבין צדיקיא למירדף בתר רשיעיא, אזוי ברענגען זיי צו א לשון הזוהר.[1]

רבינו: ווילאנג וואוינט איר שוין דא אין לעיקוואד?

דומ"ץ לעיקוואד: איך וואוין שוין דא ב"ה א שטיק צייט, אבער כ'בין געווען אין איין דירה, און ס'איז אזוי אויסגעקומען אז כ'האב געדארפט ארוים גיין פון די דירה, און כ'בין געווען אונטערן הימל, ביז 'די דירה' האט מיך אריין גענאזט אויף צייטווייליג, אהן מיינע חפצים אהן גארנישט, אויף אפאר וואכן צי אפאר חדשים, למעשה בין איך שוין דא צוויי און א האלב יאר, אבער גארנישט איז נישט דא מיינם, דאם אלעם איז געבארגטע זאכן, כ'בין דא כעני בפתח. אלע מיינע זאכן ליגן אוועק געלייגט אין א סטארעדזש. דאם איז געווען די זעלבע יאר, אין איין יאר בין איך געווען אזוי אונטערן הימל, די מאמע ע"ה איז מיר אוועק, און נאכדעם איז געקומען ב"ה די שטעלע דא אין סאטמאר. כ'האב ב"ה התונה געמאכט א קינד אויך אין יענעם יאר, אבער אונז דאנקען מיר דעם אויבערשטן אז מ'האט נישט פארלוירן דעם ישוב הדעת.

הרה"ח ר' אהרן וועלץ הי"ו, מנכ"ל מוסדותינו הק' בבארא פארק: מ'מישט אוים צוזאמען דעם פאקטן אין סאטמאר מיט דעם וואס מ'האט געוואוינט אונטערן הימל אליינם?, דאם איז דאך די נחמה דערפון.

דומ"ץ לעיקוואד: כ'זאג מיט א לשון ארויסצובערענגן, אז אונז זענען מיר הפקר פארן בורא כל עולמים.

א' הנוכחים: פאר אונז איז עס א מורא'דיגע חשיבות אבער פארן דיין איז דאם באמת א שווערע יגיעה, דער דיין זיצט אין בית הוראה שעות אויף שעות ביז שפעט אין די נאכט, מיט א מורא'דיגע געטרייישאפט פאר די אינגעלייט, דאם איז נישט גרינג.

דומ"ץ לעיקוואד: כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם (הוריות י:).

רבינו: רש"י זאגט דאם דארט, 'לפי שמוטל עליו עול רבים'. מ'דארף צו טוהן, מ'דארף צו טוהן סיי פאר די אינגעלייט, זאגן שיעורי תורה, מ'דארף זיי באגליטן אויפן סדר החיים, און מ'דארף צו טוהן פאר די בחורים אויך, מ'דארף מאכן א ישיבה פאר בחורים, מ'דארף זיין מוסיף והולך.

ופנה רבינו להר"א וועלץ: ר' אהרן, איר האט שוין צוויי ישיבות אין בארא פארק,[2] אין מאנסי איז שוין אויך דא

---

1 עיי' בס' אמונת עתיך (פר' וילך) שמעתי מא' מיקירי ירושלים עובדא דהוי אצל הרב החסיד רבי משה מידנער ז"ל שבא פע"א אל האדמו"ר מטשארטקוב ז"ל ואמר אליו, שאמנם מן הראוי הי' שהאדמו"ר יבוא אליו אלא שלא רצה להטריחו וע"כ בא בעצמו אליו, ושאלו האדמו"ר פשר כוונתו, וביאר עפ"י מאמר הזוה"ק (שמות קכ"ח) חייבין צדיקיא למירדף בתר רשיעיא למיהדרי בתיובתא, וא"כ ראוי היה שהאדמו"ר ירדוף אחריו, כי הוא הרשע כדי להחזירו בתשובה, אלא שלא רצה להטריחו, וע"כ בא אליו.

2 ישיבות קטנות שע"י מוסדותינו הק' בבארא פארק, ישיבה קטנה 'ויואל משה' וישיבה קטנה 'מעין התורה'.

צוויי,[3] דארף מען מאכן דא אויך, מ׳טאר נישט שטיין בלייבן.

דומ״ץ לעיקוואד: אונז טוה מיר גארנישט אליינס, דעם רבי׳נס שליחות פראבירט מען ממלא צו זיין, ב״ה מ׳זעהט דעם רבינ׳ס סייעתא דשמיא אין יעדע זאך.

רבינו: וברכתיך בכל אשר תעשה (דברים טו, יח), מ׳דארף צו טוהן און דער אויבערשטער שיקט אריין די ברכה.

דומ״ץ לעיקוואד: דער רבי קומט דא צו אונז צו א חנוכת הבית,[4] כ׳האב געטראפן עפעס א פלא׳דיג ווארט פון רבי׳ן ז״ל אין דברי יואל (פר׳ יתרו עמ׳ מ״ג), כ׳האב עס נאכגעזאגט ביי שלש סעודות, אז חינוך ביהמ״ד איז אזוי ווי א בית המקדש, ער זאגט אז ווען משה רבינו האט מקבל פנים געווען יתרו האט מען געעפנט א ביהמ״ד פאר יתרו, ס׳איז געווען יום כיפור און זיי האבן געגעסן א סעודה.[5]

רבינו: יא, ער זאגט ס׳איז געווען אזוי ווי ווען שלמה המלך האט מחנך געווען דעם בית המקדש, די גמרא זאגט (מו״ק טו.) אז מ׳האט נישט געפאסט דעמאלטס יום כיפור.

דומ״ץ לעיקוואד: יא, אבער זאגט ער א חילוק, דארט האט מען שוין געהאלטן נאך די תורה איז נאר ביים בית המקדש האט מען נישט געפאסט יום כיפור, אבער דא משה רבינו האט טאקע נישט געוואלט עסן, אבער דער עולם האט יא געגעסן אפילו ס׳גייט זיין אין דעם א איסור אין די תורה, ווען חינוך בית המדרש.[6]

האב איך געזאגט אזוי, אז מ׳קלערט אריין אונז זעמיר שוין דא א שטיקל צייט אין ביהמ״ד, איז צו ווען איז יעצט דער חנוכת הבית, נאר ווייל מ׳האט זיך נאכנישט געווואשן צו א סעודה, מ׳האט נאכנישט מקיים געווען ווען מ׳דארף צו טוהן, מ׳דארף מאכן א סעודת מצוה לכבוד דעם חינוך בית מקדש מעט.

*

דומ״ץ לעיקוואד: דאהי האבן זיי איינגעפירט די ראשי ישיבות, יעצט אין די טעג צו זאגן תהלים נאכ׳ן דאווענען ווען די מלחמה אין ארץ ישראל, כ׳האב געזאגט אז איך רעד נישט אריין אין דעם, דאם האט נישט צו מיר קובע צו זיין בנוגע די מלחמה, דער רבי ווען דאם פסקנ׳ן.

רבינו: ווען איז די שאלה, צי מ׳מעג זאגן תהלים, אוודאי מעג מען זאגן תהלים.

דומ״ץ לעיקוואד: זיי ווילן מ׳זאל זאגן נאך מעריב אויך, אזן עפ״י אריז״ל זאגט מען דאך נישט קיין תהלים ביינאכט.[7]

רבינו: יא יא, דער ברכי יוסף (או״ח סי׳ רל״ח סק״ב) ברענגט עם בשמו, אבער אינדערפרי קען מען דאך זאגן.[8]

---

3 ישיבות קטנות שע״י מוסדותינו הק׳ במאנסי, ישיבה קטנה ׳קנין תורה׳ וישיבה קטנה ׳דרכי התורה׳, תחת הדרכתו של הגה״צ רב דקהלתינו מאנסי שליט״א.

4 מעמד חנוכת בית מדרשינו המפואר ׳בנין זושא ניישטאט׳ בעיה״ת לעיקוואד יצ״ו שהתקיימה באותו יום ברוב פאר והדר, יחד עם שמחת הכנסת ספר תורה, בראשות כ״ק מרן רבינו שליט״א.

5 רבי״ל מיישב שם קושיית בעלי תוס׳ על רש״י בפסוק ויהי ממחרת עיי״ש, וגם שהי׳ אז עוד קודם הציווי עיי״ש ביאור הענין.

6 ראוי לציין אשר אימרא זו הנדפת בדברי יואל פ׳ יתרו אמר רביה״ק ז״ל אצל חנוכת בית הכנסת החדש דקהל עדת יראים וויען בעיר ווילאמסבורג יצ״ו, פרשת משפטים תשי״ד לפ״ק.

7 כ״כ גורי האריז״ל שלא ילמד אדם מקרא בלילה, והטעם כמו שמוזכר להלן בתוך השיחה דהכי מוכח ממאמרם ז״ל (ילקו״ש שמות פרק ל״ד אות תז) מנין היה משה יודע אימתי יום ואימתי לילה אלא בשעה שהיה הקב״ה מלמדו מקרא היה יודע שהוא יום ובשעה שהיה מלמדו משנה היה יודע שהוא לילה (באר היטב או״ח סי׳ רל״ח סק״ב ברכי יוסף שם שו״ת יוסף אומץ סי׳ נ״ד).

8 עיין בס׳ יסוד ושורש העבודה (שער הציצית פ״ב) כי מה שהזהיר הרב ז״ל שלא לקרוא מקרא בלילה, אינו אלא כשקורא בלי פירוש, אבל אם מפרש כל תיבה ותיבה בלשון לעז ליכא סכנה כלל, וכתב שם שצריך ליזהר שלא יאמר כמה תיבות ככתוב בלי פירוש הלעז אפילו תיבות המובנים ומורגלים פירושם בגון ויאמר ה׳ אל יהושע וכיוצא בזה.

ועיי׳ בד׳ הבן איש חי (שנה א׳ פרשת פקודי אות ז) וז״ל: וכתב הגאון חיד״א ז״ל ששמע מאדם גדול ומקובל דיש לחלק בין קריאת תהלים לשאר המקרא ע״ש ויש לסמוך על דבריו בקריאת תהלים אחר חצות לילה דוקא עכ״ל הבן איש חי.

אבל החיד״א בעצמו בספרו (יוסף אומץ סימן נד) מובא באמת ליעקב בקונטרס שפת אמת (שאלה מב) גילה דעתו שלא לקרות תהלים בלילה.

ועיין באשל אברהם להגה״ק מבוטשאטש ז״ל (באו״ח סימן רלח) כתב דקריאת מזמורי תהלים אינו בכלל קריאת המקרא, ומותר לאמרם אפילו בתחלת הלילה, דהוי כלימוד משניות וכנגעים ואהלות ע״ש.

ועיין בס׳ ליקוטי מהרי״ח (סדר תיקון חצות) שמביא בשם הס׳ נחלה לישראל במנהג העולם שאין מדקדקין כלל שלא לומר תהלים עד עלות השחר, דשאני תהלים שדוד המלך בעצמו יסדו בחצות לילה, כמאמר חכמז״ל (ריש ברכות ג:) דעד חצות היה עוסק בתורה, ומכאן ואילך בשירות ותשבחות, וגם מצינו במדרש (הובא בחידושי אגדות מהרש״א פרק א׳ דמגילה ט״ז)

וויפיל קאפיטלעך תהלים ווילן זיי מ׳זאל זאגן?

דומ״ץ לעיקוואד: זיי שטעלן אויס מ׳זאל זאגן ׳שיר למעלות אשא עיני׳, און ׳שיר המעלות ממעמקים׳, מיט ׳אחינו כל בית ישראל׳.

רבינו: נאר די צוויי קאפיטלעך תהלים?

א׳ הנוכחים: יא, זיי זאגן דאם פסוק בפסוק, ס׳איז אינדערפרי און אויך ביינאכט.

הר״א וועלין: גאנץ תנ״ך לערנט מען נישט ביינאכט, נישט אזוי?

רבינו: דער ייטב לב אין א תשובה (שו״ת אבני צדק יו״ד סי׳ קב) איז מתיר צו לערנען ׳ברבים׳ חומש רש״י ביינאכט.

א׳ הנוכחים: וואם איז בכלל די קפידא נישט צו לערנען קיין תנ״ך ביינאכט?

רבינו: ס׳איז א מדרש ילקוט וואם ס׳שטייט (ילקו״ש שמות פרק ל״ד אות תו וכן במדרש שוחר טוב פי״ט) אז ווען משה רבינו איז געווען אין הימל האט דער אויבערשטער מיט עם געלערנט בייטאג תורה שבכתב, און ביינאכט תורה שבעל פה, און אזוי האט ער געוואוסט ווען ס׳איז טאג וועז ס׳איז נאכט.[9] אבער דער זיידע ז״ל אין אבני צדק שרייבט ער דעם טעם, וויייל תורה שבכתב איז דין און תורה שבעל פה איז חסד, ביי די נאכט איז דאך התגברות הדינים, בייטאג איז חסד, יומם יצוה ה׳ חסדו, במילא איז מען מקפיד נישט צו לערנען תורה שבכתב ביי די נאכט, וועגן התגברות הדינים.

דומ״ץ לעיקוואד: און פארוואס ברבים איז אנדערש?

רבינו: ער זאגט דארט עטליכע זאכן וועגן לימוד התורה ברבים.[10] אבער אינטערעסאנט ער זאגט אז לימוד התורה ברבים מיט בעלי בתים האט מיט גמילת חסדים, ותורת חסד על לשונו, זאגט ער גדולה גמילת חסדים יותר מן הצדקה (סוכה מט:), און דאס איז מהפך מידת הדין לרחמים, במילא דארף מען נישט חייש זיין אויף דינים, וויייל ס׳ווערט אן עת רצון, אזוי איז ער מסביר דארט.[11]

דומ״ץ לעיקוואד: די שאלה דא איז, וויייל דאס איז ארוים צו ברענגען מיט א קלארקייט די מיינונג פון ארץ ישראל. האב איך געזאגט דער רבי וועט דא זיין וועט מען אונז שוין אי״ה אלעם קלארשטעלן.

רבינו: יא, מ׳מעג זאגן פאר זיי תהלים.

דומ״ץ לעיקוואד: צו ווערן אזוי צוגעלייגט וואם עס איז געשעהן דארט צו געווייסע וואם זענען נעבעך געווען יודעים את ריבונם וגו׳.

רבינו: ס׳איז אזוי, דער נביא איז מקונן איז איכה (ד, ט) טובים היו חללי חרב מחללי רעב, ער איז זייער מקונן דארט, וועי זענען זיי געווען? די גמרא ברענגט דאך (יומא טו, שבת קיט:) לא חרבה ירושלים נאר וויייל זיי האבן עובר געווען אויף עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים און חילול שבת, אלעס, און די זענען געׂהרג׳עט געווארן, און מ׳איז מקונן אויף זיי, ס׳האט נישט צוטוהן, דעם אויבערשטן׳ס חשבונות פירן מיר אונז נישט.

דער זעלבער נביא וואם זאגט (ישעי׳ א, ד) הוי גוי חוטא וגו׳, דער זעלבער נביא איז מקונן אויך. דעם אויבערשטן׳ס חשבונות פירן מיר אונז נישט.

כ׳געדענק וועז ס׳איז געווען די זעקס טאג׳יגע קריג (בשנת תשכ״ז), ס׳איז נעבעך געפאלן דעמאלטס אסאך אידן ביי די מלחמה, דער פעטער ז״ל האט זיך זייער מצער געווען אויף אלץ געפאלענע, ס׳איז דעמאלטס געווען א יום תפילה ווער ס׳געדענקט, ער האט דעמאלטס געזאגט אזוי, מ׳דארף מתפלל זיין פאר די הצלה, און נישט פאר די הצלחה פון די

שיעקב אבינו אמר תהלים בלילה, וגם דאומרין אותה דרך תחנה ובקשה, ואזהרת האריז״ל הוא דוקא דרך לימוד ע״ש. ועיין בסידור היעב״ץ (סו״ס סדר תיקון חצות אות א) אחר תיקון חצות כתב שם באר היטב שמותר לומר תהלים ע״ש. ועיין בספר אור צדיקים (עמוד התפלה סימן א׳ אות י״א) שכתב דאזהרת האר״י אינו אלא קודם חצות לילה, אך מדברי שאר ספרים לכאורה לא משמע כן. עכ״ד הליקוטי מהרי״ח.

אמנם יש לציין שרבותיה״ק מרנן הדברי יואל והברך משה זי״ל הקפידו מאוד ע״ז שלא לומר תהלים לפני חצות הלילה, וכן נהגו אף בליל הושענא רבא להקפיד לומר ספר תהלים אחר חצות הלילה דוקא.

9 עי׳ לשון המדרש שוחר טוב פי״ט, במדרש שוחר טוב מזמור י״ט כתיב (שמות ל״ד) ויהי שם עם ה׳ ארבעים יום וארבעים לילה והלא כתיב (הבקוק ג׳) ונוגה כאור תהיה וכתיב (הינאל ב׳) ונהורא עמיה שרא וכתיב (תהלים קל״ט) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר וגומר מנין היה יודע משה אימתי יום ואימתי לילה אלא בשעה שהי׳ הקב״ה מלמדו מקרא יודע שהוא יום ובשעה שמלמדו משנה יודע שהוא לילה.

10 וזל״ק: ״אם כן יש לחלק הא דאין לקרוא מקרא בלילה עת הדין היינו ביחיד אבל בתלמיד תורה דרהים דנפיש זכותי, מעבירין עת הדין ועושים עת רצון, מותר לקרות גם מקרא״, עי״ש.

11 עיי״ש לשו״ק: ״אם כן כשלומד עם פשוטי עם אין לך גמילות חסדים גדול מזה שגומל חסד לנפשם, וגמילות חסדים מהפכת מדת הדין לרחמים ונעשה אז עת רחמים ורצון, ומותר לקרות מקרא״, ע״כ.

ציונים, ר' סענדער דייטש (ראה"ק ומנהל המוסדות, ממקורבי רביה"ק ז"ל) האט אים געפרעגט אויך וועגן דעם, ביים יום תפילה וואם מ'זאל מתפלל זיין, האט ער געזאגט 'מ'זאל מתפלל זיין פאר די הצלה פון אידן, אבער נישט פאר די הצלחה פון ציונות', אזוי האט ער געענטפערט.

און וועלן מ'האט אים געפרעגט ווי אזוי קען דאס זיין, דאס שטימט דאך נישט, האט ער געזאגט, דער אויבערשטער איז א כל יכול, פארוואס אויבערשטן גיט מען נישט קיין עצות'.....

דאס איז געווען זייער בליק אויף אזא מצב, ער האט גוט מבחין געווען און קלאר געזאגט.

דומ"ץ לעיקוואד: דאס איז אונזער הוראה לדורות.

רבינו: יא, אין די אלע מצבים.

וועלן מ'איז מקונן אויף דעם וואם מ'האט געהרג'ט זעקס מיליאן אידן, האט עמיצער אריין געטראכט וויר זענען געווען די זעקס מיליאן אידן? רוב זענען געווען שומרי תורה, צי רוב זענען נישט געווען שומרי תורה?

דומ"ץ לעיקוואד: תושבי פוילן און גאליציע.

רבינו: יא, פוילן, גאליציע, ליטא, אוקריינא און רוסלאנד. וואם זענען געווען רוב פון זיי, רוב זענען ליידער נישט געווען קיין שומרי תורה ומצוות. און אונגארין אויך נישט. מ'כאפט זיך נישט, מ'מיינט אז ס'איז געווען אינגאנצן א דור דעה.

הר"א וועלין: אין אונגארין איז נישט געווען אביסל בעסער?

רבינו: אמת, יא, ס'איז אביסל בעסער געווען ווי ערגעץ אנדערש.

פארוואס איז געווען בעסער? די פאליטיק איז געווען בעסער.

דומ"ץ לעיקוואד: וואם מיינט דאס 'די פאליטיק איז געווען בעסער'?

רבינו: נאך די ערשטע וועלטם קריג האבן די קאמוניסטן איבער גענומען אונגארין אפאר חדשים, און ענגלאנד און פראנקרייך האבן עם נישט געלאזט, האבן זיי געמאכט אן איבערקערעניש, זיי האבן אראפ געווארפן די רעגירונג, און אויפגעשטעלט א נייע רעגירונג א דיקטאטור, ס'איז נישטא קיין פארטייען, ס'איז נישט געווען קיין וואלן, ס'איז נישט געווען גארנישט, אזוי האט עם אנגעהאלטן ביז צו די קריג, און אין טשעכיי און ראמעניא איז יא געווען פארטייען, און טאקע די פארטייען דאס האט אפגעפירט אידישקייט.

ס'איז געווען אזאלעכע גערופענע אידישע פארטייען, ציונות'טישע פארטייען, קאמוניסטישע פארטייען, און דאס האט ל"ע אפגעפירט פון וועג, און דארט אין אונגארין איז מען געזיצן אינגעלייגט, עם איז נישט געווען קיין פארטייען, קיינער כאפט זיך נישט וואם ס'איז געווען אונגארן.

דומ"ץ לעיקוואד: און אידישקייט איז געבליבן ערליך א דאנק דעם?

רבינו: יא, מ'האט נישט געטארט מאכן קיין צוזאמקומען, ס'איז געווען א רעכטע דיקטאטור ווי מ'רופט עם, אלעם איז געווען קאנטראלירט.

הר"א וועלין: פאר אידישקייט איז דאס געווען בעסער.

רבינו: יא, קיינער האט נישט געטארט זאגן גארנישט, ס'איז נישט געווען קיין פארטייען, קיין פירער'ס.

אין ראמעניא איז יא געווען, אין מונקאטש איז די שטאט געגאנגען צוגרונד דערפון.

אין סיגוט איז אויך די שטאט צוגרונד געגאנגען.

דומ"ץ לעיקוואד: וואם מיינט צוגרונד געגאנגן, ברוחניות אדער בגשמיות?

רבינו: יא, אין רוחניות.

דומ"ץ לעיקוואד: די שטאט סאטמאר וואו דער רבי ז"ל האט געוואוינט איז אויך געווען אזוי?

רבינו: סאטמאר איז אביסל בעסער געווען, ווייל סאטמאר איז געווען בעלי בתי'שע אידן און זיי האבן געהאט געלט, האט דאס געהאלטן די שטאט. אבער אין די אנדערע פלעצער איז דאס עניות געווען גרויס, א טאטע האט נישט געקענט געבן פאר די קינדער וואם זיי האבן געוואלט, האבן זיי בועט געווען באביו ובאמו און געטוהן וואם זיי האבן געוואלט, אראפ געווארפן דעם עול, זיי האבן געוואלט נאר הפקירות, רחמנא ליצלן וואם זיי האבן אלם געוואלט.

און וועגן דעם איז צווישן די ערשטע און די צווייטע וועלט'ס קריג אידישקייט גענאנגען מטה מטה, עשר מעלות אחורנית.

דומ"ץ לעיקוואד: און וועלן מ'רעדט פון די שיינע אמאליגע גאליציאנער שטעט איז אלעם פאר די ערשטע וועלטם קריג?

רבינו: יא, אלעם פאר די ערשטע קריג.

פארוואס האט מען געמאכט 'בית יעקב' אין פוילן?

מ'האט נישט מייסד געווען אין פוילן דעם בית יעקב וויל מ'האט געוואלט אז די מיידלעך זאלן זיין מלומדות, נישט

וועגן דעם האט מען געגרינדעט דעם בית יעקב, נאר ווייל זיי זענען נעבעך געווארן מחללי שבתות, און מ׳האט זיך דערזעהן מיט׳ן פראבלעם, די עלטערן זענען געווען חסידישע אידן, און די קינדער זענען נעבעך געווען ממש עד כדי כך... האט מען באשלאסן אז מ׳וועט צוזאם נעמען די מיידלעך און מ׳וועט מיט זיי לערנען אזוי וועלן זיי האלטן שבת און עסן כשר׳ס, דאם איז געווען די סיבה פארוואס מ׳האט געמאכט דעם בית יעקב, נישט ווייל מ׳האט אהנערקענט אז מ׳דארף לערנען אז זיי זאלן זיין קענער׳ס, און אזוי זענען זיי געבליבן ערליכער, זיי האבן זיך געהאלטן אביסל, ס׳איז נישט געווען אמאל קיין בית יעקב שולע׳ס אין דער אלטער היים. אין אונגארין איז אינגאנצן נישט געווען, און אפילו אין פוילן איז געווען נאר אביסל.

דומ״י״ץ לעיקוואד: מ׳זאגט אז דער קדושת ציון האט עם געשטיצט.[12]

רבינו: יא, אבער פארוואס האט מען עם געמאכט? ווייל זיי האבן נישט געהאלטן קיין שבת, זיי האבן נישט געגעסן קיין כשר׳ס, אזא מצב איז געווען דעמאלטס.

דומ״י״ץ לעיקוואד: אינטערסאנט, מיין זיידע (ההסיד המרומם ר׳ אהרן ברוך ענגלענדער ז״ל) שטאמט פון קרעניץ,[13] כ׳האב קיינמאל נישט געהערט אזא בילד, קען זיין אין קרעניץ איז געווען אנדערש.

רבינו: ניין, ס׳איז נישט געווען אנדערש.

הר״א וועלץ: זיי ברענגען אז די רביצין שרה שנירר ע״ה, די פרוי וואס האט מייסד געווען דעם בית יעקב׳ס איז פוילן, זי שרייבט אין אירע מאמרים אז זי האט אליינס געזעהן אז פרייטאג צונאכט׳ס האט די מאמע געלייגט צאינה וראינה, און א טאכטער האט געלייגט ביכער, טריפה׳נע ביכער ר״ל.

רבינו: דעמאלטס נאך די ערשטע וועלטם קריג איז ליידער די וועלט געווארן פארגעשריטן...

דומ״י״ץ לעיקוואד: אזוי ווי היינט מיט די טעכנאלאגיע?

רבינו: יא, לויט די דעמאלטס׳דיגע מושגים איז ארויס געקומען ביכער, צייטונג׳ס שרייבער האבן דאם ארויס געגעבן. די ביכער זענען געווען אפיקורס׳ישע ביכער, זיי האבן אפגעלאכט פון אידישקייט, ס׳איז ליידער געווען

---

12 עיי׳ בספר ׳דער קדושת ציון פון באבוב׳ (עמ׳ 370) מתואר שהרה״ק הקדושת ציון ז״ל התגורר אחר מלחמה״ע הראשונה בעיר קראקא, ואז לקח את מרת שרה שנירער ע״ה שתשהה עם שני בנותיו ותדריך אותם בדרכי התורה והיראה, ולימים כשמרת הנ״ל החליטה לייסד ה׳בית יעקב׳ היו הרבה צדיקים ומנהיגים שמאוד תמכו בה, כי ראו בזה הצלה ליהדות, אך מאידך היו הרבה צדיקים שהתנגדו לזה, כי ראו חורבן וצרה לאחד בנות המגיעות מבתים חרדים לשהות וללמוד יחד עם בנות שבאות מבתים מאדערניים, והאיחוד ביניהם יש בזה סכנה גדולה, וא׳ מראשי המתנגדים היה הרה״ק מקאלאשיץ ז״ל וכן מרן הקדושת ציון התנגד לזה נמרצות.

ומסופר שם, שמרת שנירער הנ״ל נכנסה לבקש תמיכו של הקדושת ציון, ואמר לה שהיא עשתה דבר טוב מועיל, אבל הוא לא מוכן לשלוח שם את בנותיו.

אמנם אח״כ כשהקדושת ציון התגורר בעיירת מישעלניץ רצה לבדוק את ה׳בית יעקב׳ ושלח את א׳ מבנותיו להשולע הנ״ל, אך כעבור שבועיים חזרה לביתה וימרה ׳לכה דודי׳ בשפת דייטש, אז לא הסכים יותר לשלוח אותה.

אמנם מאידך היו הרבה חסידי באבוב משאר עיירות שבאו להתיעץ עם רבם האם לשלוח את בנותיהם לבית יעקב, והוא זירז אותם לשלוח, כי ראה שבעירם זה יכול רק להציל אותם מרדת שחת.

וברבות הימים התחתנו שני חסידי באבוב עם נשים שלמדו ב׳בית יעקב׳, והוא קרא לביתו את שני האברכים הצעירים וחקר ודרש אותם על התנהגותם של נשותיהם, וכשהבחין שהם התחנכו בדרכי התורה והצניעות, מני או הפסיק להלחם נגד הבית יעקב.

ומסופר שם שפע״א כשבקשו שיתמוך בהתמנגדים להשולע הנ״ל, נענה הקדושת ציון ואמר שאינו יכול להלחם עם המוסד אשר מכינים כלות לתלמידיו, ע״ש.

ועי״ש שבעיירת וואדאוויטץ יסד א׳ מחסידי באבוב ׳בית יעקב׳ ובתמיכת רבו נתקבצו שם כל הבנות החרדיות לדבר ה׳.

ועיי׳ עוד בס׳ יפה שיחתן (עמ׳ י״ט): שמעתי מפי ידידנו הרמ״ד שטרום נ״י ששמע מפ״ק הרה״ק ר׳ חנה מקאלאשיץ ז״ל והי״ד שבעת התווכחו עם הרה״ק על התנגדותו לחינוך בית יעקב בק״ק מדינות מערב גאליציא, משכן צדיקי בית ראפשיץ וצאנז, ותיאר לפניו המצב העגום וקלקול הדורות, והאיך שחינוך הבית יעקב הציל רבות בנות, אז השיב לו בזה״ל: לו יהא שאתם צודקים, אף על פי כן טובה גדולה היא להם ההתנגדות, כידוע שכל דבר אף הכי טוב צריכה שמירה ואכמ״ל.

ובבית הרה״צ המנוח ר׳ נפתלי צבי פרנס ז״ל נכד הרה״ק ר׳ דוד מקשאנוב זצ״ל שמעתי לאמר שהרה״ק ר׳ בנציון מבאבוב זצ״ל השיב פעם לתמיהת רבים מדוע אינו לוקח חבל במתנגדי בית יעקב, ואמר שאחרי שהוא עוסק בעבודת הבחורים (כידוע שבכח חכמתו וצדקתו היה הראש וראשון למצילי הנוער החסידי במערב גליציא אחרי מלחמת עולמית הראשונה) הוא מוכרח לשתוק ולהודות לתנועת בית יעקב שנתייסדה ע״י האשה החשובה מרת שרה שנירר ע״ה משום שהוא מכינה כלות להבחורים שלו.

13 כידוע היתה עיר קרעניץ מקום נופש אשר כמה וכמה מגדולי ישראל שבאותו דור נסעו לשם למנוחת הנפש ולבריאות, והרה״ח ר׳ אהרן ברוך ז״ל ניהל שם מלון נכבד וגדולי ישראל אף מצאו שם בית אכסניא בכבוד, וזכה לשמש אותם במסירות ונאמנות כראוי.

געשריבן אויף אידיש, דאם איז געגאנגען פון איינעם צום צווייטן, מ׳האט עס געבארגט אינער פארץ צווייטן, און מ׳איז געווען א פארטיגער שייגעץ, ממש אזוי ר״ל.

דומ״ץ לעיקוואד: אויף דעם האבן זיי געווויינט אז ביכ״ל איז די ראשי תיבות כ׳ל ב׳איה ל׳א י׳שובון?

רבינו: יא, דער פעטער ז״ל ברענגט עם אויך אין ויואל משה (מאמר לשון הקודש סי׳ נ׳),[14] מ׳האט דערציילט אז דער בעלזער רב (הגה״ק מהרי״ד ז״ל) – בערך ביי די ערשטע קריג׳ס צייטן – ווען ס׳איז געווען די יארצייט פון זיין פאטער (הגה״ק מהר״י ז״ל) איז איינער פון די משפחה געקומען זאגן אז ער זאל מתפלל זיין אז ס׳איז א שווערער מצב, האט ער געזאגט, ׳דאם גיי איך בעטן ביים טאטן׳ס ציון?!, ווען איך גיי ארוים וועל איך בעטן אז ער זאל רחמנות האבן ער זאל איינרייסן און בעטן רחמים, ווייל אין טאטן׳ס צייטן, אז איינער האט געוואלט פארדארבן ווערן, איז ער געגאנגען אין די שקאהל׳עם – אזוי האט געהייסן א סקול, די גויאישע שולעם – ס׳האט געדארפט אריבער גיין פיר יאר אין גימנאזיע, ביז ער איז געווארן א שייגעץ, און היינטיגע צייטן פאר צוויי גרייצער ליינט מען אדורך א ביכל, און ער איז שוין ערלעדיגט׳, אזוי האט דער בעלזער רב געזאגט בימיו.

א׳ הנוכחים: ווי אזוי האט אויסגעזעהן ליזענסק פאר די קריג?

דומ״ץ לעיקוואד: דער שינאווער רב האט זיך אמאל אויסגעדרוקט ׳דער הימל אין ליזענסק איז ריין...׳, דארט האב איך געהערט אז דאם איז געווען דער הסבר, ווייל די שטאט איז שוין נישט געווען אזוי....

מ׳האט אהנגעטראגן דעם שינאווער רב עפעס א רבנות דארט אין ליזענסק, ער האט אויפגעפאסט נישט צו רעדן בגנות, ווען ער איז צוריק געקומען האט מען אים געפרעגט וואס ער זאגט צו די שטאט, זאגט ער, ׳דער הימל איז זייער לויטער...׳

רבינו: ווייל ער האט שוין נישט געווואלט רעדן פון די שטאט.

א׳ הנוכחים: שינאווא מיט ליזענסק איז דאך זייער נאנט.

רבינו: אבער איך רעד נישט פונעם שינאווער רב׳ם צייטן, ווען דער שינאווער רב האט געלעבט איז נאך געווען א ערליכע וועלט...

מ׳רעדט נאך די ערשטע קריג, אזוי סוף פון די תר״ע יארן, איז געווארן ממש א חורבן, ס׳איז געווארן פארטייען, ס׳איז געווארן בודיסטן, קאמוניסטן, ציוניסטן, יעדער איז געווארן אין א פארטיי, און דאם האט נעבעך דעם גאנצן יוגענט אוועקגעפירט.

דומ״ץ לעיקוואד: וואם האט דאם געמאכט אז מ׳זאל אפפארן פון די אידישע וועג?

רבינו: ס׳איז געווארן אזוי, פאר די ערשטע קריג איז געווען דריי גרויסע מדינות, ס׳איז געווען רוסלאנד אין איין זייט, דייטשלאנד אין איין זייט, און עסטרייך אין איין זייט.

הר״א וועלץ: און אונגארן?, איז נישט עסטרייך געווען מיט אונגארן?

רבינו: יא, עסטרייך האט שולט געווען אויף אונגארן, דאם איז געווען די דריי גרויסע מדינות.

נאך די ערשטע וועלט׳ם קריג האט מען אראפ געווארפן די אלע, און ס׳איז געווארן נייע מדינות, אונגארן איז געווארן א זעלבסט שטענדיגע לאנד, ראמעניא איז געווארן זעלבסט

---

14 מן הנכון להעתיק כאן מש״כ שם מרן רביה״ק וז״ל: ״ובענין חינוך הבנות מאוד מאוד ההכרח להשגחה יתירה בענין הרע ומר ר״ל קריאת ספרים החיצונים שקורין ביכליך הניקחים מעקד הספרים המלאים תאות רעות ומינות וכפירה ר״ל כל מום רע וכל שורשי האבות נזיקין הן ותולדותיהם מונחים בהם, ומטילין ארס בעומק הלב ונפש לכל הקוראים בהם מקטן ועד גדול, ובעו״ה פשתה המספחת בזה אף בהרבה בתי ישראל הכשרים בתכלית ואין מונעין את בניהם ובנותיהם מהגיון בספרי טמאים כאלו, ואין שמים על לב כי בנפשם הוא, ובפרט בהבנות הקוראה בספרים כאלו בימי נעוריה שדי בה תיכלא על כל ימי חי׳, ושכיח יותר קריאת ספרים טמאים כאלו בבנות יען שאינם עוסקים בתורה, ע״כ כל האבות והאמהות ביחד עם מנהלי מוסדות החינוך מחויבין להתאמץ בזה בכל תוקף ועוז למנוע בניהם ובנותיהם מקריאת ספרים חיצונים כאלו. ואמרו חכו״ל בפרק חלק הקורא בספרים חיצונים אין לו חלק לעולם הבא. ולא יראה ולא ימצא בחיק ילדי בני ישראל הכשרים ספרים כאלו אשר ח״ו מכריתים חיי העוה״ב ומטילים ארס ופגם מרה בנפש. וכבר אמרו דורשי רשימות ביכ״ל ראשי תיבות כ׳ל ב׳איה ל׳א י׳שובון...״, עיי״ש באריכות.

ועי׳ עוד חידו״ת מהר״ם ט״ב חלק דברים (עמוד רי״א), ונדפס גם בס׳ אבני שוהם (ח״ג, עמ׳ ל״ט) מ״ש מרן רבינו בעל ברך משה ז״ל בדרשת הספד על מרן רבינו בעל דברי יואל ז״ל ביום א׳ סליחות תשל״ט, ובתו״ד מזכיר מה ששמע מפ״ק בעיר סיגעט אז בימים האלו אחרי המלחמה הראשונה, וז״ל: ״כן שמעתי ממנו כמה פעמים שאמר בדרשותיו על חומר הענין של קריאת צייטונגען וספרים חיצונים (בי׳צער) ח״ו, וזוכרני בעיר סיגוט שאמר בדרשה אחת בשם החתם סופר ז״ל, ש״ביכל״ הוא ראשי תיבות של כ׳ל ב׳איה ל׳א י׳שובון... עיי״ש.

ומסיים שם בזה״ל: ...״וע״כ אם ריוצים להישאר בהתקשרות עמו [עם כ״ק רביז״ל] צריכים אנו להיזהר להתרחק מזה כמטחוי קשת ולא יראה ולא ימצא בבתינו הנגע המאוס הזה שמכניס ארס בלבות הקוראים בזה״, עיי״ש.

שטענדיג, ס׳איז אפגעריסן געווארן, ס׳איז געווארן טשעביי, פוילן, אלעם איז געווארן, נאך די ערשטע קריג איז געווארן א פוילישע רעגירונג, אלע סארטן אוטאריטעטן זענען געווארן, און די אידן האבן געזאגט וואו זעמיר אונז? אונז זעמיר אויך עפעם, האט זיך אפיר געזוכט ׳אידישיסטן׳ וואם זיי זאגן אונז זענען מיר אויך עפעם, איז געווארן ציוניסטן, איז געווארן קאמוניסטן.

די קאמוניסטן האבן געהאט א גרויסן איינפלום, ווייל די ארימע מענטשן זענען געווארן קאמוניסטן, פינעף יאר האט דאם געדויערט, אין פינעף יאר איז עם געגאנגן א גאנג,[15] דאם יוגנט האט אראפ געווארפן דעם עול התורה והמצוות, ממש שרעקליך וואם ס׳איז געווען... ס׳איז געווארן די אלע געמיינע צייטונגען און ביכער, מ׳האט אהנגעהויבן צו ליינען, און ס׳איז געווען א יצר הרע פון ידיעה דעמאלטס נאך די ערשטע קריג, און דאם האט אלעם צוגרונד געלייגט.[16]

דומ״ץ לעיקוואד: קומט אוים אז כלל ישראל שטייט היינט שענער פון דעמאלטם?

רבינו: א פראגע? צי כלל ישראל שטייט שענער? אסאך שענער, עם איז נישט קיין דמיון אפילו.

דער טאטע ז״ל פלעגט דאם שטענדיג זאגן אזוי.

הר״א וועלין: אזוי פלעגט דער טאטע דער רבי ז״ל זאגן כסדר, ס׳איז היינט הונדערט מאל שענער ווי ס׳איז געווען אינדערהיים נאך די ערשטע וועלט מלחמה, און די מיידלעך איז פי כמה.

רבינו: מיידלעך איז נישט קיין פארגלייך אפילו.

א׳ הנוכחים: ביים כתב סופר האט מען דאך אפגעלאזט דעם שידוך.

רבינו: דאם איז א אנדערע מעשה, דער כתב סופר האט אפגעלאזט א שידוך, ווייל די כלה איז געגאנגען קוקן א פילעם, וועלן ס׳איז געווען א תענית צי עשרה בטבת צי שבעה עשר בתמוז, האט מען אפגעלאזט דעם שידוך.[17] אבער דאם איז נאך געווען אסאך יארן פאר די ערשטע קריג.

זייער אסאך זענען געגאנגען אין מאווי... אין טעאטער ... ס׳האט געהייסן ׳מאזי׳... יעדער איז געגאנגען, ס׳איז געווען א נייע זאך, פילעם׳ם האט עם געהייסן,

הר״ר שמואל הכהן פריעדמאן, משב״ק: דער רבי ז״ל דער ברך משה פלעגט נאכצוזאגן, אז דער פעטער דער רבי ז״ל אין סאטמאר ביי די דרשות אויף פרק, האט ער אסאך מעורר געווען אויף די מאזי׳ם.[18]

רבינו: יא, ס׳איז געווען א געפערליכע פירצה.

א׳ הנוכחים: וואם דען איז די ירידת הדורות היינט?

רבינו: ס׳איז טאקע נישטא אין דעם קיין ירידת הדורות פון יענע תקופה נאך די ערשטע קריג, ס׳איז טאקע שענער.

דומ״ץ לעיקוואד: מ׳זעהט דען נישט יעצט יונגווארג וואם רוקן זיך אוועק.

רבינו: אוודאי איז דא היינט א ירידה, די טעכנאלאגיע הרג׳עט אוועק, עם קאסט נעבעך אויך אסאך קרבנות, און ס׳איז דא אמעריקאנער שוואויל טאג גלות.[19] אבער באופן כללי לויטן מספר איז עם נישט קיין דמיון בכלל.

---

15 עיין בדבריו של החפץ חיים ז״ל (בספרו עה״ת עמ׳ שי״ם) ...ומה שלפנים היה הירידה בדת במשך עשר שנים, יורד כהיום באיזה חודשים, והתורה מתמוטטת מיום ליום, והיצר הרע עורך מרידה גדולה נגד מלכנו מלך מלכי המלכים...

16 וז״ל של החפץ חיים ז״ל בא׳ ממכתביו אחר מלחה״ע הראשונה: ...הכל השתנה לרע, ראיתי חיים יהודיים באזורים בווילנא, יש הרס גדול הן ברוחניות והן בגשמיות, חטיבות רבות כבר הלכו להרס תלמודי תורה הלכו להרס, הוקם סדר חדש מאת יצר הרע ועוזריו.

והנה החפץ חיים עקב אחר השינויים שעבר העם היהודי מזוהר לעלטה רוחנית, ובספרו ׳זכרו תורת משה׳ (עמ׳ רצ״ז) הוא מקשר בין המצב הקשה ששרר לאחר מלחמת העולם הראשונה לבין עזיבת דרכי אבות, ע״ש.

17 עיין בס׳ סנה בוער באש (עמ׳ שנ״ח) שכותב: רבינו הכתב סופר בא בברית האירוסין בהיותו בשנתו הט״ז וכבר הושלש הנדן ומועד הנשואין היה קרוב, אך עם היוודע למרן החת״ס על קלקול מסויים בהנהגתה של הכלה ביטל את השידוך, וכלשונו במכתבו: ״והנה בני הוא בן י״ו שנה והוא בחור מופלג וצדיק ונשגב והיה מקושר בקשר וכבר הושלש הנדן עשרת אלפים תלת ידי והיה זמן הנשואין קרוב, ושמענו שהמשודכת קלקלה דרכיה ונכנסה לבית טרטיאות בליל צום עשרה בטבת, ושלחתי לחזרה מעות המשולשים תחת ידי, ונתקתי קשרי החיתון ההוא״...

ויש לציין שבשנת תקצ״ג נשא לאשה את בתו של הגביר המפורסם רבי יצחק ווייס מגארליץ שהבטיח לו מלבד הנדוניא פרנסה למשך שש שנים, בשנה הראשונה היה סמוך על שולחנו של אביו הגדול והקדוש וגם בשנים שלאחר מכן נשאר בעיר מולדתו ועשה חיל רב בתורת ה׳ וביראתו.

18 ועי׳ בס׳ דברי יואל מכתבים חלק א׳ מכתב ד׳ סעיף ד׳, מה שכתב מרן רביז״ל בענין זה.

19 בענין זה מן הראוי להעתיק כאן מה שדרש מרן רבינו שליט״א בדרשה לפני תקיעת שופר יום א׳ דראש השנה שנת תשע״ב, ובדברים חוצבים

וויפיל ישיבה בחורים איז געווען, אין גאנץ ליטא איז נישט געווען פאר די צווייטע קריג קיין צוויי טויזענט ישיבה בחורים. אלע ישיבות אינאיינעם איז נישט געווען קיין צוויי טויזענט בחורים.[20]

מ׳קען מדמה זיין היינט צום אמאל? וויפיל בחורים ס׳איז היינט דא?, אמאל האבן וויניגער בחורים געלערנט.

ס׳איז נעבעך געווען אסאך פון די איבעריגע, וואס האבן ליידער נישט געהאלטן קיין שבת אויך נישט.

פונעם פעטער ז״ל האב איך נאכגעהערט, אז ער האט אמאל געזאגט פארן טאטן זכרונו לברכה, נאך אין די בראשית יארן, אז אינדערהיים האט ער אין די ישיבה געארבעט אויף די בחורים, אויף פערציג פראצענט – יעדער סוחר וווייסט ווען מ׳ארבייט דארף מען צו וויסן וואס זענען די רווחים אויף וויפיל פראצענט מ׳ארבייט – האט ער געזאגט אז אינדערהיים האט ער געארבייט אויף פערציג פראצענט, די פירות וואס זענען ארויסגעקומען און וואס ס׳איז געבליבן אויף שפעטער די אנדערע זענען נעבעך געבליבן אזוי פארגרעבט, אבער דאהי ארבעט ער אויך מיט די בחורים, און ער ארבייט אויף אכציג פראצענט. – זהחט מען פון דעם אז אמאל איז געווען אסאך שוואכער ווי היינט. – און היינט ב״ה איז נאך בעסער, די ישיבות גיבן היינט ארוים הערליכע פירות, אסאך שענערע פירות.

הר״א וועלן: יא, דאס קען מען זיכער נישט מדמה זיין צום אמאל, דעם היינטיגן מספר בחורים איז קיינמאל נישט געווען.

רבינו: בקיצור, רוב פון די זעקס מיליאן אידן וואס זענען נעבעך געהרגט געווארן, זענען נישט געווען קיין ערליכע אידן.

כ׳האב געזעהן אין די דרשות פונעם פעטער ז״ל, ער איז געפארן אין יאר ת״ש אויף א שבת קיין זענטא, ער איז געפארן נאך געלט פאר די הצלה פון פליטים פון פוילן, ס׳איז שוין געווען אין די קריג, און ער האט געזאגט ביי די דרשה (דרשה לפני קריה״ת שב״ק פ׳ תשא שנת ת״ש לפ״ק בעיר זענטא יצ״ו), אז ס׳איז א חוב מציל צו זיין די פליטים, אפילו די וואס

להבות אש דיבר בקודשו אודות הנשמות הנידחות ר״ל, ואמר אז לבאר הכתוב (ישעי׳ כז, יג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, האובדים בארץ אשו״ר, היינו הנשמות שנאבדו מרוב אושר ורוב טובה, אשר לדאבוננו רבים חללים נפלו במדינה זו מרוב אושר והתגברות הנסיונות מרוב התאות, וכולם יחזרו אלינו וישובו לעתיד לבא.

והמשיך רבינו ואמר בלשון קדשו: ״וועז דער אייבערשטער וועט העלפן דער גואל צדק וועט קומען, יתקע בשופר גדול, וועט ער בלאזן מיט א שופר גדול, ובאו האובדים בארץ אשור, ס׳וועלן צוריקומען די אובדים בארץ אשור, די אלע פארלוירענע קינדער וואס זענען נעבעך פארלוירן אינעם לאנד פון גליקליכקייט און שוואויל טאג. אוי! עס איז דא נעבעך אזויפיל פארלוירענע קינדער וואס געפינען זיך נישט אין די בתי מדרשים, מען גייט נאך די תאות המדינה, מען ליגט אין הבלי עולם הזה, אין אזא הייליגן טאג איז דא אזויפיל טאטעס און מאמעס וואס פארגיסן טייכן טרערן אויף זייערע קינדער אז זיי געפינען זיך נישט אין די בתי מדרשים.

אברהם אבינו, דער טאטע פון כלל ישראל האט געבעטן (בראשית טו, ג) מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, שטייט אין מדרש (כ״ר פמ״ד ס״ט) ער האט געזאגט, אם תתן לי בנים שאינן מהוגנין מוטב לי ואני הולך ערירי. - אברהם אבינו האט געוואוסט וואס עס מיינט די צער פון א טאטע וואס האט נישט קיין קינדער, און אברהם אבינו האט פארשטאנען אז די צער פון חלילה האבן נישט ערליכע קינדער וואס זענען נישט אפגעהיטן, איז נאך אסאך גרעסער, מוטב שאני הולך ערירי. - אוי, עס איז טאקע א גרויס צער נישט צו האבן קיין קינדער, אבער נאך גרעסער איז די וויטאג אויב די קינדער גיינען נישט אויפ׳ן ריכטיגן וועג, זיי פירן זיך נישט בדרך התורה. -אוי!, הייליגער באשעפער!, הבט משמים וראה!, קוק אריין אין די הערצער פון צובראכענע אידישע טאטעס, וויפיל אידן וויינען אויף זייערע קינדער און זייערע אייניקלעך, אז זיי זאלן זיך געפינען אין די בתי מדרשים״.

ועל פי זה ביאר אז רבינו מה שכתבו דורשי רשומות (חמרא טבא פ׳ תבא) בפסוק (דברים כח ט) יקימך ה׳ לו לעם קדוש גימטריא שופר. הכוונה, כי מאחר שבשעת הדין בראש השנה הקב״ה מצרף הזכיות והמעשים טובים של דורות העתידות, על כן הזמן גרמא בשעת תקיעת שופר להתפלל על זה, תעיר ותריע להכרית כל מריע, כל המרעין בישין המקלקלים את בני ישראל, ״אוי!, קיינער איז נישט גראנטירט אז ביי אים וועט דאס נישט פאסירן, ביי זיינע קינדער און אייניקלעך״, ואת היא תפילתינו בשעת תקיעת שופר, יקימך ה׳ לו לעם קדוש, שנזכה לרוות נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, בני ישראל מורידים כנחל דמעה שיזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, אך בכדי שיזכו לברכת יברכך ה׳ בבנים, צריך שיהיה וישמריך מיצר הרע, להרבות בתפלה ותחנונים לפני הקב״ה יקימך ה׳ לו לעם קדוש, שנזכה להקים עם קדוש, דורות ישרים והגונים, ולא יארע שום פסול בזרעינו ובזרע זרעינו ה״ו...

---

20 עיין עדותו של הגאון ר׳ אביגדור מיללער ז״ל בספרו אור עולם (ח״ג עמ׳ 59) ...בעיר פינסק שמנתה 40.000 יהודים, עמד מספר הבחורים בישיבה לפני מלחמת העולם הראשונה על עשרה בלבד...

וכה ממשיך לכתוב על חורבן היהדות בעיירת בורשטיין: בתמונה משנת 1920 הנושאת את הכיתוב 'הישיבה הקטנה בבורשטיין' מופיעים תשעה תלמידים הגדול מביניהם כבן חמש עשרה, לצידם עומד ראש הישיבה וזקנו מגולח...

זענען נישט קיין שומרי תורה ומצוות, און ער באנוצט זיך מיט דעם לשון "ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא" (סנהדרין מד.), אז מ'דארף מציל זיין יעדן איינעם, ער באנוצט זיך מיט דעם מאמר חז"ל (והיא לו נדפסה בקונטרס חידושי תורה בסמיכות להחזקת המוסדות ח"א עמ' תרכ"ו).

דומ"ץ לעיקוואד: ער האט געזאגט אמאל עפעס א לשון ...'געבן געט מען פאר יעדן, נעמען נעמט מען נישט פון יעדן'.....

רבינו: דער טאטע ז"ל איז געווען א איש אמת, און ער האט געזאגט דעם אמת, ער האט פארציילט דעם אמת, און ער האט אזוי געזאגט, ס'איז היינט אסאך שענער, די מיידלעך זענען אסאך מער ערליכער ווי אמאל.

דומ"ץ לעיקוואד: ס'איז דא וואס רעדן זיך אפ היינט אויף עניני צניעות, די שייטלעך ווערט אלץ לענגער.

רבינו: אמת, אין יעדן דור איז דא זיינע נסיונות, אבער דעמאלטס איז געווען מקומות אין אייראפע ווי ס'איז געווען פיל ארגער, מ'איז געגאנגען דארט מיט די אייגענע האר, מ'איז נישט געגאנגען קיין שייטלעך בכלל.

הרש"ה: היינט בעהט מען אז די פרויען זאלן גיין ווי די מאמע'ס, נישט ווי פאר'ן קריג.

הר"א וועלין: דער טאטע דער רבי ז"ל האט מיר אמאל פארציילט, דער רבי קען מן הסתם די מעשה בעסער, אז דער עצי חיים איז אמאל געווען שבת פאר'ן דאווענען, און דער גבאי האט ארוים געקוקט פון פענסטער, און ער האט געזעהן יענעם'ס קינד גייט אין א קלאב... און ער איז געקומען פארציילן פאר'ן עצי חיים, האט אים דער עצי חיים געזאגט, ווייסטו פארוואס ער גייט? ווייל ער האט נאך היינט נישט געגעסן...

רבינו: יא, דאס עניות איז געווען זייער גרויס, ס'איז שווער געווען צו זאגן פאר א קינד, ער האט נישט געהארכט.

א' הנוכחים: וועז דער רבי ז"ל האט געריידט אין סאטמאר האט עראויך געהייסן מ'זאל אהנטוהן שייטלעך.

רבינו: יא, ער האט געזאגט צוויי דרשות (שהי' רגיל לדרוש בר"ה מקודם בביהכ"נ האשכנזים לפי דרגתם, ואח"כ דרוש דרש בבית מדרשו לעדת צאן מרעיתו, תלמידיו וחסידיו בלשון אחר לגמרי).[21]

ס'איז נישט צום גלייבן... דער פעטער ז"ל האט אין סאטמאר דארט אין די שטאטישע שוהל געשטעלט א שומר אין שוהל מ'זאל נישט קומען מיט די שיך יום הקדוש.

ער האט געפלעגט צו זאגן אז ס'איז אויך געווען אסאך געלט אין די טאש שבת...

דומ"ץ לעיקוואד: אין די ארטאדאקסישע שוהל?

רבינו: יא יא, אין די ארטאדאקסישע שוהל.

א' הנוכחים: אין האלמין אין געווען א חסידישע שטאט, חסידישע אידן האבן נישט געוואלט וואוינען אין סאטמאר פאר וועז דער רבי איז געקומען, ס'איז נישט געווען קיין רב א שטיק צייט, זענען זיי געגאנגען קיין האלמין וואוינען.

רבינו: ס'איז געווען אין האלמין האבן געוואוינט אביסל חסידישע אידן, ס'איז געווען א מועט אין די שטאט. וואס מיינסטו ווער איז געווען די רוב אין די שטאט?

הר"א וועלין: רבי יהודה גרינוואלד (הגה"ק אבד"ק סאטמאר ז"ל בעמח"ס שבט מיהודה) איז געווען א גרויסער ערליכער איד.

רבינו: זייער א ערליכער איד געווען, אבער דאס איז נאך געווען פאר די ערשטע קריג.

דער קרן לדוד (שהי' ג"כ אבד"ק סאטמאר) איז אויך געווען זייער אן ערליכער איד. אבער די שטאט איז שוין נישט געווען

---

21 עי' בס' המאזרנו חיל מהרב החסיד המפו' ר' חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל (בהלק הסיפורים) שמתאר עבודת קדשו של מרן רבינו הק' ז"ל באמירת ב' הדרשות בר"ה, וז"ל: "ומידי שנה בשנה הלך רבינו לשם [לביהכנ"ס של האשכנזים] בראש השנה לומר דרשה לפני תקיעת שופר וגם היה הבעל מקריא בעת התקיעות, רבינו הופיע אצלם לפני שהתחיל להתפלל שחרית, כי היה צריך להגיע לשם בזמן המדויק, והופיע מלובש בקיטל מעוטר בעטרה מכסף ופני קדשו האירו באור יקרות, ובבואו היה נגש אל מקומו בכותל המזרח וכנהוג אצל האשכנזים היו יושבים הרבנים ופניהם לצד מערב פונה כלפי העם, רבינו עמד שם עד שגמרו קריאת התורה, ואז עלה על הדוכן ודרש לפניהם דרשת תקיעת שופר בדברו לפני קהל האשכנזים דברי מוסר לפי דרגתם, ועורר את בית יעקב אלו הנשים שלא ילכו עם ביי האר רק יגזו שערות ראשם ויכסו ראשן בשייטלען וכדו', ואחר כך בשעת התקיעות היה רבינו הבעל מקריא, והיה נשאר בבית המדרש עד אחר שגמר החזן תפילת "הנני העני ממעש" שקודם תפילת מוספין, ואז מיהר צעדיו לבית המדרש של החסידים היכן שערך עבודתו בקודש בקרב עדת אנ"ש.

אחר שרבינו הופיע לבית מדרשו התחילו להתפלל, והש"ץ הקבוע לתפילת שחרית היה הרה"ג ר' חיים שמואל פריעדמאן זצ"ל חותנו של הגה"צ מראחוב זצ"ל, ורבינו התפלל שם לפני התיבה תפילת מוספין.

אאמו"ר הרה"ח ר' עזריאל זצ"ל שימש כשליח ציבור למוספין בבית המדרש הראשון שהיה בעיר סאטמאר, שגם מרן הייטב לב זי"ע התפלל שם פעם אחת, וכמובן שהתפללתי שם ביחד עם אאמו"ר ז"ל, ומכיון דשם כבר גמרו התפלה בשעה אחת אחה"צ, עלתה בידי להיות נוכח בב' הדרשות הן בבית המדרש הגדול והן בבית המדרש של רבינו.

מה נאמר ומה נספר מעוצם דרשותיו של רבינו בראש השנה בבית מדרשו אין לשער ואין לתאר, רבינו דיבר בהתעוררות נוראה שבל יתואר ובל ישוער, וממש זרק את כל גופו כלפי ארון הקודש בשעת הדרשה מגודל ההתעוררות".

אזוי. די שטאט איז צוגרונד געגאנגען. ער האט געמוזט בויען אן עקסטערע שוהל פאר זיך.[22]

וכיבד את רבינו בברכת לחיים

וברכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן מ'זאל קענען זיצן מיט הרחבת הדעת און עוסק זיין בתורה, להורות את דבר ה' זו הלכה מיט סיעתא דשמיא בלי שום מכשול, און מיט אלעם גוטן תמיד.

דומ"ץ לעיקוואד: אמן. דעם רבי'נס קומען דא צו אונז האף מיר איז נישט נאר א וויזיט, נאר אויף איבער צו לאזן דא א ברכה, כ'האב געטראכט ווען דער רבי האט ארום געטאנצט דעם ביהמ"ד, אז דער רבי איז נאר מכין אויף וויייטער, מ'זאל קענען ממשיך זיין און מוסיף זיין.

רבינו: מ'האט מיר געווייזן אז ר' אביגדור מיללער (הגאון ר"י בית ישראל בפלעטבוש ז"ל ומח' ספרי תורת אביגדור), ער באשרייבט אביסל, ער איז געפארן פון אמעריקא, ער איז געקומען לערנען קיין ליטא, נאך די ערשטע קריגף האט ער געזעהן וויי שבת זענען באסעם געפארן צו די ארבעט.[23]

הרש"ה: ער זאגט אז אין די שטאט ביאליסטאק זענען צוויי באסעם ארוים געפארן צו די ארבעט.

רבינו: הלוואי נאר צוויי באסעם....

שרעקליך וואס איז געווען דארט דער מצב.

כ'האב אמאל געפרעגט מיין שוועד (האדמו"ר הישועות משה ז"ל) צי ס'איז געווען אין גראסווארדיין פארענטשעם?[24] זאגט ער מיר, ס'איז נישט געווען פאר וועמען. דאס יוגנט האטנישט מיטגעהאלטן.

דומ"ץ לעיקוואד: דאס איז שוין געווען אין וויזניץ וואס מ'האט יא מקרב געווען יעדן.

רבינו: אזוי האט ער מיר געענטפערט, און כ'בין געבליבן שטיין אזוי... ווען ער האט געזאגט 'ס'איז נישט געווען פאר וועמען'...

מ'דארף דאנקן דעם אויבערשטען אין אזא דור בעיקבתא דמשיחא, מיט אזויפיל נסיונות, וויזוי ס'זעהט אוים קענן דעם לעצטן דור פון פאר די קריג, אין אלע ענינים, אידישקייט, לימוד התורה, צניעות, שמירת המצוות, אין כמעט אלע ענינים.

*

בדרך צאתו אמר רבינו: איך וויל אייך זאגן, מ'הערט זייער שיינע גריסן דא פונעם ביהמ"ד, די שיעורי תורה, די שבתים, א וואריימע חסידישע ביהמ"ד אין לעיקוואד..., ברוך ה', מענטשן קומען כסדר דערציילן. און על שמועות טובות אומר הטוב והמטיב.

דומ"ץ לעיקוואד: ב"ה, דאס איז אלעם דעם רבי'נס כח איך בין נאר דער שיק אינגל דא, דעם רבינ'ס השפעה באגלייט אונז, און דער רבי איז יעצט דא, אונז זעמיר גרייט היינט אוף וויייטער מקבל צו זיין.

ונפרד רבינו ממנו ברב ברכות

---

22 לפני כמה שנים בעת שכ"ק מרן רבינו שליט"א נסע להתפלל על קברי אבותיו הק' בעיר סיגעט, עמד להתפלל תפילת מנחה בעיר סאטמאר, והראה רבינו אז להציבור אשר סמוך לה"אשכנזי שע שוהל" הגדולה, בנה הגה"ק בעל קרן לדוד ז"ל אח"כ עוד "אשכנזי שע שוהל" להיראים שבהאשכנזים, כי בהשוהל הגדולה אף שהי' נקרא "ארטאדאקסישע שוהל" עכ"ז היו צריכים כבר להיפרד מהם. וסיפר כאשר דו"ז רביז"ל קבע אהלו בעיר סאטמאר בנה במקום אחר "א גרויס חסידיש ביהמ"ד".

23 וזהו תיאורו של הגאון רבי אביגדור ז"ל בספרו אור עולם (עמ' 54) בפרק 'מצבה הרוחני של העם היהודי לפני מלחמת העולם השניה', וז"ל: ...הצעירים בני שלושים שנה ומטה נטו לזלזל במצוות המקוימות בסתר, מרביתם לא הניחו תפילין, מעטים השתייכו לאגודת ישראל, רוב הציבור הזדהה עם המפלגות החילוניות הסוציאליים הבונד והציונות, הם קראו בשקיקה את העיתונים שהטיפו נגד התורה.

המבוגרים המשיכו כמצוות אנשים מלומדה לקיים מצוות כהרגלם, אך לבם בל עימם, במשך הזמן שומרי המצוות הלכו והתמעטו, רובם המכריע של הילדים התחנך בבתי ספר של עוקרי הדת.

נאמנה עדותו של החפץ חיים על כך: ...בעת שנכנסים לבית ספר כשר רק מיעוטא דמיעוטא, ורובא דרובא נכנסים לבתי הספר החילוניים אשר לבד שאין בהם לימוד תורה דת ואמונה, כל מגמתם להתנגד לדת קדשנו (ח"ח על התורה עמ' שי"א).

בסלבודקא הייתי עד ראיה ליציאתם של המוני יהודים לעבודה בשבת, בשנת 1932 מדי מחצית השעה יצא אוטובוס שהוביל יהודים לעבודה בשבת בשנת 1938 הוא יצא מדי חמש דקות בתפוסה מלאה.

רבינו חיים סולובייציק מבריסק קובל על המצב הרוחני: שמירת התורה הולכת ופוחתת, ובשניים או שלושה דורות שעברו, הילדים נטשו את דרך הטוב, וכבר אין להם חלק בקדושת ישראל, הם לא שומרים אף את החוקים... עכ"ל ר' אביגדור.

ועיי' בקונטרס תמים פעלו (עמ' כ"ה) מתאר הרב צימערמאן ז"ל את ההידרדרות: ...עיתונים יוצאים בשבת לעין כל, רבים יוצאים לתרבות רעה, וקרובי משפחתם אינם מוקיעים אותם על כך, הדור הצעיר מתנתק מן הדור הקודם, עד כדי העדר כל שפה משותפת ביניהם. ובסופו של התיאור כותב: אין בית אשר אין שם מת...

24 כ"ק האהבת ישראל מוויזניץ ז"ל תקע אהלו וחצרו אחר מלחמת העולם הראשונה בעיר גראסווארדיין.

בס"ד

Cong. Yetev Lev
D'Satmar
Boro Park

קהל יטב לב
ד'סאטמאר
בארא פארק

בית המדרש הגדול • ביהמ"ד 10 עוו. • ביהמ"ד 15 עוו. • ביהמ"ד 18 עוו.
ביהמ"ד קדושת יום טוב • ביהמ"ד ברך משה • ביהמ"ד דברי יואל • ביהמ"ד תפלה למשה-16 עוו. • ביהמ"ד 36 סט.

Main Office: POB 190520 • Brooklyn NY 11219 • 718.633.7140

בית אהר"ן ברכו את ה'

באותות הוקרה והודאה, נברך בזה מעוטקא דליבאה, ברכת מזלא טבא וגדיא יאה, משמי מרומא עילאה, קדם מע"כ האי גברא יקירא, ארי שבחבורה, רב פעלים לתעודה ולתורה, עומד לימין קהילתינו המעטירה, מסור בלב ונפש למענינו חשיכה כאורה, אהר"ן עומד ומטיב לכל תדירא

הרבני היקר הנכבד, רודף צדקה וחסד

מוה"ר אהרן חוב הלוי נעטטער הי"ו

חבר הנהלת קהילתינו הק'

לרגל תת ה' שמחה במעונו

בנישואי בתו הכלה המהוללה למז"ט בשעטו"מ

עב"ג החתן החשוב והנעלה, מופלג בכל מידה טובה ומעלה

כמר **אלטר ישעי' הירש** הי"ו

בן מחו' ידידינו החשוב והנכבד

מוה"ר **דניאל יהודא הירש** הי"ו

יה"ר שיזכה לראות ולרוות מהם ומכל יוצ"ח רב תענוג ונחת דקדושה, במידה מרובה וגדושה, מתוך בריות גופא ונהורא נפישא, אושר ועושר והרחבת הדעת, רב ברכות ושובע שמחות, תמיד בכל עת, וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברנשי הודאה והעדכה

הנהלת הקהילה

בארא פארק יע"א

קהל
יטב לב
ד'סאטמאר

נתיסדה ע"י רבינו הגה"ק
מהרי"ט ז"ע ושוקללה"ח

בני ברק
תש"ע

בנשיאות
כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק
שליט"א

קול רנה וישועה באהלי צדיקים

סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל אמן

קול צהלה ורינה, שפתותינו תרנה
נברך לאלוקינו, שהשמחה במעוינו, עת הזמיר הגיע בגבולינו

ובהדרת קודש ובאותות כבוד ואהבה, נשגר בזה ברכת מזלא טב"א, אל מול פני הדרת גאון מאורינו ומאליפנו, המסור מריחוק מקום וקירוב הלב למעינו, שר התורה והיראה, לוחם מלחמת ה' בעוז ובגבורה, משריש בלבות רבבות אלפי ישראל מסוף העולם ועד סופו השיטה הברורה, מלהיב לבבות בני ישראל בדברים אהובים, היורות זיקים ושבבים, חסידא ופרישא, בוצינא קדישא, נהורא נפישא

כבוד קדושת מרן רבינו הגה"ק שליט"א

לרגל השמחות שבמעון קדשו

בהולדת נכדו נ"י במזל טוב

אצל נכדו הרב **יחזקאל שרגא טייטלבוים** שליט"א

בן חדב"נ הגה"צ רבי ברוך טייטלבוים שליט"א

רב ביהמ"ד ויואל משה-ברך משה בקרית יואל יע"א

ובהולדת נכדו נ"י במזל טוב

אצל נכדו הרב **דוד אלימלך האלבערשטאם** שליט"א

חתן חדב"נ הגה"צ רבי חנוך הענדיך אשכנזי שליט"א

רב ביהמ"ד אבני צדק בקרית יואל יע"א

ומצלאן אנו לחיי מלכא מרנא ורבנא, יזכהו השי"ת לנהל את עדת מי מנה, מתוך נחת והרחבת הדעת, על מי מנוחות ינהלינו ובמעגלי צדק ינחינו, ויזכה לרוות רוב נחת הקדושה מכל יו"ח בעבודה גדושה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, עדי נזכה במהרה לרגלי מבשר צדק משמיע ישועה, ומלכינו מרן שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן.

המברכים בקידה חמש מאות

הנהלת הקהילה

ובכן צדיקים יראו וישמחו
וישרים יעלוזו וחסידים ברינה יגילו